

Védői jogok a bírósági eljárásban Összefoglaló vélemény

I.

A Kúria elnöke a 2014.EL.II.JGY.1/1-64. számú intézkedésével 2014 évre a „Védői jogok a bírósági eljárásban” tárgykört határozta meg, s ennek vizsgálatára joggyakorlat-elemző csoportot hozott létre.

A Kúria elnöke kijelölte a joggyakorlat-elemző csoport vezetőjét¹ és kúriai bíró tagjait², továbbá bevonásra kerültek bírák³, ügyvédek⁴, egy ügyész⁵, egy egyetemi oktató⁶ és igazságügyi minisztériumi munkatársak⁷.

---

1 Dr. Feleky István bíró (Kúria)

2 Dr. Belegi József tanácselnök (Kúria); Dr. Molnár Gábor Miklós tanácselnök (Kúria); Dr. Csák Zsolt bíró (Kúria)

3 Dr. Makai Lajos elnök (Pécsi Ítéltábla); Dr. Mezőlaki Erik tanácselnök (Szegedi Ítéltábla); Dr. Szabó Judit kollégiumvezető-helyettes (Budapest Környéki Törvényszék); Dr. Somogyi Gábor tanácselnök (Fővárosi Törvényszék) – időközben bíró (Kúria); Dr. Székely Gabriella tanácselnök (Fővárosi Törvényszék); Idzigné Dr. Novák Csilla bíró (Fővárosi Törvényszék)

4 Dr. Bánáti János ügyvéd, elnök (Magyar Ügyvédi Kamara); Dr. Hegedüs László ügyvéd, elnökhelyettes (Budapesti Ügyvédi Kamara); Dr. Galli István ügyvéd, elnök (Budapesti Ügyvédi Kamara Etikai Bizottság); Dr. Papp Péter ügyvéd (Győr-Moson-Sopron Megyei Ügyvédi Kamara)

5 Dr. Péczeli László ügyész (Legfőbb Ügyészség)

6 Dr. Kabódi Csaba docens (Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest)

7 Dr. Pongrácz Attila főosztályvezető-helyettes (IM); Dr. Belcsák Róbert titkárságvezető (IM)

II.

A vizsgálat ismertetése

A hatályos szabályozás rendjében a büntetőeljárás három (nyomozás, vádemelés, bírósági eljárás), alapvetően azonban két szakaszból áll, és pedig a vádelőkészítésből és a bíróság eljárásából.

A vádelőkészítést az ügyész uralja, midőn nyomozást végeztet vagy maga nyomoz, a védelmi (védői) jogok szűk körben léteznek, a bíróság szerepe pedig ennek során nem eljárás-meghatározó jellegű.

A megemelt és fenntartott vád által behatárolt keretek között mozgó bírósági eljárást értelemszerűen a bíróság alakítja, míg az ügyész és a védelem (védő) ügyféli pozícióba kerülnek.

Vizsgálendő az volt, hogy a bírósági eljárásban a védői jogok – a vád-előkészítésbeli alárendelt helyzetet ellensúlyozva – immár hatékony védelemhez vezetnek-e, vagyis az, hogy jogai összemérhetőek-e az ügyészével, ezáltal vele egyenrangú ügyfélnek minősül-e, olyan ügyfélnek, aki képes a vádat nemcsak megkérdőjelezni, végső soron akár el is háritani.

A vizsgálatnak fel kellett ölelnie azt is, hogy egyfelől maga a védő él-e a jogaival, másfelől a bíróság biztosítja-e a védői jogok érvényesülését, továbbá a védői jogok korlátozása milyen eljárási következményekkel jár.

Ezt lehetett vizsgálni a Be. 373. §-a (1) bekezdésének II.d) („a tárgyalást olyan személy távollétében tartották meg, akiknek a részvétele a törvény értelmében kötelező”) és III.a) („az indokolási kötelezettségének oly mértékben nem tett eleget, hogy emiatt az ítélet felülbírálatra alkalmatlan”) pontjain, valamint – és főként – a Be. 375. §-ának (1) bekezdésén („az eljárásban részt vevő személyek a törvényes jogaikat nem gyakorolhatták”) alapuló hatályon kívül helyezéseknél is.

A büntetőeljárás az anyagi igazság érvényesülését szolgálja, s ebből folyik, vagy legalábbis ezzel szoros összefüggésben áll a védő önálló jogalanyiséga, a fegyveregyenlőség biztosítottsága, a kötelező védelem és a kirendelt védő igénybevehetőségének törvényben megszabott köre.

A védői jogok és köteleességek egységet képeznek, azaz egymásra tekintettel voltak vizsgálendőak.

A feladatot elsődlegesen nem a hatályos jog kritikája, hanem az azt alkalmazó bírósági joggyakorlat elemzése képezte.

A fellebbezés hiányában jogerős ügyeket (elsődlegesen a rövidített jegyzőkönyvek és rövidítetten szerkesztett ügydöntő határozatok miatt) és a katonai ügyeket nem vizsgáltuk.

A nyomozási bíráskodás területén a védelem helyzetét érintő problémák vizsgálatát – az átfogó jellegére tekintettel – nem végeztük el, ami nem jelenti annak majdani lehetőségét, mi több szükségességét, amit a vizsgálat menetében is észleltük. Ezt az egyéb nyomozási bírói hatáskörrel együtt egy külön vizsgálat körébe utalandónak tartjuk.

A vizsgálat tárgykörét az ügyiratok áttekintése alapján a védő eljárási jogainak érvényesítése és bíróság általi biztosíthatósága, valamint a védő eljárási kötelezettségeinek megtartottsága és szankcionáltsága ölelte fel.

A vizsgálat ügyköre a 2011, 2012 és 2013 években érdemi felülbírálattal jogerősen befejezett kizárólag peres ügyekre terjedt ki azzal, hogy a vizsgálatot végző bíróság lajstroma alapján évente száz ügyenként, az elsőtől számított minden tizedik (az ügy beszerezhetetlensége esetén a lajstromban soron következő), és évente legfeljebb harminc ügy kerüljön.

A hatályon kívül helyezéssel érintett ügyek – ügyszámhoz nem kötött – külön vizsgálata annyiban volt szükséges, hogy megfelelően megállapítható legyen: a védői jogok gyakorolhatóságának milyen szintű korlátozása vezet a jogerőre emelhetőség kizártságához [Be. 375. § (1) bekezdés].

A vizsgálat felülről orientált, alulról maximálisan nyitott jellegű volt. A felülről orientáltság abban állt, hogy a meghatározott kérdéskörök kapcsán direkt vagy indirekt példálózó megjelölés történt. Az alulról nyitottság pedig azt jelentette, hogy a vizsgálat alapján bármely más kérdés is felvethető volt a védő eljárásjogi helyzetére vonatkozóan.

A vizsgálatot az ügyet jogerősen másodfokon vagy harmadfokon befejező bíróság (így járásbírósági ügyben a másodfokon eljáró törvényszék vagy a harmadfokon eljáró ítélőtábla; törvényszéki ügyben a másodfokon eljáró ítélőtábla vagy a harmadfokon eljáró Kúria ügyeiben a csoport egyik bíró tagja) végezte. A vizsgálatot akkor is az ügyet jogerősen másodfokon vagy harmadfokon befejező bíróság végezte, amennyiben rendkívüli jogorvoslati eljárás is folyt.

Számszerű adatolást csak a vizsgált ügyek alapján a tételesen meghatározott kérdésekben igényeltünk, egyebekben kizárólag – a lehetséges – arányok megjelölését kértük.

A tételes kimutatás azt a kört érintette, hogy a védő (több-vádlottas ügyben védőnként, a bírósági eljárásban) kért-e nyomozati és/vagy bírósági iratmásolatot; betekintett-e az iratokba; kirendelés esetében díjigényéből, meghatalmazás esetén a megtérítés iránti igényéből kiderült-e a (fogvatartott) terhelttel való igazolt kapcsolattartása; a védői végindítványt leszámítva indítványt terjesztett-e elő, és mire irányulóan (eljárás megszüntetése, eltérő minősítés és/vagy áttétel, további bizonyítás, bizonyítási sorrend, kizárás, egyéb bontásban); észrevételt terjesztett-e elő; a tárgyaláson/nyilvános ülésen élt-e a kérdezés lehetőségével; az eljárás elhúzódása miatt kifogást terjesztett-e elő, jogorvoslattal élt-e az ügydöntő és az egyéb határozatok ellen.

A tételes kimutatás körébe eső kérdésekben meg kellett állapítani, hogy miként alakult az eredményesség, mert ez hangsúlyos az indítványok sorsát illetően.

A vizsgálatot a törvényszékek az előírt 2014. szeptember 1-i határidőre elvégezték, jelentésüket megküldték az illetékes ítélőtábla részére. Az ítélőtáblák a vizsgálatot ugyancsak elvégezték a 2014. október 30-i határidőre, és a törvényszékek anyagait összegező jelentésüket megküldték a csoport részére.

A bevontakkal kibővített csoport a 2014. április 30., május 7., július 10., október 29., 2015. január 15. és 29. napjain tartott ülésein, a csoport kúriai bíró tagjai 2015. február 11. napján tartott megbeszélésén – és azon kívül – a feladatát elvégezte.

III.

1. A védelem joga

A büntetőeljárás oly módon szabályozott, hogy leegyszerűsített sémája szerint a büntetőigényét érvényesítő vádló (közvád esetén: az ügyész vagy a sértett, mint pótmagánvádló; magánvád esetén: a sértett, mint magánvádló) vádol, a védelem védekezik a váddal szemben, és az ítélezésre rendelt bíróság dönt a vádról, s annak következményeiről.

A vád, a védelem és a bíróság egymástól elkülönülten végzi a feladatait (Be. 1. §). Az elkülönültség nemcsak a három feladat eltérő tárgyát és alanyiságát juttatja kifejezésre, hanem azt is, hogy az alanyok a feladataik teljesítésében – noha tényleges nem azonos jogúak, ám – elengedhetetlenül egyenrangúak.

A védelem joga is a büntetőeljárás törvény alapvető rendelkezéseinek egyike (Be. 5. §). Az alapvető rendelkezések mindegyike normatív tartalommal bír, irányadó a büntetőeljárás egészére, és a védelmi jogok maradéktalanul, messzemenőleg biztosítandóak a terhelttel szemben indított eljárást folytató nyomozó hatóság, ügyész, bíróság által [Be. 5. § (3) bekezdés 2. mondat].

A terheltet megilleti a védelem joga [Be. 5. § (1) bekezdés]. Általában a terhelt maga dönti el, hogy személyesen védekezik, avagy védelmének hatékonyabbá tétele érdekében védőhöz fordul, és pedig a büntetőeljárás bármely szakaszában [Be. 5. § (3) bekezdés 1. mondat]. Ez a sajátosan megkettőzött (kettős alanyiságú) jog a terhelt számára – evidencia gyanánt – alapvető szabályként (alapelvként, alapvető rendelkezésként) biztosított.

A törvényalkotó állam meghatározott esetekben nem bízta a rendszerint laikus terhelt belátására a szakmai ismeretét és szakmai jártasságát nyújtó védő közbejöttét, azt egyenesen kötelezővé teszi [Be. 5. § (4) bekezdés]. A kötelező védelem előírása mellett annyi mozgásteret mégis biztosít a terhelt részére, hogy ekkor is eldöntheti: meghatalmazás útján maga gondoskodik a védőről, avagy bármely megfontolásból megmarad a kirendelt védő mellett [Be. 44. § (1) bekezdés].

A kettős értelemben vett védelem joga hosszabb, emberöltönyit is meghaladó ideje vitán felül áll, és az egyszeregy bizonyosságával elfogadott mind a jogot alkotó, mind a jogot alkalmazó, mind a kívülálló laikus részéről. Nem mindig volt ez így. A védő útján is gyakorolható védelmet honi viszonylatban általános jelleggel, azaz a terhelt (nemes-nem nemes) személyétől függetlenül és intézményesítetten először az 1896. évi Bp.8 biztosította, azóta pedig – ámbár közel sem azonos szabályozás mellett – kitéphetlenül meggyökeresedett a büntető perrendtartási, illetőleg büntetőeljárás törvényeinkben

---

8 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bünvádi perrendtartásról: 53. § A terhelt minden bűnügyben, az eljárás bármely szakában élhet védő közreműködésével; 62. § A védő védettje érdekében az eljárás bármely szakában, különösen a nyomozás alatt is eljárhat. * Korabeli szöveghűséggel. Más esetekben (pl. „büntető eljárás”, vagy „büntetőeljárás”).

(1950. évi Bp.9; 1962. évi Be.10, 1973. évi Be.11; 1998. évi Be.12).

2. A védelem emberi jog

A védelem joga közvetlenül, mint embert illeti meg a terheltet, vagyis azt, akivel szemben a büntetőeljárást folytatják az állam által erre feljogosított szervek – az eljárás menetében sorolva: a nyomozó hatóság, az ügyészség és a bíróság.

A védelem – lényegét illetően korlátozhatatlan¹³, illetőleg kivételesen korlátozható¹⁴ – emberi jog, az alapvető multilaterális nemzetközi emberi jogi aktusokban (így mindenekelőtt az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában¹⁵, a Polgári és Politikai

9 1951. évi III. törvény a büntető perrendtartásról: 48. § (1) A terhelt érdekében az eljárás bármely szakában védő járhat el; 52. § (1) A védő a terhelt érdekében az eljárás bármely szakában szóval vagy írásban indítványokat és egyéb előterjesztéseket tehet.

10 1962. évi 8. törvényerejű rendelet a büntető eljárásról: 7. § (1) A büntető ügyekben eljáró hatóságok kötelesek biztosítani, hogy a terhelt a törvényben meghatározott módon védekezhessen. (2) A terhelt érdekében az eljárás bármely szakában védő járhat el. A terhelt a büntető eljárás megindításától kezdve védőt választhat. 41. § (1) A védő a terhelt érdekében az eljárás bármely szakában szóval vagy írásban indítványokat és egyéb előterjesztéseket tehet.

11 1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról: 6. § (1) A terheltet megilleti a védelem joga. (2) A hatóságok kötelesek biztosítani, hogy az, akivel szemben a büntetőeljárást folytatják, az e törvényben meghatározott módon védekezhessen. (3) A terhelt érdekében az eljárás bármely szakaszában védő járhat el. A terhelt az eljárás megindításától kezdve védőt választhat. ; 52. § (4) A védő az eljárás minden szakaszában indítványokat és észrevételeket tehet, a hatóságtól felvilágosítást kérhet, a tárgyaláson a kihallgatottakhoz kérdést intézhet és felszólalhat.

12 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról: 5. § (1) A terheltet megilleti a védelem joga. (3) A terhelt személyesen védekezhessen, és a védelmét az eljárás bármely szakaszában védő is elláthatja. A bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság biztosítja, hogy az, akivel szemben a büntetőeljárást folytatják, az e törvényben meghatározott módon védekezhessen.

13 A közérdek figyelembe vétele sem indokolhat olyan eszközöket, amelyek a védelemhez való jog lényegi tartalmát semmisítik meg. (Imbrioscia kontra Svájc ügyben 1993. november 24-én kelt ítélet 38-39. §; Daud kontra Portugália ügyben 1998. április 21-én kelt ítélet 38. §, 41. §, 43. §; Magee kontra Egyesült Királyság ügyben 2000. június 6-án kelt és szeptember 9-én véglegessé vált ítélet 41. §; Jalloh kontra Németország ügyben 2006. július 11-én kelt ítélet 97. §)

14 Az Alkotmánybíróság a védelemhez való jog korlátozhatóságát minden esetben a szükségesség és arányosság követelményeire figyelemmel vizsgálja. Alkotmányellenes korlátozás, ha az azzal elérni kívánt cél vagy a korlátozás módja nem felel meg az Alkotmány 8. § (1)-(2) bekezdéseire alapozott szükségességi-arányossági teszt követelményeinek. Az állam csak akkor élhet az alapjog korlátozásának eszközével, ha az egy másik alapvető jog vagy szabadság védelme vagy érvényesülése, más alkotmányos cél vagy értékek védelme, illetve valamilyen alkotmányos cél indokolja. [11/2007. (III.7.) AB határozat, 65/2002. (XII.3.) AB határozat]

15 Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (elfogadva és kihirdetve az ENSZ

Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában¹⁶, az Emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló Római Egyezményben¹⁷, az Európai Unió Alapvető Jogok Chartájában¹⁸) szavatolt keretekre épülve.

A nemzetközi emberi jogi dokumentumok szükségképpen elvontan és minimális („legalább”) formában szabályozzák az emberi szabadságjogokat, köztük a védelem jogát is.

Magyarország részes állama mind az Egyezségokmánynak, mind a Római Egyezménynek, így azok ellenőrző mechanizmusainak, melyek jogértelmezését az Alkotmánybíróság a jogvédelem minimális szintjeként ismeri el {[32/2012. (VII. 4.) AB határozat, Indokolás [41]; legutóbb megerősítve: 25/2013. (VII. 19.) AB határozat, Indokolás [27]; 33/2013. (XI. 22.) AB határozat, Indokolás [24]}.

Közgyűlésének 217 A (III) határozata alapján, 1948. december 10-én): 11. cikk (1) bekezdés: Minden bűncselekménnyel vádolt személynek joga van az ártatlanság vélelméhez mindaddig, míg bűnösségét nyilvános perben, a védelemhez szükséges valamennyi biztosíték mellett törvényesen meg nem állapítják.

16 A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya: 14. Cikk 3. Az ellene emelt vád elbírálásakor mindenkinek teljes és egyenlő joga van legalább a következő biztosítékokra: b) megfelelő idővel és lehetőséggel rendelkeznek védelme előkészítésére és az általa választott védővel való érintkezésre, d) a tárgyaláson személyesen jelen lehessen, személyesen vagy az általa választott védő útján védekezhessék; amennyiben védője nincsen, tájékoztassák a védő választására vonatkozó jogáról, és minden olyan esetben, ha az igazság érdekei ezt megkövetelik, hivatalból védőt rendeljenek ki számára, éspedig ingyenesen, amennyiben nem rendelkezik a védő díjazásához szükséges anyagi eszközökkel.

17 Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény (kihirdette az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyvvel együtt az 1993. évi XXXI. törvény 1993. április 7-én): 6. Cikk (Tisztességes tárgyaláshoz való jog) 3. Minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van – legalább – arra, hogy b) rendelkeznek a védekezésének előkészítéséhez szükséges idővel és eszközökkel; c) személyesen, vagy az általa választott védő segítségével védekezhessék, és ha nem állnak rendelkezésére eszközök védő díjazására, amennyiben az igazságszolgáltatás érdekei ezt követelik meg, hivatalból és ingyenesen rendeljenek ki számára ügyvédet.

18 Európai Unió Alapvető Jogok Chartája (megjelent az Európai Unió Hivatalos Lapjának 2012. október 26-i, C 326. számában): 47. cikk Mindenkinek biztosítani kell a lehetőséget tanácsadás, védelem és képviselő igénybevételéhez. Azoknak, akik nem rendelkeznek elégséges pénzeszközökkel, költségmentességet kell biztosítani, amennyiben az igazságszolgáltatás hatékony igénybevételéhez erre szükség van; 48. cikk (2) Minden gyanúsított személy számára biztosítani kell a védelemhez való jogának tiszteletben tartását.

3. A védelem alkotmányos jog

Az állam a belső jogrend fundamentumát képező 1949. évi Alkotmányban¹⁹, majd a 2011. évi Alaptörvényben²⁰ egyrészt elismeri és a belső jogba integrálja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait, ekként a nemzetközi emberi jogi dokumentumokban foglaltakat is, másrészt kimondja, hogy a büntetőeljárás alá vont személyeket az eljárás minden szakaszában megilleti a védelem joga.

Az alkotmányos védelem egyidejű oltalmát élvező eljárásjogi garanciák érvényesítése a jogállami működés feltétlen követelménye. Éppen ebből következik, hogy a büntetőjogi felelősségre vonás során a büntetőeljárás garanciái nem kerülhetők meg, és a legtöbb esetben nem is korlátozhatóak. {34/2013. (XI. 22.) AB határozat, Indokolás [43]}

A védelemhez fűződő alkotmányos alapjog az Alkotmánybíróság olvasatában egy olyan összetett jogként jelentkezik, amely elsősorban a büntetőeljárásban terheltként szereplő saját eljárási jogosítványában és a védő igénybeviteléhez való jogban, másfelől magának a védőnek a jogállásában realizálódik {legutóbb megerősítve: 166/2011. (XII. 20.) AB határozat, ABH 2011, 545, 576.; 8/2013. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [19]}.

Az Alkotmánybíróság már működésének kezdetén kimondta, hogy a védelemhez fűződő jog az alkotmányos büntetőeljárás jog egyik olyan alapelve, amely a büntetőeljárás valamennyi szakaszában számtalan különböző részletszabályban érhető tetten. Az Alkotmánybíróság a 25/1991. (V. 18.) AB határozatában ezt úgy fogalmazta meg, hogy “[a] védelemhez való jog alkotmányos büntetőeljárás alapelve az eljárás egész menetében számtalan részletszabályban ölt testet. A védelemhez való jog a büntetőeljárás alá vont személy azon jogaiban, illetve a hatóságok azon kötelezettségeiben realizálódik, amelyek biztosítják, hogy a vele szemben érvényesített büntetőjogi igényt megismerje, arról álláspontját kifejtse, az igénnyel szembeni érveit felhozhassa, a hatóságok tevékenységével kapcsolatos észrevételeit és

---

¹⁹ 1949. évi XX. törvény (Alkotmány): 7. § (1) A Magyar Köztársaság jogrendszere elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait, biztosítja továbbá a vállalt nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangját; 57. § (3) A büntetőeljárás alá vont személyeket az eljárás minden szakaszában megilleti a védelem joga. A védő nem vonható felelősségre a védelem ellátása során kifejtett véleménye miatt.

²⁰ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.): Q) cikk (2) Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját. (3) Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé; XXVIII. cikk (3) A büntetőeljárás alá vont személynek az eljárás minden szakaszában joga van a védelemhez. A védő nem vonható felelősségre a védelem ellátása során kifejtett véleménye miatt.

indítványait előterjeszthesse, továbbá védő segítségét vehesse igénybe. A védelemhez való jog tartalmát képezik a védő azon eljárási jogosítványai, illetve a hatóságok azon kötelezettségei, amelyek részéről a védelem ellátását lehetővé teszik.” (ABH 1991, 414, 415.), {8/2013. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [26]}.

Éppen ezért a védelemhez való jog alkotmányos megítélése csakis a terhelt és a védő jogainak együttes szemlélete alapján lehetséges. Az Alkotmánybíróság azt is kimondta, hogy a védelemhez főződő jog felőleli egyfelől a terhelt saját eljárási jogosítványait, másfelől pedig a védő jogállását, ugyanis a védő a büntetőeljárás önálló perbeli személye, ezért jogai nem átruházott, hanem önálló eljárási jogosítványok, amelyek külön alkotmányos védelemben részesülnek (1320/B/1993. AB határozat, ABH 1995, 684–686.).

Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlatában a jogállami büntetőeljárás korlátozhatatlan minősége az eljárás tisztessége, amelynek egyik eleme az a követelmény, hogy a terhelt védelemhez való joga hatékonyan érvényesüljön. [17/2005. (IV. 28.) AB határozat, ABH 2005, 175, 185.; 14/2004. (V. 7.) AB határozat, ABH 2004, 241, 255.], {8/2013. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [27]}.

A jogalkotó állam józan megfontolással állítja – a felfegyverkezve, vitathatatlan hatalmi túlsúllyal rendelkező közvádlóval szemben – a lehetőségeiben, eszközeiben és anyagiakban egyaránt kiszolgáltató helyzetben lévő, a jog ismeretével nem vagy nem kellően bíró terhelt mellé a jog és a joggyakorlat ismeretével szakértését nyújtani képes hivatásos védőt²¹.

A védő közbejöttére nyilvánvaló szükség van, hiszen „büntetőeljárás útján békeidőben is háborút lehet folytatni”²². Ezért a védelmet is fel kell fegyverezni, a terhelt nem

---

²¹ 1998. évi Be. 1. § A büntetőeljárásban a vád, a védelem és az ítélezés egymástól elkülönül; 5. § (1) A terheltet megilleti a védelem joga. (3) A terhelt személyesen védekezhet, és a védelmét az eljárás bármely szakaszában védő is elláthatja. A bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság biztosítja, hogy az, akivel szemben a büntetőeljárást folytatják, az e törvényben meghatározott módon védekezhessek.

²² A büntető eljárás olyan hatalom, amely embereket törölhet ki az élők sorából, megfoszthatja őket szabadságuktól, vagyonuktól, becsületüktől. A büntető eljárás útján békeidőben is háborút lehet folytatni... a büntető eljárásban a bírák rosszindulata, tévedése vagy tudatlanság tragikus következményekkel járhat. Ez a magyarázata annak, hogy a büntető eljárás lefolytatását jogi normák közé szorítják, nem bízzák a mikénti lefolyását kinek-kinek a kényére-kedvére. Igyekeznek olyan szabályokat felállítani, amelyek háttérbe szorítják az egyéni elfogultságot, a szenvedélyt, a rosszindulatot, a bosszút és kizárják a tévedést. A büntető eljárási jog az ezek ellen való garanciák rendszere, amelyben helyet foglal a védelem. (KIRÁLY Tibor: A védelem és a védő a büntető ügyekben, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1962, 121. oldal).

KIRÁLY Tibor feltehetően Beccaria nyomán jutott ide. Beccaria ugyanis az 1764-ben kiadott híres munkájában írta: a „halálbüntetés... nem más, mint az állam háborúja egy polgára ellen” (BECCARIA, Cesare: Büntett és büntetés, Akadémiai Kiadó, Budapest 1967, 87. oldal).

maradhat magára.

A védő a váddal szemben, a terhelt jogait óvva „véd”. A védő a védelem ellátásával közfunkciót tölt be, a tárgyalás során ügyfél, a nyomozás során is önálló alanya az eljárásnak, független mind a terhelttől, mind az eljáró hatóságoktól.²³

Az Alkotmánybíróság már korábban is kiemelte az ügyvédi foglalkozás beágyazottságát az igazságszolgáltatás, valamint az eljárásjogok rendszerébe, továbbá az ügyvédi tevékenység szabályozásának közjogi vonatkozásait [22/1994. (IV. 16.) AB határozat, ABH 1994, 127, 130.]. Ebből a sajátos és önálló jogállásból is következik a védelem joga tekintetében többek között, meghatározott körben a kötelező védelem, továbbá az, hogy a védő jogosítványai bizonyos esetekben tágabbak lehetnek a terhelténél.

A tisztességes eljárás követelményrendszerét az Alkotmánybíróság elvi jelentőséggel a 6/1998. (III. 1.) AB határozatában fogalmazta meg, amelyben a védelemhez fűződő jog körében kifejtett álláspontja során utalt arra, hogy “[m]ind a Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmánya [14. Cikk 3.b)], mind az Emberi Jogok Európai Egyezménye [6. Cikk 3.b)] (a kihirdetett magyar szövegekkel ellentétben) egyező szóhasználattal írják elő a bűncselekménnyel vádolt minden személy számára feltétlenül megadandó »minimális« jogok között, hogy az »legalább« »megfelelő idővel és lehetőséggel rendelkezék védelme előkészítésére«, illetve »rendelkezék a védelmének előkészítéséhez szükséges idővel és eszközökkel« (az egyezmények szövege szerint: »to have adequate time and facilities for the preparation of his defense«, illetve »a disposer du temps et des facilités nécessaires á la préparation de sa défense«). Ezek az eszközök vagy lehetőségek pedig felölelnek minden olyan »elemet«, amely a büntető felelősség alóli mentesülést vagy a büntetés csökkentését szolgálhatja, s amelyeket a hatáskörrel rendelkező hatóságok gyűjtöttek vagy gyűjthetnek össze. [Vö. Report of the Commission of 14 December 1981, Jaspers Case, DR 27 (1982), p. 61, 72.]

A tisztességes eljárás egyik meghatározó eleme a fegyverek egyenlősége, amely a büntetőeljárásban azt biztosítja, hogy a vádnak és a védelemnek egyenlő esélye és alkalmuk legyen arra, hogy a tény- és jogkérdésekben véleményt formálhasson és állást foglalhasson. A fegyverek egyenlősége nem minden esetben jelenti a vád és a védelem

---

Más is élt hadi hasonlattal: „A bűnözőt nem szabad megfosztani attól a lehetőségtől, hogy békét közhessen a társadalommal; feltéve, hogy nem a bűnözők fajtájához tartozik. Az utóbbi esetben hadat kell viselni ellene” (NIETZSCHE, Friedrich: A hatalom akarása. Minden érték átértékelésének kísérlete, Cartaphilus Kiadó, Budapest 2002, 316. oldal).

²³ A védő a védelem ellátásával közfunkciót tölt be. Közfunkció a kontradiktórius eljárás egyik nélkülözhetetlen elemének a védelemnek az ellátása, mint ahogyan közfunkció az ítélkezés vagy a bűnüldözés is... A védő... a tárgyalás során ügyfél, a nyomozás során is önálló alanya az eljárásnak. A védő ügyféli minősége biztosítja számára a függetlenséget a terhelttől, a vádlótól és a bíróságtól... A nyomozásban is a nyomozó hatóságtól és a terhelttől való függetlensége jellemzi a védő helyzetét. E nélkül a védő feladatát betölteni nem tudná. (KIRÁLY Tibor i.m. 177. oldal).

jogosítványainak teljes azonosságát, de mindenképpen megköveteli, hogy a védelem a váddal összevethető súlyú jogosítványokkal rendelkezzen. Az Alkotmánybíróság a védelemhez való jogra vonatkozó több határozatában hangsúlyozta, hogy a közvetlen alkotmányi garanciák gazdaságossági és célszerűségi okokból az eljárás egyszerűsítése vagy az időszerűség követelményének érvényesülése címén sem mellőzhetők [11/1992. (III. 5.) AB határozat, ABH 1992, 77, 84-85.; 49/1998. (XI. 27.) AB határozat, ABH 1998, 372, 376-377.; 5/1999. (III. 31.) AB határozat, ABH 1999, 75, 88-89.; 422/B/1999. AB határozat, ABH 2004, 1316, 1320, 1322.].

A tisztességes eljáráshoz való joggal szemben nem létezik mérlegelhető más alapvető jog vagy alkotmányos cél, mert már maga is mérlegelés eredménye [14/2002. (III. 20.) AB határozat, ABH 2002, 101, 108.; 15/2002. (III. 29.) AB határozat, ABH 2002, 116, 118-120.; 35/2002. (VII. 19.) AB határozat, ABH 2002, 199, 211.; 14/2004. (V. 7.) AB határozat, ABH 2004, 241, 256.].

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az Alkotmány rendelkezéseinek csak a működésében eredményes védelemhez való jog felel meg, mely csak az elkerülhetetlenül szükséges és arányos mértékben, a lényeges tartalmat illetően pedig egyáltalán nem korlátozható [8/1990. (IV. 23.) AB határozat, ABH 1990, 42, 44.; 6/1998. (III. 11.) AB határozat, ABH 1998, 91, 93-94.]. (1149/C/2011. AB határozat)

Az Alkotmánybíróság – mint az a már ismertetett határozataiból kitűnik - következetes gyakorlatot folytat a védelem kérdésében.

Külön megjegyzést érdemel: Az Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott alkotmánybírósági határozatok hatályukat veszítik. E rendelkezés nem érinti az ezen határozatok által kifejtett joghatásokat. [Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) ZÁRÓ ÉS VEGYES RENDELKEZÉSEK 5. pont]. Ugyanakkor: „(Az) Alkotmánybíróság az újabb ügyekben felhasználhatja azokat az érveket, amelyeket az Alaptörvény hatályba lépése előtt hozott korábbi határozata az akkor elbírált alkotmányjogi kérdéssel összefüggésben tartalmazott, feltéve, hogy az Alaptörvény konkrét – az előző Alkotmányban foglaltakkal azonos vagy hasonló tartalmú – rendelkezései és értelmezési szabályai alapján ez lehetséges. [...] Az Alkotmánybíróságnak azokra az alapértékekre, emberi jogokra és szabadságokra, továbbá alkotmányos intézményekre vonatkozó megállapításai, amelyek az Alaptörvényben nem változtak meg alapvetően, érvényesek maradnak.” (22/2012. (V. 11.) AB határozat, indokolás [40]-[41])

4. A hatékony védelem

Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Római Egyezmény alapján működő Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) gyakorlata – ugyancsak – hatékony védelmet követel meg.

A védői álláspont²⁴ a (pozitív) hatékony védelemmel a (negatív) elégtelen védelmet helyezi szembe, de érdemben azonos töltettel. A védő passzivitása, a védő formális közreműködése kapcsán keresi a választ arra, hogy a jelenléti kötelezettségét még teljesítő, a védekezési eszközöket mégsem kimerítő, a mentő és az enyhítő körülmények feltárásában mulasztó, a kegyelmes ítélet kérésében kimerülő perbeszédet tartó védői magatartásnak van-e a hatályos büntetőeljárás törvényben konzekvenciája. Úgy látja, hogy az alkotmányos szempontok és nemzetközi elvárások azt indokolják, hogy az elégtelen védelem következményei már magában a büntetőeljárásban orvoslásra kerüljenek. Orvoslásra, még hozzá az ügy érdemére kiható módon.

Meglátásunk szerint kifejezetten az elégtelen védelem vizsgálata, illetve eljárási szabályozása annak a veszélyét veti fel, hogy a bíróság a védelem alkotmányos jogába avatkozik. A jelenlegi szabályozásban kizárólag az érdekellentét vizsgálata képzelhető el. A kérdés jogalkotói probléma, a hatékony védelem szabályozásának igényét veti fel, ami azonban – vélhetően – szinte megoldhatatlan. Meghatalmazás esetén pedig különösen veszélyes, ha a felek jogviszonyába avatkoznánk az érdekellentét túlmenően.

Előljáróban arra szorítkozunk, hogy a kellő válaszadás egy következő büntetőeljárás törvényre vár.

4.1. Artico kontra Olaszország (6694/74., 1980. május 13-án született ítélet)

A Bíróság (megjegyzés: EJEB) elsőként az Artico kontra Olaszország ügyben határozta meg, hogy a nemzeti hatóságoknak a védelemhez fűződő jog érvényesítése körében milyen szerepet szükséges játszaniuk. A Bíróság ebben a döntésében kiemelte, hogy az Egyezmény 6. Cikk (3) bekezdés c) pontjában foglaltak a megfelelő védelemhez való jogot mind a személyes, mind a védő igénybevételével történő védekezéssel kapcsolatban garantálják. A védő igénybevételéhez fűződő jogot erősíti az egyezménybeli cikkely azon része is, amely előírja, hogy bizonyos esetekben a terhelteknek ingyenes jogi segítség igénybevételére van joguk. A Bíróság itt ismételten hangsúlyozta, hogy az Egyezmény célja nem az, hogy az emberi jogokat elméletben vagy csak látszat kedvéért biztosítsa, hanem az, hogy garanciaként szolgáljon e jogok gyakorlati és hatékony érvényesülése tekintetében. A Bíróság olvasatában különösképpen igaz ez a demokratikus társadalmakban megkülönböztetett szerepet játszó tisztességes eljáráshoz fűződő jog érvényesítésére. A Bíróság álláspontja értelmében az egyezménybeli szövegben megjelenő "jogi segítség" (legal assistance) semmiképpen sem azonos tartalmú a "kirendelés" (nomination) kifejezéssel. Éppen ilyen okból a bűnügyi hatóságok önmagában a védő kirendelésével még nem tekinthetők teljesítettnek az Egyezményben biztosított jog érvényesítését. A hatóságoknak szükséges arról is meggyőződniük, hogy a kirendelt védőnek lehetősége van-e arra, hogy tényleges jogi segítséget nyújtson annak, akinek érdekében kirendelték. Kétségtelen, hogy a bűnügyi igazságszolgáltatásban eljáró hatóságok nem tehetők felelőssé a kirendelt ügyvéd hanyag magatartásáért vagy mulasztásaiért. Ugyanakkor a hatóságok felelősek azért, hogy lépéseket tegyenek a panaszos számára biztosított jogok tényleges és hatékony érvényesítése érdekében.

{ Artico kontra Olaszország, 6694/74.; 1980. május 13., § 33.; § 36. – 8/2013. (III. 1.) AB határozat [52] bekezdés }

²⁴ Védői álláspont alatt – minden, külön nem jelezett esetben – a Magyar Ügyvédi Kamara elnöke által megfogalmazott és képviselt nézetek értendők.

Az EJEB utóbb az Artico-ügyben kifejtetteket pl. a Huseyn és mások kontra Azerbajdzsán, illetve a Zdravko Stanev kontra Bulgária ügyekben is megerősítette. (Huseyn és mások kontra Azerbajdzsán, 35485/05., 45553/05., 35680/05. és 36085/05.; 2011. július 26. § 180.; Zdravko Stanev kontra Bulgária, 32238/04; 2012. november 6.)

4.2. Az EJEB a Kamasinski kontra Ausztria (9783/82, Judgment of 19/12/1989.) ügyben kevésbé megszorító álláspontra helyezkedett. Eszerint az állam nem tehető felelőssé a kirendelt védői rendszer valamennyi hiányosságáért, de amennyiben a kirendelt védő a hatóságok számára is érzékelhető módon nyilvánvalóan nem látja el feladatát, vagy mulasztását megfelelően a hatóságok tudomására hozzák, akkor megállapítható az állam felelőssége. Például a Czekalla kontra Portugália (38830/97, Judgment of 10/10/2002.) ügyben, amikor a kirendelt védő nem szabályszerűen nyújtott be fellebbezést az ítélet ellen, s azt a másodfokú bíróság érdemi vizsgálat nélkül elutasította.

A védő jelentős mulasztása esetén az állam kötelessége a hatékony intézkedések megtétele, de az állam felelőssége nem korlátlan a védői mulasztásokért, mert csak akkor indokolt a beavatkozás, ha súlyos mulasztásról van szó és az érintettek ezt rögtön panaszolták. [Imbrioscia v. Svájc (1993.)]

4.3. A Daud kontra Portugália ügyben az EJEB az 1998. április 21-én kelt 11/1997/795/997 számú ítéletében újfent kifejtette, hogy az Egyezménynek nem elméleti vagy illuzórikus, hanem gyakorlati és hatékony jogok biztosítása a célja (Imbrioscia kontra Svájc, 1993. november 24. Series Ano. 275, 13. oldal 38. §), és a védő kirendelése önmagában nem biztosítja a vádlott részére nyújtott jogi segítség hatékonyságát. Az állam nem lehet felelős minden jogi segítségnyújtás céljából kirendelt ügyvéd mulasztásaiért (ld. Kamasinski kontra Ausztria). A jogász szakmának az államtól való függetlenségéből következik, hogy a védelem magatartása csak a vádlottra és védőjére tartozik, akár jogi segítség nyújtása céljából kirendelt védőről, akár megbízás alapján eljáró ügyvédről van szó. Az illetékes nemzeti hatóságoknak a 6. cikk 3.c. pontja alapján csak akkor kell beavatkozniuk, ha a megfelelő képviselő érdekében jogi segítséget nyújtó védő hibáját észleli vagy azt más módon a tudomására hozzák. Jelen ügyben a kiindulópont az, hogy a hivatalból kirendelt védő felkészültségét és az ügyben tanúsított magatartását tekintve alkalmatlan volt a 6. cikk. 3. pontja által kívánt hatás elérésére. Az elsőként kirendelt védő a kérelmező érdekében eljárva semmilyen cselekményt nem végzett azelőtt, hogy betegségét bejelentette volna, a kérelmező így sikertelenül próbálta saját védelmét ellátni. Ami a második védőt illeti, akinek kirendeléséről a kérelmező a büntetőbíróság tárgyalása előtt három nappal értesült, a Bíróság úgy vélte, hogy nem volt elég ideje az ügy tanulmányozására, a kérelmezőnek a börtönben történő esetleges meglátogatására és a védelemre való felkészülésre. A kérelmező tehát nem részesült az Egyezmény 6. cikke 3.c. pontjában megkívánt gyakorlati és hatékony védelemben. Az ügy körülményei megkívánták volna, hogy a bíróság ne maradjon tétlen.

5. A honi szabályozásból kikopott a laikus, legfeljebb a terhelti bizalmon alapuló védelem, az egyedüli professzionális védelem pedig – legalábbis elvileg - megteremtette a hatékony (valóságos, eredményes) védelem személyi alapját. A hatékony védelemhez azonban kellő jogokra, és a jogokat biztosító megfelelő joggyakorlatra is szükség van.

A jogalkotó állam – amint már utaltunk rá – megosztja a büntetőeljárás feladatokat a vád, a védelem és a bíróság között, s egyúttal feladataikat egymástól elkülöníti (Be. 1.

§), vagyis nem egyszerű munkamegosztó technikáról van szó, hanem jogelvek vezérelte szabályrendről. A vád és a bíróság hatalmi túlsúlya miatt közel sem elhanyagolható a hangsúly kitétele, miszerint „a védelem a többi két funkcióval teljesen egyenrangú”.²⁵

A védőtől való, időnként megmutatkozó – egyébként a szélesebb értelemben vett igazságszolgáltatás más szereplőit is, bár más-más okokból, de kétségtelenül érintő – idegenkedés remélhetően már a régmúlté.²⁶ A hajdani jogirodalom is beszámolt a védőkről kialakult kedvezőtlen közvéleményről, jórészt arra visszavezetve, hogy a védelmet sokan magánfunkciónak tartották.²⁷ A későbbi jogirodalom az utóbbi időben már a védői szerep felértékelődését látta megvalósulni.²⁸

Ez pozitív jelenség, mert társadalmi elfogadottság nélkül a védelem nélkülözni volna kénytelen a morális alapot, minek folytán a hatékonysága is sérülhetne.

6. A védő eljárásjogi helyzete

A jogirodalomban különféle felfogások eltérően határozták meg a védő eljárásjogi helyzetét: 1. a terhelt képviselője, 2. a terhelt segítője, 3. a bíróság segítője, 4. ügyfél. A gondolkodás oda jutott, hogy a védő a védelem ellátásával közfunkciót betöltő, a nyomozás során önálló alany, a perszakaszra nézve önálló ügyfél, a terhelttől, a vádlótól és a bíróságtól független, az egymással jogvitát folytató ügyfelek jogaival egyenlő és nem származékos jellegű, hanem önálló jogokkal.²⁹

---

²⁵ A büntető eljárás három egymástól elkülönített alapvető funkció: a bűnüldözés (a vád), a védelem és az ítélezés funkcióján nyugszik. Ha ezek egybeolvadnának, vagy közülük bármelyik is hiányoznék, a büntető eljárás elveszítené a mai jellegét és egészen mássá alakulna át. E tekintetben a védelem a többi két funkcióval teljesen egyenrangú. (KIRÁLY Tibor i.m. 5. oldal)

²⁶ Amily nemes és társadalmilag rendkívül nagyjelentőségű és szükséges feladat az ártatlanok védelme, és ezeknek mindenáron felmentésére törekvés s ezért a bűnügyi védelem egy magasztos erkölcsi és társadalmi hivatás, úgy valóságos visszaélés e joggal a valódi bűnösök kimentése a megérdemelt büntetés alól s ezzel a társadalom rendjének és a közbiztonságnak gyengítése (FINKEY Ferenc: A felek fogalma és köre a büntetőjogi per mai elméletében. In Angyal Pál (szerk.): Balogh Emlékkönyv, Pécs é.n., 144. oldal)

²⁷ A hivatásos védők tevékenységének a megítélésében annak a félreértésnek is szerepe volt, hogy sokan a védelmet magánfunkciónak, a terhelt és a védő magánügyének tartották. Nem tudták elhelyezni a védelmet a közfunkciók rendszerében... a... bizalmatlanság az utóbbi években kezd feloldódni. (KIRÁLY Tibor i.m. 8. oldal).

²⁸ Álláspontom szerint egyértelmű tendencia érzékelhető a kilencvenes években a védői szerep társadalmi megítélésében. Határozottan felértékelődött, rangosabbá vált a büntetőeljárásban résztvevő védők munkája, szerepe. (FENYVESI Csaba: A védőügyvéd. A védő büntetőeljárás szerepéről és jogállásáról, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2002,15. oldal)

²⁹ KIRÁLY Tibor i.m. 157-177. oldal

A definiálás vitatásában voltak, akik az ügyfél-jelleget igyekeztek negálni³⁰, ám a számottevő tudományos súllyal megszólalók mindössze némi korrekcióval éltek, miszerint a védő a perben és a perorvoslati eljárásban (amibe a rendkívüli jogorvoslatok is beletartoznak) ügyfél, ezen nem változtat az sem, hogy esetleg a terhelt helyett és nevében is végez eljárási cselekményt, noha ez képviseleti jellegű tevékenység, és tevékenységének a lényege a terhelt érdekeinek a szolgálata, de legalábbis nem ellentétes vele.³¹

Az Alkotmánybíróság az ügyvédi hivatásról: „Az igazságszolgáltatásban védőként vagy jogi képviselőként való közreműködése alkotmányos követelmény és az eljárási törvények kötelező előírása... Az ügyvéd tevékenységét és feladatait tehát nem lehet önmagában megítélni és önmagában szabályozni, hanem csak annak az eljárásjogi rendszernek függvényében, amelyben tevékenysége, feladata magának a rendszernek része, és amely rendszerből, a rendszer munkamegosztásából következik a foglalkozás sajátképpenisége.” [22/1994. (IV. 16.) AB határozat]

7. A kilátásba helyezett új büntetőeljárás törvény koncepciójában (2013. október) a kormányhatározat tervezetének 1.e) pontja szerint a majdani törvénynek biztosítania kell, hogy a védelem alanyai a teljes eljárásban, így – annak sikerét nem veszélyeztető módon – a nyomozás során is rendelkezzenek mindazon jogokkal, amelyek a védelem ellátáshoz szükségesek. Az új büntetőeljárás törvény szabályozási elveit a Kormány elfogadta (2015. február 11.). Az ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról (stb.) szóló 2013. október 22-i EU parlamenti és tanácsi irányelv átültetése (I.2.b) pont); az elsősorban a védelemnek betudott visszaélészerű joggyakorlás elleni hatékony fellépés (II.9. pont) és a kirendelt védői intézmény rendjének felülvizsgálata (II. pont végén) jelöl meg szabályozandó védői kérdéseket. Jelenleg ennél több nem ismert. Feltételezhetően a védelem szabályozásának lényege változatlan marad.

8. A védelem elsődlegesen jog

A védelem elsődlegesen jog, és csak részben kötelező – a jogalkotó állam döntésének függvényében. Ennek azonban ára van.

A védő igénybevételének fakultatív rendszere természetesen azt eredményezi, hogy a büntetőügyek jelentős része védői közreműködés nélkül zajlik. Ez a jogtudomány művelőit mindig jobban zavarta, mint a jogalkotókat.³²

A kötelező védelem körének mikénti megvonása is mutathatja, hogy egy adott állam mit gondol a védelemről, és persze azt is, hogy mit tehet annak az érdekében.

A védelem újragondolása – többes szempontból is – elengedhetetlen. Egyelőre

³⁰ Régen azt mondták: a védő részvételével valósul meg az „ügyfélegyenlőség”. Ez azt jelentette volna, hogy – legalább a tárgyaláson – az ügyésznek és a vádlottnak (illetve védőjének) „egyenlő” jogai vannak. Ez persze nem igaz... Ma már nem is állítja senki, hogy az ügyfélegyenlőség a büntető eljárás elvei közé tartoznék. (BOLGÁR György, KÁRPÁTI László, TRAYTLER Endre: A bűnügyi védő munkája, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1965, 16. oldal)

³¹ ERDEI Árpád i.m. 299–306. oldal

³² ERDEI Árpád i.m. 298. oldal

maradjunk annál a kérdésnél, hogy ki foglaljon helyet a tárgyalóteremben, ahol eldől, ami a büntetőeljárás lényege: a vád alá helyezett terhelt büntetőjogi felelőssége.

Vádló nélkül nincs eljárás, sem közzvádas, sem pótmagánvádas, sem magánvádas. A közzvádló szakember, a pótmagánvádló szakember által képviselt. Ügyész nélkül már nincs első fokon tárgyalás, másodfokon tárgyalás, harmadfokon és felülvizsgálatban nyilvános ülés. Első fokon a tárgyalásról lemondás keretében tartott nyilvános ülés és a másodfokú nyilvános ülés lóg ki a sorból. A magánvád általában az egymással szembenállók magánügye, de az általános szabályok szerinti körben kötelező védelem itt is érvényesül. A közzvadás helyébe lépő pótmagánvád esetén – ha a vádindítványt a bíróság nem utasította el – egyenesen kivételt nem tűrő paranccsal kötelező a védelem, s ebben közömbös a vád tárgya és a terhelt személye. Innen nézve pedig különösen úgy tűnik, hogy a közzvadás ügyek mindegyikére is kötelezővé tehető a védelem. Ámde közel sem lehetünk bizonyosak annak a kérdésnek a megválaszolásában, hogy célszerű-e a pótmagánvádlóval szemben a védőt monotonon a terhelt mellé parancsolni, hiszen az ügy közzvadás jellege és a terhelt személye mit sem változik a pótmagánvád esetében. Ugyanakkor pótmagánvádas eljárásban általánosan – és kellő okkal³³ – kötelező a védelem. Az ügyész viszont elsődlegesen mégiscsak a vádjának eredményességében érdekelt.

A 72/2009. (VII.10.) AB határozat a Be. 241. §-ának (1) bekezdésének a), c), d), e) és f) pontjait 2010. december 31-ei hatállyal megsemmisítette, és kimondta, hogy e bekezdés a következő szöveggel marad hatályban: a tárgyaláson az ügyész részvétele kötelező. Az indokolás IV.4. pontja szerint „a tárgyalás a bizonyítás színhelye... A bírósági ítélet alapját képező tényállás... a tárgyaláson – az ott történő érdemi bizonyítás keretében – áll össze... a bizonyítás anyaga a tárgyaláson változhat... A tárgyalás tehát feltételezi az „élő vádat”... elengedhetetlen az ügyész tárgyaláson való részvétele a vád (vagy a vád egyes elemeinek) megváltoztatásához, kiterjesztéséhez, vagy éppen a vád elejtéséhez... jelenlétének hiánya miatt az eljárásban a kontradiktórius elv nem érvényesül.” Az indokolás 5. pontja ehhez hozzáteszi: „A tárgyalás tisztességes volta a védelem szempontjából is az ügyészi jelenlét szükségességét veti fel, hiszen a tárgyaláson történő bizonyítás során az ügyész akár vádelejtésre is juthat, a védői feladatok hatékony ellátása pedig módosíthatja az ügyészi fellépést... jelenlétének hiánya nem lehet eljárás-egyszerűsítési szempont, mert ez az alkotmányos büntetőjog sérelmével járhat.”

A törvényhozó nem gondolta tovább az ügyészi részvétel kérdését. Sőt a 2011. évi LXXXIX. törvény 22. §-a - a 72/2009. (VII.10.) AB határozat indokolásának IV.4-5. pontjára hivatkozással, a törvénytervezet indoklásából kitűnően – azzal törölte el a tárgyalásról lemondás keretében tartott elsőfokú nyilvános ülésen az ügyész kötelező részvételét [Be. 541. § (1) bekezdés 2. mondat], hogy a nyilvános ülésen bizonyítás felvételére nem kerülhet sor.

---

³³ Pótmagánvádas esetén egyet lehet érteni a kötelező védelemmel. Ilyen esetben ugyanis hiányzik a terhelt érdekeit is védő ügyészi szakszerűség. A jogi képviselő ugyanis nem fog pl. felmentést indítványozni, vagy az esetleges mentő, enyhítő körülmények után kutakodni, egyszerűen azért, mert kizárólag a sértett érdekeit képviseli.

Az „élő vád” azonban nemcsak a bizonyítás függvényében változó tényállás miatt igényelheti az ügyész részvételét – a tárgyaláson túl – az elsőfokú és másodfokú nyilvános ülésen is, merthogy a védelem érvelésének hatására változhat a vád álláspontja pl. a büntetés kiszabása és az intézkedések alkalmazása körében. Ezért megfontolás tárgyává tehető az ügyész részvételi kötelezettségének valóban általánossá tétele, azaz kiterjesztése a nyilvános ülésre is.

Mindez annak elfogadásához is vezethetne, hogy az ügyész (vagy pótmagánvádló) által képviselt közvád ellenében mindig szükséges a védő jelenléte. Persze hangoztathatjuk, hogy a terhelt számára elegendő megadni és biztosítani a védő választásának, avagy a védő kirendelése kérelmezésének jogát, ami jóval másabb, mint amikor – jellemzően nem a kontinentális büntetőeljárás jogban – a terhelt önnön elhatározásából kihagyhatja védelméből a védőt.

Ezen állítás mégsem tűnik érinthetetlennek és meghaladhatatlannak.

Az egyik szerző még az ügyészi részvételt – a nyilvános ülés kivételével – a tárgyalásra nézve általánosan kötelezővé tévő szabályozás előtt írta a Belziuk kontra Lengyelország (1998. március 25.) ügy ismertetését követően: „A döntés vizsgálata felveti bennem azt a gondolatot (egyúttal kívánalmat), hogy azon ügyekben, amelyben az ügyész részt vesz és jelen van a bírósági tárgyaláson, védő nélkül nem folytatható az eljárás. Mintegy védőkényszerré válik az ügyész jelenléte, másként nem jöhet létre a tisztességes, fegyveregyenlő tárgyalás a Bíróság üzenete és egyúttal állásponatom szerint sem. A mai magyar szabályozás ezt nem rögzíti, nem teszi kötelezettséggé az eljáró bíróságnak a védő beléptetését az eljárásba. Lehetősége van, de kötelezettsége nincs. A terhelt is kérheti, de nincs kötelezettség. A magam részéről szabályként javasolom az ügyészi részvétellel párhuzamosan a védőügyvédi részvétel kötelezettségét de lege ferenda.”³⁴

A szerző javaslatát megfontolhatónak tartjuk. Annál is inkább, mert javaslatával nincs egyedül.³⁵

Az egyidejűleg és kötelezően az ügyész és a védő jelenlétében zajló tárgyalás (nyilvános ülés) biztosíthatná a valóságos funkciómegosztást. A bíró jelenleg az ügyész távollétében a vád, a védő távollétében a védelem feladatából kénytelen-kelletlen, ám

---

³⁴ FENYVESI Csaba i.m. 107. oldal

³⁵ A nemzetközileg elfogadott jogelvek szerint ugyanis a törvényhozó abból indul ki, hogy a tisztességes eljárás, a fegyveregyenlőség elve megköveteli, hogy ha a vádat a tárgyaláson jogi felkészültséggel rendelkező személy képviseli, akkor a vádlottat is hasonló kvalitású személy segítse... A tiszta jogi helyzet megteremtéséhez szükségesnek tartom, hogy minden olyan esetben kötelező legyen a védő részvétele a tárgyaláson, amikor a vádat ügyész vagy pótmagánvádló képviseli. (BÁNÁTI János: Fundamentum, 2005.2. szám 50. oldal)

szükségszerűen ellát valamilyen részteendő. Amikor azonban az „élő váddal” szemben az „élő védelem” áll, a vádat, avagy a védelmet alátámasztani látszó bizonyítás indítványozása is rájuk hagyhatóvá válhatna, a részükről mégsem indítványozott bizonyítás felvétele, avagy elmaradása sem lehetne a bíróság terhére róható.

VIZSGÁLAT

A védői státus (legitimáció) keletkezése

A védő igénybevételének jogát és lehetőségét már a büntetőeljárás kezdeti szakaszától kezdődően szükséges biztosítani (Imbrioscia kontra Svájc, 13972/88.; 1993. november 24.; § 36; legutóbb megerősítve: Margus kontra Horvátország, 4455/10.; 2012. november 13.; § 50.).

A védelemhez fűződő összetett jog tehát magában foglalja a védő igénybevételéhez való jogot is... Ennek megfelelően a terhelt egyéni alapjogához tartozik, hogy az állami büntetőigény érvényesítésével szemben történő védekezése során védőt vegyen igénybe... A terhelti kihallgatásokon a védő személyes jelenléte biztosítja az eljárási szabályok megtartását. [8/2013 (III.1.) AB határozat]

Védőként meghatalmazás vagy kirendelés alapján ügyvéd, illetőleg külön törvényben foglalt feltételek esetén európai közösségi jogász járhat el [Be. 44. § (1) bekezdés].

Az ügyvéd általában a megbízó megbízása alapján jár el; az ügyvéd a hatóság kirendelése... alapján is eljárhat (Üt. 22. §). A kirendelt ügyvéd részére a meghatalmazást a hatóság kirendelő határozata pótolja (Üt. 32. §).

A meghatalmazáson alapuló védelem elvileg az elsődleges, viszont a büntetőügyekben nagyobb számban jár el kirendelt védő, ezért célszerű első helyen a kirendeléssel foglalkozni.

1. Kirendelés

1.1. A védő kirendelése kötelező: ha a védelem – a Be. 46. §-a alapján – kötelező, és a terheltnek nincs meghatalmazott védője [Be. 48. § (1) bekezdés 1. mondat]; ha a védelem nem kötelező, de a terhelt védő kirendelését azért kéri, mert a jövedelmi viszonyai miatt nem tud a védelméről gondoskodni [Be. 48. § (2) bekezdés]. A jövedelmi alapú kirendeléssel az eredetileg nem kötelező védelem átalakul mintegy kötelező védelemmé, s a védő jelenléte kötelezővé válik.

A kötelező védelem velejárója a kötelező védői jelenlét, annak hiányában feltétlen eljárási szabálysértés valósul meg (EBH 2013.B.22., BH 2010.293., BH 2004.459.).

A védő kirendelése lehetséges, ha ezt az eljárást folytató kérelemre vagy hivatalból szükségesnek tartja [Be. 48. § (3) bekezdés].

A szükségességi megfontoláson, mérlegelésen nyugvó kirendelés esetén megkérdőjelezhető, hogy ez kötelező védői jelenléttel jár-e együtt. Ugyanis primer megközelítéssel a kötelező jelenléttel is magában foglaló kötelező védelmet a büntetőeljárási törvény ezt előíró szabályaira [Be. 242.§ (1) bekezdés, (2) bekezdés 2. mondat] korlátozhatjuk. A szükségesség mérlegelésén alapuló kirendelés azonban nem tekinthető másnak, mint funkcionális kötelező védelemnek, amit nem a törvény, hanem a bíróság (ügyész, nyomozó hatóság) kreál, ám a törvény fölhatalmazása alapján.

A büntetőeljárás törvény logikájából az következik, hogy kizárólag a meghatalmazás esetén – vagyis hatósági intézkedés hiányában – megengedett, hogy nem kötelező védelem esetén a védő ne legyen jelen. A bíróság (etc.) ekkor nem a terhelt gyöngé anyagi helyzete miatt rendel ki hivatalból, vagy kérelemre védőt, hanem azért, mert in concreto a védelemhez való jog sajátos egyedi igényét észleli az ügy jellege, vagy a terhelt személye miatt – amit az in abstracto szabályozó törvény minden helyzetre nézve előre nem láthat át. Ez olyan kompetencia-megosztás, mint amit a büntető anyagi jog biztosít egyfelől magának, másfelől a bíróságnak a cselekmény társadalomra veszélyességének megítélésében.³⁶

A büntetőeljárás törvény az egyértelműsítés érdekében kiegészítéssel élhetne, s tartalmazhatná, hogy a jövedelmi és a szükségességi alapú kirendelés esetén a védelem kötelezővé válik.

A kirendelés kötelező esetei egyértelműen meghatározottak, mérlegelést nem tőrnek és a kirendelés elmaradása feltétlenül alkalmazandó törvényi konzekvenciák alá esik. Ellenben a kirendelés lehetséges módozata nem bír illetén jellemzőkkel, rendeltetése arra szolgál, hogy kitöltse azt az űrt, ami a törvény által előre fel nem mérhetően adott esetben mégis szükségessé teheti a védő belépését a büntetőeljárásba. Kétségtelen ugyanakkor, hogy a terhelt személyes védekezését ellehetetlenítő „egyéb okból” (pl. tartós külföldi tartózkodás, tartós gyógykezelés) előállhatóságának a kötelező védelem körébe sorolása [Be. 48. § e) pont] leszűkítette az alkalmazhatóság lehetőségét.

1.2. Az állam által biztosítandó hatékony védelemmel, ezen belül a kirendelt védői intézmény működésével – a közvetlenül érintett ügyvédségen kívül – legintenzívebben a Magyar Helsinki Bizottság³⁷, valamint az ombudsman³⁸ foglalkozott.

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának 1996-os jelentéséből: „A kirendelt védői tevékenységet áttekintve megállapítottuk, hogy igazságszolgáltató rendszerünkön belül a kirendelt védő eljárása nem véd a hatósági túlkapásokkal és tévedésekkel szemben... A vizsgálat tapasztalatai indokoltá teszik, hogy létrejőjön egy olyan állami garanciarendszer, amely lehetőséget biztosít a rosszul ellátott védelemből fakadó, a fogvatartottat hátrányos helyzetbe hozó esetek orvoslására. Figyelemmel arra, hogy az ügyvédnek államtól származtatott joga az ártatlanság védelmének ügyfele képviselőjében való érvényesítése, az állami garanciarendszer csak úgy valósulhat meg, hogy törvény határozza meg azt a tevékenységi minimumot, aminek a kirendelt védő köteles eleget tenni, továbbá azt, hogy ezen kötelesség végrehajtásának ellenőrzését az

³⁶ A BH 2010.293. szám alatt közreadott jogesetben határozottan ellentétes álláspont szerepel. „Van olyan védő kirendelési eset, ami önálló, nem jár együtt a tárgyalás védőhöz kötésével, a védő részvétele iránti elvárással [Be. 48. § (3) bekezdés]... Kétségtelen, hogy a már hivatkozott 48. § (3) bekezdése, valamint kifejezetten a 242. § (2) bekezdésének első mondata alapján a bíróságnak lehetősége van arra, hogy belátása szerint ilyen indokkal, egyidejűleg, hivatalból védőt rendeljen ki. Önmagában azonban ezáltal, a Be. 240. § (3) bekezdése értelmében a védő részvétele még nem lesz a tárgyalás megtartásának feltétele, és a 67. § (1), illetve 279. § (1) bekezdése szerint idézésének sincs törvényi alapja.”

³⁷ Magyar Helsinki Bizottság: A vétkesség védelme, Sérelemes bánásmód és védői tevékenység az előzetes letartóztatásban lévő terheltek ellen folyó eljárásban, 2004; Védtelenül – javaslat a magyar kirendelt védői rendszer reformjára, 2007; A gyanú árnyékában, Kritikai elemzés a hatékony védelemhez való jog érvényesüléséről, 2009; Lépések egy átlátható kirendelt védői rendszer irányába – kutatási beszámoló, 2012

³⁸ Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának Jelentése az OBH 6564/1996. számú vizsgálatról; Az alapvető jogok biztosának Jelentése az AJB-3107/2012 számú ügyben

állam milyen formában biztosítsa. Ezt szükségessé teszi az is, hogy az anyagi igazság büntetőeljárásokban való érvényesüléséhez nyomós közérdek fűződik.”³⁹

(A) magyar kirendelt védői rendszer problémája lassan egy évtizede, az állampolgári jogok országgyűlési biztosának 1996-os jelentése óta tárgya a szakmai közbeszédnek, a jogalkotás érzéketlennek tűnik e gond orvoslására.⁴⁰

Az elmúlt évtizedekben a kirendelt védő munkájának hatékonysága örökzöld téma lett. Jogállamiságunk dicsőségére válna, ha ez az örökzöld mielőbb elhervadna.⁴¹

Az alapvető jogok biztosának 2012. augusztus 21-én kelt jelentése súlyos summát vont: „a védő kirendelésének jelenlegi rendszere nem felel meg annak a követelménynek, mely szerint az alkotmányos alapjogoknak hatékonyan kell érvényesülniük... megállapítom, hogy a kirendelt védő jogintézményének jelenlegi szabályozása visszasságot okoz a jogállamiság elvéből fakadó jogbiztonság követelményével, a védelemhez való joggal, valamint a tisztességes eljáráshoz fűződő alapjoggal összefüggésben”.

1.3. A kirendelt védői rendszer működtetéséhez négy alapvető funkció ellátására van szükség: 1) kirendelt védő biztosítása azokban az esetekben, amikor kötelező vagy egyébként szükséges; 2) a kirendelt védői tevékenység minőségének nyomon követése (egyéni minőségbiztosítás); 3) a rendszer egészének figyelemmel kísérése és értékelése (általános minőségbiztosítás); 4) a rendszer költségvetésének megtervezése és végrehajtása).⁴²

1.4. A kamarai jegyzék

A területi (megyei, fővárosi) ügyvédi kamara [Üt. 12. § (3) bekezdés 1. fordulat] a kirendelhető ügyvédekről jegyzéket vezet [Üt. 35. § (1) bekezdés].

A területi kamara (a továbbiakban: kamara) a kirendelt ügyvédi jegyzéket úgy köteles összeállítani, hogy abban a kirendelést igénylő feladatok ellátásához, valamint az igazságszolgáltatás működőképességéhez szükséges számú ügyvéd szerepeljen; a kirendelt ügyvédi jegyzék összeállításának szabályait a kamarának úgy kell megállapítania, hogy – az önkéntes jelentkezésen túlmenően – minden ügyvéd az egyenlőség elvének alkalmazásával kerüljön a kirendelt ügyvédi jegyzékbe; köteles a kirendelt ügyvédi jegyzék változásait folyamatosan, a változást követő 15 napon belül közölni a hatóságokkal [Üt. 36. § (1)-(3) bekezdés]. A kamara köteles továbbá a kirendelések teljesítése érdekében pihenő- és munkaszüneti napokon ügyvédi ügyeletet biztosítani [Üt. 31. § (3) bekezdés].

A hatóság a kamarától kapott jegyzékben feltüntetett ügyvédet rendelhet ki [Üt. 35. § (2) bekezdés]. Ezt ki lehetne mondani a büntetőeljárás törvényben is.

³⁹ Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának Jelentése az OBH 6564/1996. számú vizsgálatról, A kirendelt védővel rendelkező fogvatartott személyek védelemhez való jogának érvényesülése a büntetőeljárás nyomozati szakaszában, 1997. január 2. VII. Összefoglaló, 32. oldal)

⁴⁰ KÁDÁR András Kristóf: Fundamentum 2005.2. szám 53. oldal

⁴¹ BÁNÁTI János i.m. 53. oldal

⁴² KÁDÁR András Kristóf: A vétkekesség vélelme, Sérelmes bánásmód és védői tevékenység az előzetes letartóztatásban lévő terheltek ellen folyó eljárásban, 2004, 149. oldal

A kirendelésre vonatkozó Be. és Üt. szabályok a kamarai jegyzék kapcsán elégtelenek, részben pedig nem biztos, hogy a helyükön szabályozottak.

- A kirendelésnek a kamarai jegyzékhez kötöttségét a büntetőeljárás törvénynek, vagy legalább annak is ki kellene mondania.
- A büntetőeljárás törvényből hiányzik a kirendelésre vonatkozó, az ott nem szabályozott kérdések szabályozására felhatalmazó rendelkezés, vagy legalább a külön törvényre utalás.
- A kamarai jegyzék összeállításának szempontjai (a szükséges számú ügyvéd biztosítása, az önkéntesség és az egyenlőség elvei) fontosak, de soványnak mutatkoznak, mert nem támasztanak további követelményt, mindenképp a büntetőügyekben jártasságra sem.
- A kamarai jegyzék „kapásának” módja éppúgy szabályozatlan, mint az, hogy a jegyzék mely „hatóságnak” továbbítandó.

1.5. A gyakorlat

A kamarák a jegyzéket jellemzően elektronikus formában megküldik a törvényszékek (ítélőtáblák) részére, majd a törvényszékek azt továbbítják az alsóbb fokú bíróságok felé – kivéve, ha a kamarák a törvényszékek (ítélőtáblák) és járásbíróságok felé egyidejűleg küldik meg a jegyzéket. A jegyzék a kirendelésről határozó bíró számára a bíróság belső számítógépes rendszerén, kivételesen a büntető irodában kifüggesztve papíralapon férhető hozzá.

Egyes kamarák a honlapjukon, vagy azon is hozzáférhetővé teszik a jegyzéket.

A jegyzékek egy része feltünteti, hogy adott esetben az ügyvéd meghatározott helyiségekre korlátozva vállalja a kirendelését. Ez azonban csak időlegesen hasznos információ, a büntetőeljárás további szakaszában már problémát okozhat, s veszélyeztetheti a védő személyének állandóságához fűződő kívánalmat.

Az egyik törvényszék olyan kamarai gyakorlatról írt, hogy az a járásbíróságok és a törvényszék székhelyén működő kirendelhető ügyvédekről külön-külön jegyzéket készít és küld.

A jegyzékre kerülés szempontja a kirendelő számára legfeljebb akkor ismerhető fel, ha a jegyzék – nem általánosan – megjelöli a kirendelést kifejezetten vállaló ügyvédeket. A jegyzékre kerülés jellemzően nem önkéntes vállaláson alapul. Az önkéntesség mögött az egyik ítélőtábla feltételezése szerint a büntetőügyekben jártasság áll, ami fontos tényezőnek tekinthető a hatékony védelem ellátásához.

A vállalhatóság esetleges előfeltételei, szempontjai nem ismertek, feltehetően nincsenek.

A jegyzék – az egyik ítélőtábla bemutatásában – rendszerint tartalmazza az ügyvéd nevét, és elérhetőségének adatait (ügyvédi iroda postai címe, vezeték és/vagy

mobiltelefon száma, telefax száma), helyenként viszont hiányzik az e-mail cím.⁴³

Az elérhetőség adatainak teljes körűnek kellene lenniük, különben ezekről a kirendelő a terheltet sem tudja megfelelően tájékoztatni [Be. 48. § (1) bekezdés 2. mondat], s valamelyik adatának hiánya gátolhatja a kirendelő/eljárást folytató hatóság és a kirendelt védő közötti kapcsolat zökkenőmentességét is.

A jegyzékek jellemzően feltüntetik, ha az ügyvéd eljárásának akadálya van (pl. ügyvédi tevékenység szüneteltetése, ügyvédi tevékenység felfüggesztése, egyéb okú gátoltság). Ezek hasznos adatok, ha az érintett ügyvéd „benne van” az ügyben, mert felmentéssel járnak, illetőleg járhatnak (Üt. 34. §).

A kirendelés egyik legfőbb problémája, hogy a kirendelt védő személyének meghatározása ad hoc jellegű, lényegében a kirendelő szubjektív megítélésén alapul, sőt önkényességhez is vezethet. Az egyik ítéletábla azt jelezte, hogy a nyomozó hatóságok nem a kamarai jegyzék alapján rendelik ki a védőket, ami kötelező felmentési ok [Üt. 34. § (1) bekezdés) pont], azaz ki sem lettek volna rendelhetőek. A kirendelés szabályozásának alapvető fogyatékosága, hogy a kirendelt védő személyének meghatározása nincs objektivitáshoz kötve, holott az kötetlen lehetne a névsorban elfoglalt sorrendhez és biztosítandó kellene, hogy legyen a kirendelések számához igazodás is.

Kivételesen van olyan törvényszék, ahol a névsor sorrendjében rendelik ki a védőt, de a korábban „kifogásoltan eljáratat” ott is kihagyják, és kifogásukat jelzik a kamara elnökének. Az egyik törvényszék területén az ügyvédi kamara állapodott meg a rendőrséggel a névsor szerinti sorrend követésében, a vizsgálat mégis észlelte az ettől eltéréseket. Az egyik ítéletábla illetékességi területén minden ügyvéd meghatározott napokon ügyeletes, elvileg ennek alapján rendeli ki őket a nyomozó hatóság, míg maga az ítéletábla az ügyeleten kívül is kirendelést vállalók közül választ.

A kirendelés a bíróságok székhelyéhez igazodik, és döntő szempontja az, hogy korábban elérhetőnek, felkészültnek, együttműködőnek, azaz szubjektíve megfelelőnek ismerték-e meg az adott védő megelőző tevékenységét.

Azokban a büntetőügyekben, amelyekben vádelőkészítés folyik, szükségképpen az annak során eljáró nyomozó hatóság vagy ügyész határozza meg a kirendelt védő személyét. A nyomozó hatóságok kirendeléseik kapcsán észlelhető, hogy egyes védők személye feltűnő gyakoriságot mutat, akik ekként nem kívánatos módon állandósult védő gyanánt működnek. Egyes jelentések jelezték, hogy ezen gyakorlatokra nézve a nyomozó hatóságok nem tudnak választ adni, ugyanakkor az egyik törvényszék megjelölte, hogy többnyire korábbi rendőrök azok, akik aránytalanul többszörösen kerülnek kirendelésre.⁴⁴

A kirendelések számának aránytalansága önmagában kifogásolható, de az adott védőnek

43 1/2008. MÜK Eln. I. Az ügyvéd, ügyvédi iroda neve, címe, telefonszáma, fax-száma és e-mail címe olyan adat, amely az ügyfél általi elérhetőséget biztosítja, az ügyvéddel való kapcsolatfelvételt könnyíti meg, tehát nyilvános.

44 Az egyik ügyből úgy tűnik, mintha a rendőrség, mint nyomozó hatóság helyenként maga is törekedne az állandósult védői gyakorlat felszámolására (Kecskeméti Törvényszék 3.B.449/2012/41., illetőleg Szegedi Ítéletábla Bf.II.308/2014/3.).

az adott kirendelőhöz való szoros kapcsolódása veszélyekkel járhat (pl. a védői aktivitásban nem érdekelt nyomozó hatóságok többségében nem szakmai alapon, hanem a „legkisebb ellenállást” tanúsítókat rendelik ki, lojalitáshoz, inaktivitáshoz vagy mérsékelt aktivitáshoz, az eljárási szabályok áthágása esetében hallgatáshoz vezethet).

Egyes vizsgálati jelentések megjegyezték, hogy az állandósult kirendelt védők aktívak, érdemi tevékenységet fejtenek ki, illetőleg jellemző rájuk, hogy mindig megjelennek az eljárási cselekményeken.

A vizsgálati jelentések ugyan visszatérően hangsúlyozzák, hogy a bírák a korábbi büntetőügyekben való közreműködése során szerzett tapasztalataik függvényében döntenek a védő személyéről, ez azonban ugyancsak a szubjektivitáson alapul, még ha nyilvánvalóan a bíróság az egyedüli olyan „hatóság”, amelyikről nem állítható, hogy érdekelt volna a büntetőeljárás mikénti kimenetelében.

A szubjektivitásba kódolt hiba azonban megjelenhet a bíróságon is, márpedig mindenképpen el kell kerülni, és a továbbiakban is biztosítani szükséges, hogy a bírák ne azt a védőt rendeljék ki, aki „kevesebb bonyodalmat okoz a tárgyaláson”.

A védő személyének állandósultságát egyes törvényszékek kifogásolhatónak, más törvényszék vállalhatónak találják. Feltétlenül meg kell jegyezni, hogy kisebb járásbíróságok székhelyén kevés a kirendelhető védő, így igazi választási lehetőség nincs, sőt már pár (négy-öt) vádlottas ügyben előfordul, hogy a bíróság székhelyén kívül működő ügyvédet kell kirendelni.

A kirendelt védő személyének közvetlenül a kirendelő általi szubjektív meghatározása aligha tartható. A helyzet változatlansága mellett nem lehet kiküszöbölni a terhelt fenntartását (bizalmatlanságát) sem a kirendelt védő személyét illetően.

A kirendelés jelenlegi rendszere kapcsán általános megelégedettségről nem beszélhetünk. Van elégedett, s csak a jelenlegi rendszer finomítási igényét jelző vélekedés (pl. a kamarai jegyzékre ne csupán kezdő, vagy kevésbé foglalkoztatott védők kerüljenek; maximált legyen az egy védő által vállalható ügyek száma; kiválasztási szempontrendszerre van szükség pl. a fiatalok ügyeiben).

Egyes határozott álláspontok szerint azonban a jelenlegi tapasztalatok azt mutatják, hogy a kirendelt védői intézmény kiüresedett, a védők pusztán jelen vannak a tárgyaláson és legfeljebb jogorvoslati jogukkal élnek.

1.6. A megoldás

A lehetséges megoldást a bíróságok eltérően látják. Vagylagos lehetőségként vetik fel: a kirendelt védőt a terhelt választhassa ki; büntetőeljáráson kívüli hatóság rendelje ki; sorsolással történjék a kirendelés. Egyes – kisebbségi véleményen lévő – bíróságok kifejezetten külön kirendelt védői (közvédői) intézmény felállítását tartják szükségesnek, bár az egyik törvényszék a szervezeti széttagoltságra tekintettel aggályos a hatékony működtethetőséget illetően. A bíróságok többsége ellene van, pontosabban nem támogatják, a vizsgálati jelentésekből kitetszően azért, mert a személyi állandósultsággal jellemezhető rendszer bejártott, és: működik.

Konkrét korrekciós elképzelést jelzett az egyik ítéletábra: tervezik egy számítógépes program elkészíttetését és alkalmazását, amely a kirendelés szükségessége esetén öt védő nevét jelölné meg, akik közül a tanácselnök választana. Az egyik törvényszék jutott a legmesszebbre a kiút keresésében: a kamara naprakészen vezetett és a

folyamatban lévő kirendelések számát is feltüntető nyilvántartása alapján, számítógépes program választaná ki a kirendelendő védőt.

Lehetséges megoldásként – a legkevesebb változtatást igénylősége miatt – legalább a következőket javasoljuk:

- a kamara a valamennyi kirendelhető ügyvéd nevét, elérhetősége és eljárása esetleges akadálya valamennyi adatát tartalmazó alfabetikus jegyzékét a honlapján tegye közzé, és folyamatosan itt aktualizálja,
- a jegyzék on-line hozzáféréssel, automatikusan, az arányossághoz is igazodó sorrendben következő ügyvédet engedje kirendelni,
- a kirendelő ettől csak annak megjelölésével térhessen el, ha felmentési/kizárási okot észlel, ekkor a sorrendben következő ügyvéd rendelhető ki,
- a kirendelőnek az eltérésről az ügyiratok között feljegyzést kelljen készítenie.

Ez a – minimum – javaslat nem zárja ki annak a megfontolandóságát sem, hogy a törvényalkotás bevezesse a jelenlegi kirendelőtől teljességgel független kirendelt védői (közvédő) intézményt, ami számos országban működik, és rengeteg jelenleg észlelhető diszfunkciót zárhatna ki.

Nem tekintjük feladatunknak a további lehetőségek beható keresését, és maradhatnánk amellett, hogy a kirendelést független szerv feladatává lehetne tenni.^{45 46}

Ezért csupán jelezzük, hogy – miután a hatóság személyre nem konkretizáltan kirendelte a védőt – a további feladatot végezhetné a jogi segítségnyújtó szolgálat is, avagy – miként a szakértői intézmény vagy testület is kirendelhető szakértőként, amikor annak vezetője jelöli ki az eljáró szakértőt [Be. 102. § (2) bekezdés 2. mond] – elvileg kirendelhető volna az ügyvédi kamara is, s a további teendők már ráhárulnának. Megfontolható a közvédői intézmény felállítása is.

1.7. Az egységesnek mutakozó bírói álláspont szerint az eredetileg meghatalmazott, majd abból alapvetően a terhelt fizetési képességének elapadása miatt – nem egyoldalú vagy kölcsönös bizalomvesztés hiányában – kilépő védő, ha szerepel a kirendelhető ügyvédek jegyzékén, általában kirendelhető. Ugyanis már kellő ügyismerettel bír, és fokozott érdek fűződik a védő személyének állandóságához, különösen terjedelmesebb ügyekben; jöllehet egyaránt járhat költségkíméléssel (pl. irattanulmányozási díj esesése), vagy költségnövekedéssel (pl. az ügyvédi iroda és a bíróság székhelyének eltérése miatt).

Az más kérdés, ha a korábbi meghatalmazott védő kizárásra került, etikátlan magatartást

⁴⁵ A 365/B/2000. AB határozatban foglaltak szerint az ügyvédi képviselő akkor felel meg a függetlenség alkotmányos követelményének, ha a függetlenség sérelmének, az elvtelen képviselőnek még a látszatát is kerüli... a nyomozó hatóság jelenlegi védő kirendelési jogköre az ügyvédi függetlenség látszaton túllépő, tényleges sérelmén keresztül mindenképpen sérti a tisztességes eljáráshoz való jogot... szükséges volna a kirendelési rendszer olyan törvényi újraszabályozása, amely a kirendelést független szerv feladatává teszi. (SULYOK Tamás: Az ügyvédi hivatás alkotmányjogi helyzete, PhD értekezés 2013, 173-174. oldal)

⁴⁶ Úgy vélem sem a kamarát nem kell erre a feladatra átalakítani, sem új szervezetet nem kell létrehozni, hiszen az elmúlt évben megszületett és folyamatosan erősödik az Igazságügyi Minisztérium jogi segítségnyújtó szolgálata. Véleményem szerint ez a szervezet alkalmas az eddigi tevékenységéhez közel álló új feladatra, a védői kirendelések elosztására. (BÁNÁTI János i.m. 52. oldal)

tanúsított vagy nem kellő színvonalon járt el.

Akad a kölcsönösen kért kirendelés ellen szóló törvényszék, nem zárva ki, hogy az a finanszírozás államra hártására irányulhat.

2. Kirendelt védő díjazása

2.1. A kirendelt védő a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság előtt az idézésre, illetőleg az értesítésre történt megjelenéséért, az iratok tanulmányozásáért, valamint a fogva tartott terhelttel a fogva tartás helyén történő megbeszélésért díjazásra, továbbá költségtérítésre jogosult [Be. 48. § (9) bekezdés].

A kirendelt ügyvéd köteles az ügyben eljárni, a hatóság idézésének eleget tenni, továbbá a terhelttel, illetve ha az ügy természete lehetővé teszi, a képviselt személlyel a kapcsolatot felvenni [Üt. 31. § (2) bekezdés]. A kirendelt ügyvéd a külön jogszabályban meghatározott díjazásra és költségtérítésre tarthat igényt [Üt. 31. § (4) bekezdés].

A büntetőeljárás törvény felhatalmazása alapján az igazságügyért felelős miniszter állapítja meg a büntetőeljárás során kirendelt védő díját és költségeit a rendészetért felelős miniszter és az államháztartásért felelős miniszter egyetértésével kiadott rendeletében [Be. 604. § (2) bekezdés b) pont].

Az ügyvédekről szóló törvény alapján az igazságügyért felelős miniszter arra kapott felhatalmazást, hogy rendelettel szabályozza a bírósági eljárásban megállapítható ügyvédi költséget [Üt. 131. § a) pont].

A pártfogó ügyvéd és a kirendelt védő részére megállapítható díjról és költségekről szóló 7/2002. (III. 30.) IM rendelet 1-3. és 6. §-a mégis kizárólag az Üt. 131. §-ában kapott felhatalmazásra hivatkozik. Ezen túl a két törvényben adott felhatalmazás teljes mértékben nem is fedi egymást.

A rendelet 1. §-ának (4) bekezdése szerint az ügyvédi munkadíj kiszámításának alapja az éves költségvetésről szóló törvényben megállapított kirendelt ügyvédi óradíj összege. Ez elvileg évről évre változhat – de nem változik. A többéves változatlanúság nem kedvez a kirendelt védői tevékenység iránti affinitásnak.⁴⁷

2.2. Abban a kérdésben, hogy a kirendelt védő helyettesítése esetén a díjmegállapítás (és utalványozás) a kirendelt vagy az őt helyettesítő védő részére történik-e, a gyakorlat sokszínű.

Egyezőség csak abban mutatkozott, hogy ha a helyettesítő védő ügyvédjelölt vagy alkalmazott ügyvéd, akkor a helyettesített kirendelt védő részére történik a díjmegállapítás. Nagyobb arányban – a ténylegességre és az utalványozás

---

⁴⁷ (A)z ügyvédi munka költségtényezőinek figyelembe vételével ma a bruttó óradíj alsó határa 5000 forintnál húzható meg, azaz az ügyvédi működés ezen összeg alatt kifejezetten ráfizetéses. (BÁNÁTI János i.m. 51. oldal). A vélemény 2005-ből származik. Az akkor kívánatosnak tartott 5000 forinttra emelt mérték 2015. január 1. napjával, vagyis tíz év után került meghatározásra [2014. évi C. törvény 63. § (4) bekezdés].

valótlanságának elkerülendőségére hivatkozással – a helyettesítő védő, némileg kisebb arányban – a jogviszony fennálltára alapozva – a helyettesített kirendelt védő részére állapítják meg a díjat. Van ahol, a bíróság a helyettesítő védő által közvetítetten a védők megállapodására hagyatkozik.

Az egyik törvényszék a helyettesítőként megjelent ügyvédet rendeli ki védőként, miáltal ez a probléma már elesik. Az ilyen gyakorlat mégsem aggálytalan megoldás, mert leradírozza a korábbi védői „tudást”. Ráadásul, ha az eredeti védő nem kéri, akkor nem is mentheti fel a kirendelés alól, ha pedig kéri, akkor ugyan felmenthető a kirendelés alól, de így nem állíthat helyettest, és azzal járhat, hogy akár minden tárgyaláson új kirendelt védő lesz, amely teljesen kiüresíti a hatóság kirendelési jogát, és a védelem hatékonyságának követelményét, nem beszélve arról, hogy a terhelt teljesen kiszolgáltatottá és a védői intézményt illetően bizalom-vesztetté teszi. Ha viszont nem menti fel az eredetileg kirendelt védőt, akkor kettős kirendelés lesz, ami illegális.

A kirendeléssel a kirendelő és a kirendelt kerül egymással (kényszer)megbízási jogviszonyba, és a kirendelt helyettesítése a kirendelő sem előzetes, sem utólagos jóváhagyásához nem kötött. Ezért kizárólag a kirendelt védő részére jogszerű a díj megállapítása, és annak az utalványozása. Ezt a rendelet kimondhatja. Irrattanulmányozás esetén is az eredeti védő kapja a díjat, attól függetlenül, hogy helyettes útján tanulmányozta-e az iratokat [rendelet 6. § (7) bekezdés].

2.3. A gyakorlat szerteágazó abban a kérdésben is, hogy a kirendelt védő díjának megállapítása milyen formában történik.

Az alakszerű, indokolással ellátott és azzal szemben fellebbezési jogot engedő végzés; az alakszerű, indokolást nem tartalmazó és fellebbezési jogot nem engedő végzés; az alakszerű, indokolást tartalmazó, de fellebbezési jogot nem engedő végzés; az alakszerű, indokolás nélküli, de fellebbezési jogot engedő végzés; illetőleg a végzési formát mellőző, kizárólag a jegyzőkönyv végén pusztán tényszerűséggel rögzített módzatok jelentkeznek megállapíthatatlan arányban.

Az esetleges jogorvoslat biztosítottóságára és az azzal kapcsolatos nyilatkozatokra gyakran csak a „tudomásul véve” vagy „jogerős” jegyzőkönyvi kitételek utalnak.

A gyakorlatra hivatkozó egyik jogeset nem tarja kifogásolhatónak, ha a bíróság a tárgyalási jegyzőkönyv végén az azokat is magában foglaló végzésben, a pervezető rendelkezéseket követően állapítja meg a tárgyaláson felmerült költségeket, így a kirendelt védő díját is, a költségjegyzék számának feltüntetésével együtt. A költségjegyzékbe bejegyzés tényéből következőnek tartja a fellebbezés hiányát. A nem kifogásolhatóság feltétele az érintettek fellebbezési jogosultságáról tájékoztatása. (BH 1996.579.)

Az egyik törvényszék felvetette, hogy ha a fellebbezésre jogosultak valamelyike (ügyész, vádlott, védő) nincs jelen a tárgyaláson (nyilvános ülésen), akkor megküldendő-e részére a végzés. Ez legfeljebb akkor zárható ki, amennyiben (pl. a bíróság engedélyével a terhelt részéről) jogszerű a távolmaradás, avagy a távolmaradás az elérhetetlenség következménye (pl. ismeretlen helyen vagy külföldön tartózkodik a terhelt).

A fellebbezési jog elhagyása mellett az egyik törvényszék azzal érvelt, hogy a védői díj „jogszabályban rögzített, és a díj megállapítása még nem a viseléséről való döntés”, egy másik törvényszék ugyancsak a „megállapítás nem azonos a viselésre kötelezéssel” indokával élt a másodfokú gyakorlatuk alátámasztására.

A kirendelt védő díjának tárgyaláson történő megállapítása semmiben sem különbözik pl. a szakértő díját két tárgyalás között megállapító végzéstől, és még csak fel sem vetődik, hogy az a végzés nélkülözhetné az alakszerűséget, az indokolást és a fellebbezési jog biztosítását.

A kirendelt védő díját (vagy pl. a szakértő és a tolmács díját, a tanú költségét) megállapító tárgyaláson hozott végzés fogalmilag nem intézkedés, nem is pervezető végzés, és ellene a büntetőeljárás törvény fellebbezési jogot kizáró rendelkezést nem tartalmaz [Be. 3. § (3) bekezdés, Be. 347. § (1) bekezdés 1. mondat].

Ennélfogva kizárólag az alakszerű, indokolással ellátott és fellebbezési jogot engedő végzést tekinthető jogszerű megoldásnak. A fellebbezés jogát már korábban is megállapította egy jogeset azzal, hogy fellebbezési joga a védőnek, az ügyésznek és a terheltnek van (BH 1996.579.). Ebből pedig visszakövetkezik az alakszerűség és az indokolási kötelezettség. A megjelölt jogesetben utalás történt az akkori BK 145. számú büntető kollégiumi állásfoglalásra, amiben rögzítésre került, hogy a büntetőeljárás törvény minden anyagi kihatású döntés ellen biztosítja az érdekeltek fellebbezési jogát.

A kérdés legegyszerűbb megoldási módja a szakértőre vonatkozó szabály [Be. 105. § (7) bekezdés] követésével annak a kimondása, hogy: a kirendelt védői díjat megállapító határozat ellen külön jogorvoslatnak van helye.

A megoldás szempontjából közömbös, hogy a jelentések egyike jelzett csak (egy volt bírón túl) pár indokolás nélküli, kézbesítési íven közölt fellebbezést a kirendelt védői irattanulmányozás vagy kapcsolattartás miatti díjmegállapítás ellen.

A tárgyaláson kívül hozott díjmegállapító végzésekre nézve nincs olyan sokszínűség, mint a tárgyaláson (nyilvános ülésen) hozottaknál, illetőleg fel sem merül, hogy az alakszerűség, indokolás és fellebbezési jog biztosítása mellőzhető volna.

2.4. Egységesítést igényel a gyakorlat abban a kérdésben is, hogy az irattanulmányozásért jár-e díjazás a kirendelt védő részére, ha az nem a bíróságon zajlik, hanem a kikért és kiadott iratmásolaton alapul.

Van, ahol csak a bíróságon történt irattanulmányozásért jár díjazás, és pedig azon indokkal, hogy egyedül a bíróság irodája által tanúsítható annak megtörténte, és bevett gyakorlat, hogy az iroda az irattanulmányozást és annak időtartamát igazolja. Van, ahol a kikért iratmásolat bíróságon kívüli tanulmányozása is megalapozza a díjazást. És van, ahol fel sem merült a kérdés.

A büntetőeljárás törvény az iratok tanulmányozását mindennemű megszorítás nélkül a díjazásra jogosultság körébe sorolja [Be. 48. § (9) bekezdés], és a rendelet 6. §-ának vonatkozó (7)-(8) bekezdései sem kötik további feltételhez. A Büsz. az iratok megtekintését a felvilágosítás körében említi (10-12. §), de nem tartalmaz olyan szabályt, hogy azok tanulmányozását az irodának igazolnia kellene. Ilyen rendelkezést nem tartalmaz a bíróságok egységes iratkezelési szabályzatáról szóló 17/2014. (XII. 23.) OBH utasítás sem.

Mindezekre figyelemmel az irattanulmányozásért akkor is jogszerű a díj megállapítása, ha az iratmásolaton alapul, és a bíróságon kívül történik. Ennek ellenkezőjét a védői álláspont a kirendelt védővel szembeni bizalmatlanságnak tekinti.

2.5. Az irattanulmányozásért megállapítható díjazás mértékeként óránként maximum

háromszáz oldal vehető figyelembe egy közreadott jogeset (IH 2009.94.) szerint. Az egyik törvényszék közölte, hogy a büntető irodától az irattanulmányozás tartamának igazolását kérik, és ők óránként maximum száz oldalt tekintenek áttekinthetőnek.

Az utóbbi rendelet-konform, mert a rendelet azt írja elő, hogy a kirendelt védőt minden megkezdett száz oldal irat után a kirendelt ügyvédi óradíj összege, de ügynként összesen legfeljebb a kirendelt ügyvédi óradíj harmincszorosának megfelelő összegű munkadíj illeti meg [6. § (7) bekezdés 1. mondat], és ezáltal – noha áttételesen, de egyértelműen – száz oldal tanulmányozását tekinti egy órai tevékenységnek. Csakhogy az irattanulmányozás tartamát a bírósági iroda jogszabályi kötelezettség hiányában nem köteles igazolni, a bíróságon kívül pedig a tartam – igazolhatóság hiányában – eleve közömbös. Tehát az lehet a célszerűen méltányos megállapítás alapja, hogy a kirendelt védő által valószínűsített helyzetben az adott oldalszámra nézve az irattanulmányozás megtörténhetett-e. Az egyik jelzett esetben a két-három órás tartam mellett tanulmányozottként megjelölt „több ezer oldal” nem tűnik kellően valószínűsítettnek.

2.6. Gondot okoz a gyakorlat számára egységes megoldást találni arra a kérdésre, hogy a kirendelt védőnek jár-e (jelenléti) díjazás a tárgyalási (nyilvános ülési) szünet idejére.

A tárgyalási szünet (gyakorlat találta megnevezéssel: „a tárgyalás felfüggesztése”) a tárgyalás egyazon napon, bármely okból történő, átmeneti megszakítását jelenti.

Többségi álláspont szerint a tárgyalási szünet idejére jár a díjazás. Az sajátos kivétel, ha a bíróság azért tart szünetet, hogy a kirendelt védő egy másik tárgyaláson megjelenhessen: ekkor nyilvánvalóan nem jár a díj.

A tárgyalási szünetet azonban nem értelmezik a bíróságok egységesen (pl. egyes törvényszékeken az ebédidő díjmentes szünetnek számít).

A nem pontosított „rövid” tartamú szünet beszámítása általánosnak mutatkozik (IH 2012.7.), és nem volna indoka annak sem, hogy a kirendelt védő aznap elbocsátása nélküli hosszabb tartamú (pl. ítélethozatal céljából tartott) szünet kikerüljön a beszámíthatóságból. Másként fogalmazva az aznapról el nem bocsátott kirendelt védő egy nap díjmegállapítása független a szünetek számától és tartamától. Ilyenformán szünetnek veendő az a felvetett példabeli eset, ha tíz órakor a bíróság azzal kezdi meg a tanácskozását, hogy határozatát tizennégy órakor hirdeti ki.

Ha a kitűzéskor az idézésben közölt várható időtartamon belül befejeződik a tárgyalás, akkor is a tényleges tárgyalási tartam alapján jár a jelenléti díj (IH 2012.7.).

A kirendelt védőt az eljárási cselekményen való részvételért megkezdett óránként a kirendelt ügyvédi óradíj összege illeti meg [rendelet 6. § (2) bekezdés]; ha az eljárási cselekményt valamilyen okból nem lehetett megtartani, a védőt a kirendelt ügyvédi óradíj ötven százalékának megfelelő összeg illeti meg [rendelet 6. § (4) bekezdés]. Az említett esetben már nincs (aznap) tárgyalás, és a tárgyalás nem volt megtarthatatlan. Ez persze már nem a tárgyalási szünet kérdése.

Előfordulhat sajátos eset is. Ha például a tárgyalást az előre ütemezett időben nem lehet megtartani, mert az egyetlen idézett tanú vagy szakértő jelezte, hogy aznap csak több óra múlva tud megjelenni, más eljárási cselekményt pedig nem lehet végezni, akkor az így adódó akár több órányi időre a védő átmenetileg elbocsátásra kerülhet. Ez az eset is tárgyalási szünetnek veendő, és nem a védői óradíj felének, hanem egészének a megállapítása indokolt. Az ugyanis spekuláció, hogy a köztes időben a védő „felszabadul”, és egyéb ügyeit intézheti.

Felhívandónak tartjuk a bíróságok figyelmét a tárgyalási jegyzőkönyvezés kívánatos precizírozására, merthogy több-vádlottas ügyben – felülvizsgálati eljárásban nem egyszer tapasztalhatóan – nem állapítható meg, hogy egyes védők mikor „jönnek-mennek”, azaz ténylegesen jelen vannak-e a védencüket érintő bizonyítási cselekmény felvételénél. A kibogozhatatlanság esetén ugyanis a hatályon kívül helyezés elkerülhetetlen.

2.7. Két ítéletábra megemlítette, hogy az ügydöntő határozat meghozatalakor a kihirdetés időigénye pontosan nem kalkulálható előre, mégis rendelkeznek az ügydöntő határozatban a kirendelt védő díjáról is, amit a kihirdetés után formálisan megállapítanak.

Ezen a gyakorlaton célszerű változtatni. Az ügydöntő határozat értelemszerűen arról a bűnügyi költségről rendelkezhet, ami a meghozatala előtt merült fel, és az ügydöntő határozat kihirdetését követően nincs akadálya annak, hogy az elsőfokú bíróság külön végzést hozzon a kirendelt védő kihirdetés és berekesztés közötti tárgyalási jelenlétének díjazásáról. Ugyanígy hozható költségkihatású egyéb döntés a tárgyalás berekesztését követően is (pl. a tolmács vagy a szakértő gazdasági társasága által utólagosan benyújtott számlája, elmaradása folytán a tanú utólagos igényelése alapján).

2.8. Bizonytalanság mutatkozik annak a megítélésében, hogy ha a kirendelt védő gépkocsival közlekedve jelenik meg az eljárási cselekményen, elismerhető-e készkiadásként az autópálya díja.

A rendelet 1. §-ának (1) bekezdése szerint a kirendelt védőt a bírósági eljárásban végzett tevékenységért munkadíj és költségtérítés illeti meg, a (2) bekezdés pedig kimondja, hogy költségtérítés címén készkiadásainak megtérítését indítványozhatja, amelyek magukban foglalják a postai, távbeszélő, utazási, parkolási, szállás-, leírási, másolási és egyéb költségeket is. Az autópálya – egyszeri – oda-vissza használatának díja nyilvánvalóan az utazási költség része, azaz készkiadás.

Ugyanakkor a rendelet 2. §-ának (2)-(3) bekezdése alapján útköltséggként az ügyvéd a helyi viszonyoknak megfelelően – célszerűen és indokoltan – igénybe vehető menetrend szerinti tömegközlekedési eszköz viteldíjának megtérítését kérheti, vasúti közlekedés esetén a 2. osztályú menetjegy, autóbusszal történő utazásnál az autóbusz viteldíjának megtérítésére van lehetőség.

Tehát a például gépkocsival megjelenő kirendelt védő utazásával kapcsolatosan a tömegközlekedési jegyár mintegy költségátalány, ahhoz az utazásitól elkülönült készkiadásként meghatározott parkolási díjon felül külön pl. az autópálya díja már nem állapítható meg.

2.9. Az egyik törvényszék vizsgálati jelentése megállapítja, hogy a bírák esetenként nem követik a rendelet 2. §-ának (1)-(4) bekezdésében foglaltakat. A megállapítás sajnos nem konkretizált.

2.10. Az egyik törvényszék javasolta, hogy a nem az irodája vagy lakóhelye szerinti székhelyű bíróság előtti eljárások kapcsán a kirendelt védő – a szakértőkhöz hasonlóan – az úton töltött időre is részesüljön díjazásra.

3. Meghatalmazás

3.1. Védőként meghatalmazás vagy kirendelés alapján ügyvéd, illetőleg külön

törvényben foglalt feltételek esetén európai közösségi jogász járhat el [Be. 44. § (1) bekezdés].

Védőt elsősorban a terhelt hatalmazhat meg; meghatalmazást a terhelt törvényes képviselője vagy nagykorú hozzátartozója, külföldi állampolgár terhelt esetén hazája konzuli tisztviselője is adhat [Be. 47. § (1) bekezdés 1-2. mondat].

A meghatalmazást ahhoz a bírósághoz, ügyészhez, illetőleg nyomozó hatósághoz kell benyújtani, amely előtt a meghatalmazás időpontjában a büntetőeljárás folyamatban van; a meghatalmazott védő a meghatalmazás benyújtását követően gyakorolhatja eljárás jogait [Be. 47. § (2) bekezdés].

A meghatalmazásról a terheltet értesíteni kell [Be. 47. § (1) bekezdés 3. mondat]. A terhelt a meghatalmazást mind az általa, mind a más által meghatalmazott védőtől megvonhatja [Be. 47. § (4) bekezdés].

Ha a terhelt fogva van, a meghatalmazott védő személyéről és elérhetőségéről az a bíróság, ügyész, illetőleg nyomozó hatóság, amely előtt az eljárás folyik, haladéktalanul értesíti a fogvatartást végrehajtó intézetet. [Be. 47. § (3) bekezdés].

A megbízó az ügy ellátásával több ügyvédet is megbízhat, akik az ügyet együtt látják el [Üt. 23. § (3) bekezdés]. A megbízó az ügy ellátásával más ügyvédet úgy is megbízhat, hogy mindegyik ügyvéd meghatározott részfeladatot lát el [Üt. 23. § (4) bekezdés].

A terhelt érdekében több védő is eljárhat; több védő részére adott meghatalmazás esetén egy eljárás cselekményen vagy jognyilatkozat megtételekor a terhelt érdekében – ha a meghatalmazásból más nem következik – az eljáró meghatalmazott védők bármelyike eljárhat [Be. 44. § (2) bekezdés].

Ha a terhelt érdekében több védő jár el, közülük a hivatalos iratokat – ideértve az idézést és az értesítést is – a vezető védőnek kell kézbesíteni, jogorvoslati nyilatkozatra és perbeszéd tartására a vezető védő vagy az általa kijelölt védő jogosult; vezető védőnek mindaddig, amíg a védők egybehangzóan mást nem jelölnek meg, az ügyben meghatalmazást elsőként benyújtó védőt kell tekinteni [Be. 44. § (3) bekezdés].

Az ügyvédnek adott meghatalmazás csak akkor érvényes, ha írásba foglalták; a meghatalmazást a megbízónak (...) és az ügyvédnek saját kezűleg alá kell írnia [Üt. 26. § (1) bekezdés]. A meghatalmazás feljogosítja az ügyvédet minden olyan cselekményre, amely a rábízott ügy szabályszerű ellátásával jár, így okirat, pénz és más vagyontárgy átvételére is [Üt. 26. § (4) bekezdés]. Az ügyvéd képviselési jogkörének korlátozása a hatóság vagy a harmadik személy irányában annyiban hatályos, amennyiben a korlátozás a meghatalmazásból kitűnik [Üt. 26. § (5) bekezdés].

Az ismertetetteket érintő problémát nem vettek föl a jelentések.

3.2. A terhelt ragaszkodhat-e a meghatalmazott védőjének személyes jelenlétéhez

3.2.1. Az ügyvéd a megbízás ellátásához alkalmazott ügyvédje, ügyvédjelöltje, a nála működő külföldi jogi tanácsadó, továbbá más ügyvéd, illetve európai közösségi jogász, alkalmazott európai közösségi jogász közreműködését is igénybe veheti, kivéve, ha ezt a megbízó a megbízás létrejöttékor írásban kizárta [Üt. 23. § (5) bekezdés].

Nem kétséges, hogy a terhelt vagy más arra jogosult egy védőt azért választ, mert az

adott ügyvéd személyébe helyezi a bizalmát. A személyes eljárásnak azonban bármikor, bármely okból lehet akadálya. Ezzel mind a megbízónak, mind az ügyvédnek számolnia kell.

3.2.2. A büntetőeljárás törvény, amikor beemelte, hogy a védő köteles akadályoztatása esetén – előre nem ismert elháríthatatlan akadály felmerülése kivételével – helyettesítéséről gondoskodni, amennyiben az eljárási cselekményen védő részvétele kötelező [Be. 50. § (1) bekezdés e) pont], egyúttal nem rendezte el az ügyvédi törvénnyel történő összehangolást.

A feladat az ítélkezési gyakorlatra hárult. A Kúria a BKv 91. számú büntető kollégiumi véleményének I. pontjában leszögezte: 2010. (elírás: 2011.) március 1-jétől kezdődően a Be. 50. §-ának (1) bekezdés e) pontja szerint a védő kötelessége akadályoztatása esetén a helyettesítéséről gondoskodni. E törvényi rendelkezésre figyelemmel az ügyvédi meghatalmazásban esetleg előforduló olyan kikötés, mely szerint a terhelt ragaszkodik a meghatalmazott védő személyéhez és annak helyettesítéséhez nem járul hozzá, sérti a Be. 50. § (1) bekezdés e) pontjának kötelező tartalmát, ezért az ilyen feltételt a bíróság nem veheti figyelembe, s ez esetben a Be. 281. § (3) bekezdése szerint jár el.

Ettől függetlenül a két törvény összehangolásának törvényben kellene megjelennie, amint azt – helyesen – jelezte is néhány törvényszék és ítéltábla vizsgálati jelentése. Ennek örvén rögvest hozzátehetjük, hogy lehet amellet érvelni, miszerint a büntetőeljárásra vonatkozó valamennyi rendelkezésnek egyhelyütt, és pedig a büntetőeljárás törvényben van a megfelelő helye.

Akad kategorikusan negáló törvényszék, és van ítéltábla, amelyik a méltányosság alapján kívánja összeegyeztetni a terhelt ügyvédi törvényen alapuló jogát az eljárás időszerűségének követelményével. A feltett kérdésre az a válasz adható, hogy a megbízó, és végső soron a terhelt ragaszkodhat ugyan a meghatalmazott védőjének személyes jelenlétéhez, de az nem feltétlenül akceptálható.

Érdemes kinyilvánítani, hogy eljárási szabálysértés hiányában eredményesen nem támadható, ha a bíróság – a terheltnek a meghatalmazott védőjéhez való ragaszkodása ellenére – a helyettes védő közreműködésével tartja meg a tárgyalást. A kötelező helyettesítés kétségtelenül törvényes, és gátat szabhat a visszaéléseknek, ugyanakkor nem lehet elhallgatni, hogy tartani lehet attól, hogy az EJEB előtt a tisztességes eljárás sérelmére történő hivatkozás lehetőségét is megteremti.

Felvethető, de nincs jelentősége annak, hogy az ügyvéd megbízója maga a terhelt, vagy más arra jogosult-e. A megbízó a megbízást írásban bármikor korlátozhatja [Üt. 24. § (2) bekezdés 1. fordulat]. A terhelt a más általi megbízás esetén nemcsak a védő meghatalmazását vonhatja vissza [Be. 47. § (4) bekezdés], de azt értelemszerűen módosíthatja is, így nincs elzárva attól sem, hogy a helyettesíthetőség kérdésében eltérően rendelkezék.

3.2.3. Egyébként a meghatalmazások általában tartalmazzák a helyettesítés lehetőségét, illetően korlátozást a vizsgálati jelentések kivételesen észleltek (a terhelt a lehetőséget előzetes hozzájárulásához kötötte). Az egyik ítéltábla vizsgálati jelentése szerint a helyettesként eljárhatóak körének meghatározása a nevesítéstől az ügyvédi iroda, sőt az ügyvédi kamara valamennyi nem nevesített ügyvédjéig terjedt. A személyi meghatározottság mutatkozik helyesebbnek.

3.2.4. A Kúria BKv 91. számú büntető kollégiumi véleménye – mindenekelőtt abban is

nagy jelentőségű, hogy – kibontotta a büntetőeljárás törvény komplex értelmezendőségének követelményét.

A megjelölt vélemény II. pontja szerint: Ha a bíróság a Be. 50. §-ának (1) bekezdés f) pontja szerinti védői értesítésből arról szerez tudomást, hogy a védő előre nem ismert, elháríthatatlan akadály (vis maior) miatt a tárgyaláson nem tud megjelenni és ugyanebből az okból helyettesítéséről sem tud gondoskodni – feltéve, hogy a tárgyaláson a védő részvétele kötelező (Be. 242. §) – megállapíthatja a Be. 281. § (1) bekezdése alapján, hogy a tárgyalást nem lehet megtartani, és ezért a tárgyalást elhalasztja [Be. 282. § (4) bekezdés]. Ebben az esetben a védő a Be. 65. §-ának rendelkezései szerint igazolási kérelmet nyújthat be a tárgyalási határnap elmulasztása miatt. Az igazolási kérelemnek helyt adás esetén a védő nem kötelezhető az okozott költségek megtérítésére.

Ezáltal a Kúria voltaképpen azt fogalmazta meg, hogy az előtte folyó eljárást vivő bíróságnak cselekvési szabadsága a kötelező jelenlét esetében is megtörhetetlen, és jogában áll eldönteni, elsőbbséget biztosít-e a védelemnek, s ezért a tárgyalást elhalasztja-e. A formális védelem tehát elkerülhető.⁴⁸

A két törvény között jelenleg fennálló differenciából adódó anomália folyamánya, hogy a meghatalmazott védőhöz való ragaszkodás – amennyiben a meghatalmazásban nincs szó a helyettesíthetőségéről, illetőleg azt a megbízó kifejezetten kizárta – a tisztességes eljárás alapján vizsgálható probléma. Ez ugyanakkor a per elhúzását szolgáló visszaélésre is alapot adhat. A bírák többsége ezzel a kettős problémával küzd, de – megismételjük – a BKv 91. számú büntető kollégiumi vélemény értelmezésében nem kizárt a halasztás, már amennyiben a terhelt „vétlensége” vélelmezhető a védő távolmaradásában, és kérelme indokolt a korábbi peradatokra figyelemmel is.

3.2.5. A nem kötelező védelem (és jelenlét) esetében is állást foglalt már a Kúria a BKv 21. számú büntető kollégiumi véleményben, kimondva, hogy amennyiben a terheltnek – bár az adott büntetőügyben a védelem nem kötelező – meghatalmazott védője van, a védőnek a tárgyalásról való eltávoztása esetén a tárgyalást folytatni, a terheltnek a védelem jogára való megfelelő figyelmeztetése nélkül: eljárási szabályt (Be. 375. § (1) bek.) sért.

A megjelölt vélemény indokolása a védelem alkotmányos és a büntetőeljárás törvényben is biztosított garanciális jogából kiindulva, s arra kivetítve alakította ki azzal kapcsolatos álláspontját, hogy mi a teendő, ha a meghatalmazott védő a terheltnek a védelemről lemondása hiányában távozik el a tárgyalásról.

Ez a helyzet akkor is fennáll, amennyiben a meghatalmazott védő meg sem jelenik a tárgyaláson.

Felvetődött, hogy mire vonatkozik a következő szabály: ha a védelem nem kötelező, és a meghatalmazott védő a tárgyaláson nem jelent meg, a tárgyalást nem kell elhalasztani, ha ezt a vádlott nem kéri [Be. 282. § (3) bekezdés 2. mondat].

⁴⁸ Ha a bíróság az ügyet a választott vagy a korábban kirendelt védő távollétében tárgyalja, azzal nem a védőt sújtja, hanem a terheltet, aki gyakorlatilag védelem nélkül marad. A tájékozatlan, felkészületlen védő annyi, mint a semmilyen védő. Ha a tárgyaláson rendelnek ki védőt, ez semmiképpen sem pótolhatja a megbízott vagy korábban kirendelt védőt. Annak alkalma volt az ügyre felkészülni, vele közölte a terhelt az ügyvel kapcsolatos álláspontját, a védelemre alkalmas tényeket. A tárgyaláson kirendelt védő a „formális védelem” klasszikus példája. (KIRÁLY Tibor i.m. 197. oldal)

A Be. 282. §-ának (3) bekezdése két mondatból áll. Az 1. mondat szerint a tárgyalási időköz [279. § (3) bek.] be nem tartása miatt a tárgyalást nem kell elhalasztani, ha a vádlott és a védő egybehangzóan kéri a tárgyalás megtartását. A 2. mondat – a törvényszerkesztés általános logikája alapján – értelemszerűen ugyancsak a tárgyalási időköz hiányának a szabálya. Ebből pedig nem következhet egy összefüggésből kiragadott általános előírás képe, miszerint ha nem kötelező védelem esetén a meghatalmazott védő nem jelenik meg a tárgyaláson (nyilvános ülésen) és a terhelt kéri, kötelező az elhalasztás.

Le kell szögezni, hogy a büntetőeljárás törvényben nincs olyan rendelkezés, hogy ha a terhelt kéri, akkor a meghatalmazott védő tárgyalási jelenléte kötelező, vagyis nem lehet szó a meghatalmazáson alapuló védelemnek messzemenőig előnyt adó speciális követelményről.

Az egyik törvényszék szerint a Be. 282. §-a (3) bekezdésének 2. mondata szükségtelen szabály, és ellentétben is áll azzal, hogy kötelező védelem esetén a mulasztó meghatalmazott védő helyettese kijelölendő.

Egy másik törvényszék egyenesen túlhaladottnak, „atyáskodó gondoskodásnak”, az Alaptörvényből [XXVIII. cikk (3) bekezdés 1. mondat] és az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Római Egyezményből [6. cikk 3.b)-c) pont] le nem vezethetőnek tartja a Be. 282. §-a (3) bekezdésének 2. mondatában foglalt szabályt és a kapcsolódó 21. BKv számú büntető kollégiumi véleményt, merthogy szerinte nem tekinthető „a bíróság kötelezettségének a védő által polgári jogi szerződésben vállalt feladat elvégzésének kikényszerítése”.

Úgy látjuk, hogy a törvényszék nyilvánvalóan önállónak tekintette a Be. 282. §-a (3) bekezdésének 2. mondatában foglalt szabályt, és félreértelmezte a 21. BKv számú büntető kollégiumi véleményt is.

Amennyiben az előző álláspontból a „szükségtelenséget” emeljük ki, és mellé helyezzük az utóbbi egyértelműbben megfogalmazott nézetet, akkor ezeket a Be. 282. § (3) bekezdése 2. mondatának kiiktatására irányuló javaslatnak tekinthetjük. A szerintünk helytálló értelmezés mellett inkább arra volna szükség, hogy a Be. 282. § (3) bekezdése olyan pontosításra kerüljön, ami félreérthetlenné tenné a jelenlegi 2. mondatnak is a tárgyalási időköz hiányához kapcsolódását.

Kétségtelen, hogy a meghatalmazott és a kirendelt védő akadályoztatása esetén 2011. március 1. napja előtt is köteles volt a helyettesítéséről gondoskodni, és egyéb elfoglaltságára, betegségére stb. tekintettel a helyettes állítását mellőzve, személyes megjelenésének biztosítása végett, a tárgyalás elhalasztását nem igényelhetette (EBH 2005.1298.). Ugyanakkor tételes szabály, hogy a meghatalmazott védő 2011. március 1. napjától csak kötelező védelem esetén köteles helyettes állítani [Be. 50. § (1) bekezdés e) pont]. A szabályozás mögött annak megfontolását látjuk, hogy nem kötelező védelem esetén nem kényszerítendő ki a meghatalmazott védő jelenléte, s meg nem jelenése a védelem belügye.

A terhelt a nem kötelező védelem esetében sem ragaszkodhat a meghatalmazott védő személyes megjelenéséhez – amint kötelező védelem körében sem ragaszkodhat a meghatalmazott vagy kirendelt védő személyéhez.

Az előbbieket szem előtt tartásával csak arra vonható következtetés, hogy – miután a Be. 282. §-a (3) bekezdésének 2. mondata hangsúlyosan a tárgyalási időköz hiányának a

szabálya – ha a meghatalmazott védő elmulasztotta a tárgyalást, a terhelt kérelmétől függetlenül a tárgyalást nem kell elhalasztani. A bíróság azonban belátása szerint ekkor is dönthet az elhalasztás mellett.

A Kúria tehát a megjelölt büntető kollégiumi véleménnyel összhangban – bár a Be. 282. §-a (3) bekezdésének 2. mondatára támaszkodva – mondta ki: ha a védelem nem kötelező, a szabályszerűen megidézett meghatalmazott védő távollétében is megtartható a másodfokú nyilvános ülés, ha a vádlott annak elhalasztását nem kéri (BH+ 2014.248.).

A lényeg az, hogy a figyelmeztetés elmulasztása – mindkét említett esetben – eljárási szabályt sért, és a rendes jogorvoslat rendjében a Be. 375. §-ának (1) bekezdése alapján hatályon kívül helyezéshez vezethet.

Összefoglalva: Ha nem kötelező védelem (és jelenlét) helyzetében a meghatalmazott védő nem jelenik meg a tárgyaláson, avagy a meghatalmazott védő eltávozik a tárgyalásról, a bíróságnak ugyan figyelmeztetnie kell a terheltet a védelem jogára, ámde a terhelt kérelmétől függetlenül dönthet a tárgyalás megtartásáról, avagy elhalasztásáról.

Ha a bíróság a tárgyalást elhalasztja, a terhelt meghatalmazhat más védőt, annak hiányában viszont az újabb tárgyalás megtartható (BH 2013.330.).

Az más kérdés, hogy a tárgyalásnak a határozat meghozatalára és kihirdetésére történő elnapolása [Be. 322. § (1) bekezdés] esetén, ha a kitűzött tárgyaláson a védő szabályszerű idézés ellenére nem jelenik meg, a határozat a távollétében is kihirdethető [Be. 322. § (2) bekezdés]. Ez a szabály irányadó a nem kötelező védelem folytán szabályszerű értesítésre meg nem jelenő védőre is.

A BKv 21. számú büntető kollégiumi vélemény nem szorul felülvizsgálatra.

3.2.6. Egyes vizsgálati jelentések a nem kötelező védelem (és jelenlét) kapcsán kitértek rá, hogy ekkor a védő a tárgyalásra nem idézhető, csak értesítendő [első fokon: Be. 279. § (1) bekezdés 2. mondat, másodfokon: Be. 362. § (1) bekezdés, 364. § (2) bekezdés 1. mondat], ugyanakkor akadnak olyan védők, akik az értesítésre nem jelennek meg, és ha a terhelt nem járul hozzá a tárgyalás megtartáshoz, arra rendbírsággal sem szoríthatóak [Be. 69. § (1a) bekezdés, Be. 161. § (1) bekezdés]. Jelezték, hogy vannak bíróságok, amelyek a védők megjelenését idézéssel, végső soron rendbírság kiszabásával biztosítják. Az egyik ítélőtábla a vizsgálati jelentéséből kitűnően ezt helytálló gyakorlatnak tekinti, mert azt írja, hogy a „megyei bíróság természetesen helybenhagyta” a rendbírságot kiszabó végzést.

A büntetőeljárás törvénnyel szembeni idézés illegitim, így azon szankció sem alapulhat. Mindössze megjegyzendő, nehezen érthető azon differencia, hogy a másodfokú nyilvános ülés szabályával szemben a harmadfokú nyilvános ülésre a védőt mindennemű megszorítás nélkül, azaz kötelező vagy nem kötelező védelem esetében egyaránt idézni kell [Be. 393. § (3) bekezdés 1. mondat].

3.3. A vizsgálati jelentések nem észleltek olyan helyzetet, hogy az ügyvédi tevékenységéből fel nem felfüggesztett, de büntetőeljárás alatt álló, netán még kényszerintézkedéssel is érintett védő eljárta volna. Így ez a kérdés nem volt vizsgálható. Egy ítélőtábla észlelt csak egyetlen esetet, amikor a nyomozás során a kamarából kizárt védő járt el.

Egyes törvényszékek hangsúlyozták, hogy önmagában a büntetőeljárás alatt állás nem zárja ki a védő közreműködését. Ez persze helytálló, de az már kérdéses, hogy az

esetleges kényszerintézkedés milyen problémákat okozhat a védelem feladatainak ellátásában. Egyébként az egyik törvényszék jelezte, hogy a büntetőeljárás alatt állás ellenére való eljárás mind a védő, mind pl. a bíró esetében egységes megoldást igényelne.

Az egyik ítéletábra megemlítette, hogy szükségét látná egy interneten hozzáférhető országos listának, amelyről tájékozódhatnának a védő eljárásának akadályáról (felfüggesztés, kizárás), ugyanis a területi kamara csak a saját területén belül közöl ilyen adatot, az eljárás pedig folyhat azon kívüli bíróság előtt is. Kivételesen előfordult, hogy a kamara nem értesítette a bíróságot a védő felfüggesztéséről, ami a másodfokú eljárásban tudódott ki, és hatályon kívül helyezést vont maga után.

3.4. Megtérítés

3.4.1. Ha a vádat az ügyész képviselte, és a bíróság a vádlottat felmenti, vagy az eljárást az ügyész védelejtése miatt megszünteti, az állam a határozat jogerőre emelkedésétől számított harminc napon belül – a külön jogszabályban meghatározott mértékben – megtéríti a vádlott költségét, továbbá védőjének az eljárás során nem előlegezett díját és költségét [Be. 339. § (3) bekezdés].

Ez jelentős változás az 1973. évi I. törvény alatti helyzethez képest, amit az Alkotmánybíróság nem kifogásolt: a bíróság előtti egyenlőség elvét nem sérti, ha a büntetőeljárás jogerős felmentéssel, vagy eljárás megszüntetéssel történő befejezése esetén az állam a kirendelt védő költségeit viseli, a meghatalmazott védőét azonban nem (401/B/1992. AB határozat).

A bíróság utólag határoz a vádlott költségének és a védőjét megillető, az eljárás során nem előlegezett díj és költség megtérítéséről [339. § (3) bek.], ha erről az ügydöntő határozat meghozatalakor nem volt lehetősége rendelkezni [Be. 578. § (2) bekezdés].

A terhelt és a védő készkiadása, illetőleg a védő díja állam általi megtérítésének szabályairól, valamint a büntetőeljárásban részt vevő személyek és képviselőik költségéről és díjáról szóló 26/2003. (VII. 1.) IM-BM-PM együttes rendelet 1-4. §-a, és 7. §-ának (1)-(2) bekezdései vonatkoznak a megtérítésre.

3.4.2. A bíróságok gyakorlata egységes abban, hogy nem a terhelt által a meghatalmazott védőnek díjként ténylegesen kifizetett összeg, hanem a rendelet 3. §-ának (1) bekezdésében – a (2)-(3) bekezdésekkel korrigáltan – meghatározott díj téríthető meg, éspedig igazolt részében, a terhelt javára [rendelet 4. § (4) bekezdés].

Ez megfelelésben áll a 4. BKv számú büntető kollégiumi vélemény II. részének a Be. 339. § (3) bekezdéséhez fűzött 2. pontjában foglaltakkal. Ezt állapította meg az egyik közreadott jogeset is (IH 2011.13.).

Amennyiben a terhelt által ténylegesen kifizetett díj nem éri el a rendeleti mértéket, a fennmaradó különbözet illeti meg a terheltet.

3.4.3. A bíróságok – egyetlen eset kivételével, amikor arról az egyik bíróság hivatalból döntött – abban is egységes gyakorlatot követnek, hogy a megtérítésről nem a felmentő ítéletben (eljárást megszüntető végzésben) rendelkeznek, hanem különleges eljárás keretében határoznak, és akkor is kérelemre eljárva.

A célszerűség is ezt diktálja (pl. az igazolásokat be kell szerezni). Helyenként előfordul, hogy a másodfokú bíróság a „megtérítésnek helye van” megállapítására szorítkozik. Az

egyik törvényszék speciális kártalanítási esetként látná szabályozandónak a kérdést.

Az utalt kollégiumi vélemény szerint a megtérítésről a felmentő ítéletben hivatalból is dönteni kell – „ha ennek feltételei fennállnak” (1. pont).

Az aligha várható el a bíróságtól, hogy előre nyilatkoztassa a terheltet és a meghatalmazott védőt: felmentés esetére milyen anyagi igényt érvényesítenek. Az már nem zárható ki, hogy az ügyész felmentésre tett indítványához kapcsolódva vagy a felmentést önállóan igényelve a védelem jelöli meg másodlagos igényként az anyagi elvárását.

A megtérítésről rendelkezés azonban olyan adatok ismeretét tételezi föl, amelyek gyakorlati tapasztalatok alapján csak kivételesen kerülnek a felmentésről rendelkező bíróság birtokába (pl. a védői díj megfizetése utólagos is lehet).

Ezért a felmentő és a megtérítő rendelkezés általában elválí/ elválhat egymástól. A lényeg az, hogy a bíróság a felmentés jogerőre emelkedésétől számított harminc napon belül – hivatalból vagy kérelemre – különleges eljárás keretében döntsön a megtérítésről.

3.4.4. A megtérítés alapja, hogy az állam büntetőigényét érvényesítő, az állam nevében eljáró közvádoló vádja eredménytelennek bizonyult. Nem kétséges, hogy a megtérítés rendeltetése az eredménytelen vád védelemre háruló anyagi kihatásának kompenzálása. A terhelt jogait óvó meghatalmazott védő anyagi sérelme azonban nem igazodik ahhoz, amihez a kirendelt védő hozzájuthat.

A kirendelt védő ugyanis a 7/2002. (III. 30.) IM rendelet alapján hozzájuthat

- költségterítéshez [1. § (2) bekezdés 1. mondat: költségterítés címén a készkiadásaihoz], így:
- útiköltséghez [2. § (2)-(3) bekezdés],
- szállásköltséghez [2. § (4) bekezdés],
- parkolási költséghez [1. § (2) bekezdés 2. mondat],
- postaköltséghez [1. § (2) bekezdés 2. mondat],
- távbeszélőköltséghez [1. § (2) bekezdés 2. mondat],
- leírási költséghez [1. § (2) bekezdés 2. mondat],
- másolási költséghez [1. § (2) bekezdés 2. mondat],
- nem nevesített egyéb költséghez [1. § (2) bekezdés 2. mondat],
- az eljárási cselekményen való részvételért megkezdett óránként a kirendelt ügyvédi óradíjhoz [6. § (2) bekezdés],
- felülvizsgálati eljárásban az indítvány megfogalmazásáért a kirendelt ügyvédi óradíjhoz [6. § (5) bekezdés],
- a fogva tartásban lévő terhelttel folytatott megbeszélés esetén a kirendelt ügyvédi óradíj ötven százalékának megfelelő díjhoz [6. § (6) bekezdés],
- az ügyiratok tanulmányozásáért minden megkezdett 100 oldal irat után a kirendelt ügyvédi óradíjhoz [6. § (7) bekezdés].

A meghatalmazott védő – ha azt a terhelt nem fedezte – a 26/2003. (VII. 1.) IM-BM-PM együttes rendelet alapján hozzájut

- mindahhoz a költség, amihez a kirendelt védő (2. §), ugyanakkor
- a nyomozati cselekményeken, ügyészégi eljárási cselekményeken való részvételért, a fogva lévő terhelttel folytatott megbeszélésért megkezdett óránként 3000 Ft munkadíjhoz [3. § (1) bekezdés a) pont], azaz a kirendelt védő 5000 Ft órai munkadíjánál kevesebbhez,

- a bírósági tárgyaláson való megjelenésért megkezdett óránként 4000 Ft, de megtartott tárgyalásonként legalább 10 000 Ft munkadíjat [3. § (1) bekezdés b) pont], azaz részben kevesebbhez, részben többhöz, mint a kirendelt védő;
- illetőleg nem jut hozzá
- felülvizsgálati eljárásban az indítvány megfogalmazásáért a kirendelt ügyvédi óradíjhoz és
- az ügyiratok tanulmányozásáért minden megkezdett 100 oldal irat után a kirendelt ügyvédi óradíjhoz.

A felvázolt eltérés aligha indokolható. Ezt a védői álláspont külön is kifogásolta, és azt sem találta helyénvalónak, hogy a nyomozás megszüntetése esetén miért nincs megtérítés. A méltányosság és a célszerűség az lehetne, amennyiben mindenkiben a kirendelt védő juttatásaihoz igazodna a meghatalmazott védőnek járó megtérítés – az engedett esetekben.

3.4.5. Megtérítésnek van-e helye pótmagánvádas eljárásban

A gyakorlat nem egységes. A megtérítésnek három ítélőtábla döntően egyhangú álláspontjaként nincs helye. Egy ítélőtábla megosztott, de körül nem írt gyakorlatot jelzett. Egy ítélőtábla a saját bíróságaik egységes gyakorlataként – a Be. 74. § (1) bekezdésére hivatkozással – nem találja indokolhatónak kivenni a pótmagánvádas ügyeket a megtérítés köréből, merthogy: ha a vádindítványt a bíróság befogadja és az eljárást annak alapján lefolytatja, az nem különbözik az ügyészi vádképviselet melletti eljárástól. Ez nem megfelelő indok.

Pótmagánvádas ügyben fogalmi képtelenség, hogy a pótmagánvádló fellépésétől kezdve az állam álljon helyt mindazokért a költségekért, amit a továbbiakban nem az állam nevében eljáró ügyész, hanem a – jellemzően – magánszemély pótmagánvádló vádjának eredménytelensége okoz.

Az ilyen állásponton lévő bíróságok persze nem az államtól, hanem a pótmagánvádló részéről várják el a „megtérítést”.

Az erre a kérdésre vonatkozóan ismert jogesetben (IH 2011.103.) az ítélőtábla úgy látta, hogy a Be. 339. § (3) bekezdése szabályának felel meg a Be. 344. §-ának (1) bekezdése; alkalmazhatónak találta a megtérítési rendeletet is; olyan értelmezést adott, hogy a megtérítési rendeleten alapuló díjmegállapítás korlátja csak az, hogy a pótmagánvádló a fellépése után keletkezett bűnügyi költségek viselésére köteles. Az ítélőtábla közölte, hogy több pótmagánvádas ügyben már ugyanezen álláspont szerint járt el.

A megtérítéssel kifejezetten ellentétes a pótmagánvádas ügyekre vonatkozó sajátos szabályozás. Ha a vádlottat felmentették, vagy vele szemben az eljárást megszüntették, a pótmagánvádló viseli a Be. 74. §-ának (1) bekezdésében meghatározott bűnügyi költségből azt a költséget, amely a pótmagánvádló fellépése után keletkezett [Be. 344. § (1) bekezdés]. Azaz a pótmagánvádló viseli az eredménytelen vádjának anyagi kockázatát.

A Be. 74. §-ának (1) bekezdésén belül azonban – szemben a kirendelt védőével – a meghatalmazott védő díja és készkiadása nem szerepel, ezért az nem is bűnügyi költség, s a bűnügyi költségek közé betudás érdekében az sem képviselhető álláspont, hogy a meghatalmazott védő díját és készkiadását beleértelmezzük a terhelt készkiadásába, hiszen annak nem része.

Megjegyezzük, hogy a magánvádas ügyekben sincs ez másként. A Be. 514. §-a (1) bekezdésének 1. mondata alapján a magánvádló azt a bűnügyi költséget viseli, amire a terhelt a Be. 339. §-ának (1) bekezdése szerint nem kötelezhető, csak hogy a meghatalmazott védő díja és készkiadása - (az általánostól eltérő szabály hiányában, Be. 493. §) - ezekben az ügyekben sem része a bűnügyi költségnek, vagyis annak megfizetésére senki sem kötelezhető.

Akadott olyan törvényszéki megközelítés, hogy az el nem marasztalt terheltnek kell viselnie a védelmének ellátásával felmerült költségeket, holott nem kellene, ha az ügyész mindvégig eljárta volna. Ezt a védelem és a törvény előtti egyenlőség alkotmányos jogok sérelmének tekinti.

Nehezen értelmezhető az alkotmányos jogok sérelmének fölvetése. Elegendő visszautalni a már hivatkozott 401/B/1992. AB határozatra. Ettől még kérdés marad.

A meghatalmazott védőnek arra van lehetősége, hogy – amint az volt a megtérítés jogintézményét nem ismerő korábbi büntetőeljárás törvény hatálya alatt – polgári jogi úton szerezzen érvényt az anyagi igényének, ám nem a jogellenesség nélkül eljáró pótmagánvádlóval, hanem a nem fizető terhelttel szemben.⁴⁹

Azt azonban helyénvaló javaslatként a törvényhozó figyelmébe ajánljuk, hogy fontolja meg a megtérítés kiterjesztését a pótmagánvádas (magánvádas) eljárásokra is azzal, hogy a pótmagánvádlónak (magánvádlónak) akként kellene helytállnia vádjának eredménytelensége esetén, miként ügyészi vádképviselet mellett az államnak. Ez az intézkedés tovább növelhetné a pótmagánvádló (magánvádló) felelősségét, és korlátozhatná – a gyakorlat mutatta megannyi – megalapozatlannak bizonyuló vádemelést.

Felhívjuk a figyelmet az EBH 2011.2301. szám alatt közzétett jogeset II. pontjára: ha a bíróság a pótmagánvádló vádindítványát tévesen fogadja be, a felmerült bűnügyi költséget az állam viseli.

4. A bíróságok többsége szerint nem kívánatos bírósági szintekhez és szintenként bizonyos feltételekhez (pl. joggyakorlati idő, speciális ismeretek) kötni az adott (meghatalmazott vagy kirendelt) védő eljárhatóságát.

Kisebbségi vélemény, hogy – az alsó szintet jelentő járásbíróság kivételével, miután a joggyakorlati idő megszerzése általában itt veszi kezdetét – a felsőbb bíróságok előtti eljárásához elő lehetne írni bizonyos joggyakorlatban eltöltött időt. Az egyik ítélőtábla ezt azzal ellenzi, hogy felfelé haladva a következő szinten már nem járhatna el az alsóbb szinthez rendelt védő. Ez félreértelmezés. Arról lehetne csak szó, hogy az adott szinten induló ügyben az adott szinthez rendelt védő már eljárhatna a felsőbb szinten is. Ez gyakorlatilag azt jelentené, hogy a törvényszéki szinthez nem rendelt védő csak járásbíróság előtt induló ügyeket vihetne.

A joggyakorlati idő egy a lehetséges szempontok között. További lehetséges szempont lehetne a speciális jogterület (pl. katonai, gazdasági, közlekedési, fiatalkorú elleni vagy felülvizsgálati ügyek) ismerete is. A szempontrendszer lehetséges buktatója, hogy a meghatalmazáson alapuló védelem nehezen tűr bármiféle beavatkozást, a védelem módoszatai (meghatalmazás, kirendelés) között pedig ugyancsak problémás a

⁴⁹ 3/2014. (XII.14.) MÜK Eln. Általában a nem fizető ügyféllel szembeni perlésről

differenciált, nem azonos szabályozás. Az egyik ítéletábra szerint túlbonyolítaná a rendszert egy szempont-együttes felállításával.

A védői státus (legitimáció) megszűnése

5. Kirendelés

5.1. A kirendelt védő felmentésére elsősorban az ügyvédi törvény ad szabályokat, és mellette a büntetőeljárás törvény szinte kiegészítő szerepet játszik. Különösnek tűnik ez a szabályozás azért is, mert a büntetőeljárás törvény nem tartalmaz utaló szabályt az ügyvédi törvény alkalmazandóságára – kizárólag az európai közösségi jogászt érintően hivatkozik „külön törvényre”.

5.2. Az Üt. 34. §-ának (1) bekezdése a kötelező felmentési okokat határozza meg: a) kamarai tagsága megszűnt, b) az ügyvédi tevékenységét szünetelteti, c) ügyvédi tevékenységét felfüggesztették, d) nem szerepel a kirendelt ügyvédi jegyzéken, e) az ellenérdekű felet más ügyben képviseli, f) az ellenérdekű fél hozzátartozója [Pp. 13. § (2) bek.], gyámja, gondnoka, g) a terhelttel, illetve a képviselt személlyel ellentétesen érdekelt]; a (3) bekezdése a felmentés lehetséges okait írja elő: a) a kamara működési területén kívül kell eljárnia, b) olyan körülmény merült fel, amely a kirendelés ellátását akadályozza, c) a terhelt, illetve a képviselt személy alapos okkal kéri a kirendelt ügyvéd felmentését.

A büntetőeljárás törvény értelmében egyfelől a terhelt – indokoltan – más védő kirendelését kérheti [Be. 48. § (5) bekezdés 1. mondat 2. fordulat], másfelől a kirendelt védő indokolt esetben kérheti a felmentését a kirendelés alól [Be. 48. § (6) bekezdés 1. mondat]. A kérelemről mindkét esetben az eljárást folytató hatóság dönt [Be. 48. § (5) bekezdés 2. mondat, Be. 48. § (6) bekezdés 2. mondat].

A két törvény között mindössze annyi az átfedés, hogy a terhelt („indokoltan”, „alapos okkal”) kérheti más védő kirendelését.

Ugyanakkor a két törvény abban már eltér egymástól, hogy a kirendelt védő felmentési kérelmét a büntetőeljárás törvény valamennyi „indokolt esetben” engedi, míg az ügyvédi törvény annak egyetlen okaként a kamara működési területén kívüli eljárást jelöli meg.

Továbbá a két törvény között az már kifejezett ellentmondás, hogy az ellenérdek, és az ellenérdekelt képviselete, az ellenérdekelttel fennálló hozzátartozói viszony az ügyvédi törvényben kötelező felmentési ok, ellenben a büntetőeljárás törvényben kizárási, egyszersmind kirendelést sem engedő okot képez.

Az ügyvédi törvény további két fontos szabályt is előír. A kirendelt ügyvéd köteles a hatóságnak bejelenteni a felmentés kötelező okainak fennálltát [Üt. 34. § (2) bekezdés]. Ennél is fontosabb, miszerint a kirendelt védő felmentésének lehetséges okain alapuló felmentés iránti kérelem elbírálásakor arra kell törekedni, hogy a kirendelt ügyvéd személye az ügy során állandó legyen [Üt. 34. § (4) bekezdés].

A kirendelt védő személyének állandóságára törekvés előírása nagy jelentőségű, hiszen a védelem hatékonyságának ez az alapvető személyi feltétele.

5.3. A vizsgálati jelentések arról adnak számot, hogy a kirendelt védő felmentésének a rendszerinti oka az, ha a kirendelt védő a jogorvoslatok során eljáró bíróságnak a

kamarája illetékességi területén kívüli székhelyére hivatkozik.

A vizsgálati jelentések megegyeztek abban, hogy az ezen rendszerinti okon alapuló felmentési kérelemnek a bíróságok általában helyt adnak, és legfeljebb bonyolultnak mondható ügyekben térnek el ettől a megoldástól.

Az egyik nagy területű törvényszék másodfokú gyakorlata szerint a székhelyüktől nagyobb (pl. ötven kilométeren túli) távolságban lévő ügyvédi iroda esetében is teljesítik a felmentés iránti kérelmet. Ez a megoldás – ha nem más szempontot kizáró automatizmus – önmagában indokolhatónak tűnik, mégsem helyeselhető, miután figyelmen kívül hagyja a büntetőeljárás és az ügyvédi törvény együttes alkalmazandóságának követelményét, márpedig nem felel meg az Üt. 34. §-a (3) bekezdésének a) pontjában foglaltaknak, hiszen nem adott az a feltétel, hogy a kirendelt védőnek a kamara működési területén kívül kell eljárnia.

A vizsgálati jelentések megjegyezték, hogy esetenként a kirendelt védő a jogorvoslati megelőző eljárás végén bejelenti: a fellebbezési eljárásban már nem kíván részt venni.

Ez praktice nem kifogásolható, mert szükségtelenné teszi a felülbíráló bíróság általi idézéssel, felmentési kérelemmel, felmentéssel és más védő kirendelésével járó nehézségeket, és idővesztéseket.

Az egyik ítéletábra azt sem találta kifogásolhatónak, ha az elsőfokú bíróság maga menti fel a kirendelt védőt az eljárásának végén.

Ezzel a megoldással nem lehet egyetérteni, mert ahhoz vezet, hogy a terhelt bizonytalan ideig védelem nélkül hagyja mindaddig, amíg a felülbíráló bíróság nem dönt más védő kirendeléséről. Holott a terheltnek a köztes időben is szüksége van/lehet a védőjére, és problémát okoz, amennyiben az elsőfokú bíróság az ügy felterjesztéséig fellebbezéssel támadható végzést hoz.

Egy másik ítéletábra – helyesen – kifejezetten leszögezte, hogy az elsőfokú bíróság nem mentheti fel a védőt, a kérelem címzettje a másodfokú bíróság.

5.4. Védői igény volt a kirendelt védő másodfokon hivatalból történő felmentése kérdésének áttekintésére.

„Szomorú és végletes” védői tapasztalatról számolt be. Egyfelől sokszor előfordul, hogy a törvényszéktől mintegy 50 km-re praktizáló ügyvéd másodfokra kéri a felmentését, és ezt a kérelmet a másodfokú bíróság azzal utasítja el, hogy az ügyvéd gondoskodjon helyettesről. A másik véglet az, hogy az adott törvényszék egyik pillanatról a másikra felmenti a tisztsége alól, és a terhelt, avagy a korábbi védő megkérdezése nélkül a másodfokú eljárásra egy a székhelyén praktizáló ügyvédet rendel ki.

A második esetkörtek aggályosabbnak. A fair trial elvével nehezen egyeztethető össze olyan védőváltás, amely mind a terhelt, mind pedig a korábban eljáró védő bevonása nélkül történik meg. Ilyenkor olyan védő jár el másodfokon, akinek a korábbi releváns történésekről nincsenek személyes élményeken nyugvó tapasztalatai. A védőnek újból intézkednie kell a fontos iratok beszerzéséről, miközben az is problémát jelent, hogy a vádlottal való kapcsolatfelvétel és kapcsolattartás is akadályokba ütközik.

A mindennapokban rendkívül nehéz helyzetet szül, hogy a nyomozás befejezése vagy az elsőfokú ítélet megszületése után a vádlottakat a kirendelt védő székhelyétől távoli – pl.

több mint 300 km-re lévő – büntetés-végrehajtási intézetbe szállítják át, és az eredeti bv. intézetbe a terhelt csak a tárgyalás hetében tartandó hétfői körszállítással kerül visszahelyezésre. Ez a gyakorlatban lehetetlenné teszi a közös felkészülést.

A védői véleményből kitűnő álláspont helytálló, és nem kizárólag a vázolt nehézségek miatt.

A jogorvoslatok során eljáró bíróságok részben – miként azt pl. a kúriai vizsgálat két ítéltábla egyes tanácsai esetében észlelte – olyan automatizmust követnek, hogy kérelem hiányában azonnal felmentik az addig közreműködő védőt, és helyette a székhelyükön működő más védőt rendelnek ki.

Az egyik ítéltábla vizsgálati jelentése szerint az automatikus felmentés azon alapul, hogy az elsőfokú eljárásban a védő kifejezetten nem kérte a további közreműködését. Az egyik törvényszék – melynek területén a kamara külön-külön jegyzéket készít a járásbíróságok és a törvényszék székhelyén működő kirendelhető ügyvédekről – másodfokú tanácsai minden esetben felmentik a nem a törvényszék székhelyén irodával vagy lakóhellyel rendelkező, felmentésüket általában kérő védőket a kirendelés alól. Ez a gyakorlat a törvényszék jelentése szerint is szemben áll az Üt. 34. §-a (3) bekezdésének a) pontjában foglalt szabállyal.

Ez a gyakorlat több szempontból is problémás:

- a) mindenekelőtt azért, mert a kirendelt védő felmentése a kirendelt védő vagy a terhelt kérelméhez kötött [Be. 48. § (5) bekezdés 1. mondat 2. fordulat, Be. 48. § (6) bekezdés 1. mondat];
- b) a büntetőeljárás törvény a hivatalból történő felmentést nem teszi lehetővé;
- c) figyelmen kívül hagyja, hogy a kirendelés hatálya, amint – ha abból más nem tűnik ki – a meghatalmazásé is, a büntetőeljárás jogerős befejezéséig tart, de kiterjed a perújításra, a felülvizsgálatra, valamint a különleges eljárásokra is [Be. 49. § (1) bekezdés];
- d) annullálja a kirendelt ügyvéd (védő) személyének állandóságára törekvés ügyvédi törvényben megfogalmazott szabályát [Üt. 34. § (4) bekezdés].

A kirendelt védő hivatalból történő felmentését az ítélezési gyakorlat – a hatályossal megegyezően szabályozó korábbi büntetőeljárás törvény alatt [1973. évi I. törvény 49. § (4) bekezdés] – sem tartotta tolerálhatónak (BH 1999. 443.). Előfordult, hogy a Kúria a hivatalból történő felmentést konkrét felülvizsgálati ügyben észlelte, és kifogásolta, az előbb bemutatott indokokkal (Bfv.II.1454/2014/2.).

Ehhez képest tévesnek tartjuk az egyik közreadott jogesetben annak rögzítését, hogy az ügy intézésének más székhelyre kerülése esetén a bíróság hivatalból vagy kérelemre határoz a védő kirendelés alóli felmentéséről (IH 2008.47.).

5.5. A büntetőeljárás törvény a védő kirendelése ellen kizárja a jogorvoslat lehetőségét [Be. 48. § (5) bekezdés 1. mondat 1. fordulat], ám a védő felmentése kapcsán nincs ilyen rendelkezés.

Kérdéses tehát, hogy van-e fellebbezési jog a védő felmentése tárgyában, és ha van, az kit illet.

A vizsgálati jelentések mind a kirendelt védő felmentésével, mind meghatalmazás esetén a korábbi védő kirendelésének visszavonásával kapcsolatosan arra hivatkoztak, hogy ezek egy tekintet alá esnek a kirendeléssel, s ezért nincs helye fellebbezésnek, vagy az ilyen döntéseket pervezető végzésnek, avagy intézkedésnek tekintették, s

ekként látták kizártnak a fellebbezési jogot; kisebb részben pedig úgy vélekedtek, hogy az általános fellebbezési jog ezekre a döntésekre is vonatkozik.

Az egyik ítélőtábla a kirendelés visszavonásával szemben határozottan a fellebbezési jog mellett foglalt állást azzal, hogy elmaradása (relatív) eljárási szabálysértés. Az egyik törvényszék a felmentés esetén nem vitatva a fellebbezési jogot, annak törvényi kizárását tartja szükségesnek. Egy további törvényszék a felmentés kapcsán utalt rá, hogy a terhelt a kérelmében sérelmezheti a védő passzivitását, feladatainak nem megfelelő ellátását, s arról a bíróságnak ki kell fejtenie az álláspontját, a döntése ellen pedig szükséges a fellebbezési jog biztosítása.

A kirendelés visszavonása és a kirendelés alóli felmentés azonos helyzetet eredményez, midőn egyaránt megszünteti az addig eljárt kirendelt védő perbeli jogállását. A jogállás megszüntetése ugyanakkor mindkét esetben olyan eljárási cselekmény, amellyel szemben a büntetőeljárási törvény külön rendelkezéssel nem zárja ki a jogorvoslat lehetőségét. Ebből következően mind a felmentés, mind a visszavonás fellebbezéssel támadható.

Ennek alátámasztására az a gondolatmenet is elvezethet, hogy a benyújtott meghatalmazás – persze spekulatív – színlelt és a nem kívánatos kirendelt védő kiiktatását célzó, illetőleg a felmentés – kérelem hiányában – törvénysértő lehet.

A védők problémás helyzetként értelmezik azt, ha a terhelt kérelmére a bíróság nem menti fel a kirendelt védőt, mert ekkor a védelmen belüli együttműködés meginoghat. Ezzel szemben – így látjuk – megengedhetetlen, hogy a kirendeléssel védői segítséghez jutó terhelt megalapozatlannak bizonyuló okra hivatkozással egyoldalúan megválaszthassa (lecserélhesse) a kirendelt védőjének személyét.

Ha a terhelt, vagy más erre jogosult a terhelt védelméről meghatalmazás útján gondoskodik, az eljárást folytató hatóság a védő kirendelését visszavonja; a kirendelés a visszavonással hatályát veszti [Be. 48. § (4) bekezdés].

5.6. Védői igény volt a meghatalmazott és a kirendelt védő egyidejű fellépésének tisztázása.

A védői álláspont szerint a Római Egyezmény (6. cikk 3.c. pont), valamint az Egyezségokmány (14. cikk 3.d. pont) a „választott”, vagyis meghatalmazott védő szerepét hangsúlyozza, ekként a meghatalmazáson alapuló jogviszonynak – a tevékenység bizalmi jellegére is figyelemmel – primátust kell élveznie. Ezt az 1973. évi I. törvény még alapelvi szinten nyomatékosította azzal, hogy a terhelt az eljárás megindításától kezdve védőt választhat [6. § (3) bekezdés 2. mondat].

A védői álláspont kifogásolta, hogy a bíróságok védő meghatalmazása ellenére sokszor nem mentik fel a kirendelt védőt, hanem az eljárásban „parkoltatják”. Utalt arra is, hogy az EBH 2000.294. szám alatt közreadott jogeset relatív eljárási szabálysértésnek minősítette azt, ha a bíróság a terhelt részére, akinek meghatalmazott védője van, védőt rendel ki.

A védői álláspont helytálló.

A meghatalmazást az eljárást folytató hatósághoz kell benyújtani; a meghatalmazott védő a meghatalmazás benyújtást követően gyakorolhatja az eljárási jogait [Be. 47. § (2) bekezdés].

A meghatalmazás benyújtásán nyilvánvalóan annak az eljárást folytató hatósághoz való beérkezése értendő. A bíróság a meghatalmazás beérkezése után „visszavonja” a kirendelést, ami egyértelmű és késlekedést nem tűrő törvényi parancs, a célja az eltérő jogcímű párhuzamos védelem kizárása.

A Be. – 2006. július 1. napja előtt hatályos – 48. §-ának (4) bekezdése még úgy szólt, hogy a kirendelés hatályát veszti, ha a terhelt védelméről meghatalmazás útján gondoskodnak.

Ismert olyan értelmezés, hogy a kirendelés visszavonásával lehet késlekedni, és ily formán a kirendelt védőt tudatosan „benntartani” az eljárásban, valamint ehhez hasonló helyzetet teremtve egyesek szerint a meghatalmazott védő mellett kirendelt védőt lehet „bevonni” az eljárásba.

A párhuzamos védelem megteremtésének közös gyökere a meghatalmazott védő esetenkénti perelhúzó magatartásának a tapasztalata, és közös célja ennek megakadályozásával az eljárás időszerűségének feltétlen biztosítása.

A meghatalmazott és a kirendelt védő párhuzamos eljárását az ítélezést korábban irányító Legfelsőbb Bíróság sohasem tekintette a büntetőeljárási szabályokkal összeférhetőnek. Talán elkerülte egyes bíróságok figyelmét, hogy a felülvizsgálati eljárás logikájában a Legfelsőbb Bíróság azt mondta ki, hogy nem valósult meg feltétlen (hagyományosabb megjelöléssel: abszolút) eljárási szabálysértés, ezért azt – hangsúlyozottan – a rendkívüli jogorvoslatban közömbös, felülvizsgálatot meg nem alapozónak tekintette. Egyszersmind félreérthetlenné tette, miszerint a védelmi párhuzamosság relatív eljárási szabálysértést képez. (EBH 2005.1298., EBH 2000.294.).

A párhuzamos védelmet egyes vizsgálati jelentések – köztük négy ítéletábra - egyáltalán nem, más vizsgálati jelentések kivételesen elfogadhatónak találták. Az utóbbiak ilyen kivételnek tekintették pl. azt, ha a meghatalmazott védő azonnal a tárgyalás elhalasztását kéri, vagy ha felkészületlenül jelenik meg a tárgyaláson. Egy ítéletábra említést tett, de nem foglalt állást a párhuzamos védelemről.

Hangsúlyozni szükséges, hogy a bíróság mindenképpen kötve van a büntetőeljárás törvényes rendjéhez, aminek nem felel meg a fölhozott értelmezés, illetőleg az azt tükröző gyakorlat. A törvénnyel szembeni gyakorlat egyértelműen eljárási szabálysértésen alapul. Ez a gyakorlat a „törvényjavító” célzata ellenére sem tartható a contra legem jellege miatt, ahogyan a párhuzamos védelemmel szemben nyilatkozó egyik ítéletábra rövid véleményének – helyes – kategorikus érve szerint „különösen a helyettes védő jogintézménye óta” tarthatatlan.

Tehát fel kell számolni a párhuzamos védelem gyakorlatát, és maradéktalanul alkalmazni kell a mulasztó meghatalmazott védőt helyettesítő védő kijelölésének rendszerét.

Az egyik törvényszék ellenkező véleményen van. Értelemszerűen a szabályozás megváltoztatásával helyesnek és célszerűnek találná, ha a kirendelés fenntartható lenne az ügydöntő határozat meghozataláig, és ügyismereténél fogva a meghatalmazott védő mulasztása esetén ő láthatná el a védelmet. Gyakorlatuk szerint egyébként – ha volt – a korábbi kirendelt védőt jelölik ki helyettes védőként. A gyakorlat megoldása kifogástalan, de a korábbi kirendelt védőnek az eljárásban „benntartása” jelenleg törvényesen nem járható út.

A bíróság eljárásjogi kényszerhelyzetbe kerülve a taktikai védőcserére – úgy tűnik - nem reagálhat megfelelően, s ezért folyamodott ahhoz, hogy fogódzót keressen a Be. 47. §-ának (2) bekezdésében. (A védőcserével később foglalkozunk.)

5.7. A kirendelés alóli felmentés elmaradásának eljárási következményeiként egyes vizsgálati jelentések úgy látták, hogy pl. a meghatalmazott védő vezető védővé válik, a kirendelt védő költségét az állam viseli.

A párhuzamos védelem következményeinek elhárítása bonyodalmas, és bizonytalan (pl. a kirendelt védő fellebbezése időben előterjesztett, a meghatalmazott védő pedig nem is fellebbezett). Elejét kell venni.

Az egyik törvényszék – helyesen – arra is kitért, hogy a kötelező okok esetében a felmentés elmaradása feltétlen eljárási szabálysértésként hatályon kívül helyezést von maga után [Be. 373. § (1) bekezdés II.d) pont], ha pedig a bíróság a terhelt alapos oka ellenére nem dönt vagy kérelmét elutasítja, mérlegeléses alapon vezethet hatályon kívül helyezéshez [Be. 375. § (1) bekezdés].

Az egyik ítélőtábla – kézenfekvően a párhuzamos védelem hivatkozási pontjának kiiktatása érdekében – visszatérne a Be. 48. §-a (4) bekezdésének 2006. július 1. napja előtti szabályozáshoz, és megjegyezte, hogy az esetleges párhuzamos védelemnek a bonyodalmai feltehetően azért nem állnak elő, mert a kirendelt védő valamilyen úton tudomást szerez a meghatalmazásról, és a továbbiakban nem gyakorolja a jogait.

5.8. Az ügyvéd a megbízás megszűnését vagy korlátozását haladéktalanul köteles annak a hatóságnak írásban bejelenteni, amelynél a rábízott ügy folyamatban van [Üt. 24. § (4) bekezdés].

A vizsgálati jelentések szerint volt, hogy az érintett védő eleget tett a megszűnés bejelentésére vonatkozó kötelezettségének, más esetben csak az új védő jelezte ezt. Előfordulhat, hogy a korábbi védő tudomásán kívül hatalmaz meg a terhelt másik védőt, akár úgy is, hogy már nem tart igényt a korábbi védő közreműködésére, de azt nem közli sem a korábbi, sem az új védőjével: ekkor a korábbi védő vezető védővé válik a helyzet rendezéséig. A terhelnek nincs bejelentési kötelezettsége.

5.9. A vizsgálati jelentésekből kitűnően vannak bíróságok, amelyek szerint a meghatalmazott védőnek a kötelezettsége az akadályközlés, amit az Üt. 24. §-ának (4) bekezdéséből folyónak tekintenek, más bíróságok az akadályközlést mind a meghatalmazott, mind a kamara kötelezettségének vélik.

A (kirendelt vagy meghatalmazott) védő vonatkozásában a vizsgálati jelentések alapján megállapítható, hogy a kamarák általában – a jegyzék kapcsán követett módon – közlik a védői tevékenység ellátásának akadályait (pl. felfüggesztés, kizárás).

Az Üt. 36. §-ának (3) bekezdése szerint a kamara köteles a kirendelt ügyvédi jegyzék változásait folyamatosan, a változást követő 15 napon belül közölni a hatóságokkal. A meghatalmazott védő az ügyvédi hivatás szabályairól és elvárásairól szóló 8/1999. (III.22.) MÜK Szabályzat (a továbbiakban: ügyvédi etikai szabályzat) 8/11. pontja alapján köteles a megbízásának megszűnéséről a hatóságot haladéktalanul értesíteni, annak okát azonban nem jelölheti meg.

6. Meghatalmazás

6.1. A vizsgálati jelentések jellemzően nem vetettek fel problémát annak kapcsán, hogy a megbízó (végső soron a terhelt) a megbízást írásban bármikor azonnali hatállyal felmondhatja [Üt. 24. § (2) bekezdés 2. fordulat], míg az ügyvéd (a védő) a megbízást bármikor, indokolás nélkül, írásban, a megbízó értesítésétől számított tizenöt nap felmondási idő mellett felmondhatja, s a felmondási idő alatt is köteles a megbízó érdekében eljárni [Üt. 24. § (1) bekezdés].

6.2. Az egyik ítéletábra szerint van olyan értelmezés, hogy a terhelt felmondása esetén a védő tizenöt napig még eljárhat.

Másként értelmezzük. Ha a terhelt felmondja a megbízást, az azonnali hatályú. A tizenöt napos helytállási szabály kizárólag a védő általi felmondáshoz kötődik.

6.3. A jelentősége főként annak van, hogy a védő általi felmondási idő alatt hozható-e ügydöntő határozat.

Törvényi akadály nincs, de az egyik ítéletábra és néhány törvényszék nem szerencsésnek, sőt aggályosnak találta, hogy a bizalomvesztés vagy akár a díjfizetés elmaradása miatt felmondó védőtől várható-e megfelelő színvonalú további közreműködés (különösen a központi jelentéssel bíró perbeszéd megtartása).

Néhány törvényszék megemlítette, hogy nem hozható a felmondási idő alatt ügydöntő határozat, ha érdekellentét a felmondás oka. Ekkor azonban a védőt azonnal ki kell zárni, vagyis tárgytalanná válik a kérdés. Konkrét esetet egyetlen vizsgálati jelentés sem jelölt meg.

7. Kizárás

7.1. A büntetőeljárás törvény meghatározza, hogy melyek azok az okok, amelyek fennállta esetén nem járhat el a védő [Be. 45. § (1)-(2) bekezdés]. Ezek egyúttal kizárási okot is képeznek, hiszen az adott ok a védő fellépése után is bekövetkezhet.

A – röviden – kizárási okok mellett említendő összeférhetlenségi szabály szerint az ügyvéd két évig nem járhat el annál a bíróságnál, ügyészségnél vagy nyomozó hatóságnál, amelynél az ügyvédi kamarai tagsága előtt bíró, ügyész vagy a nyomozó hatóság tagja volt (Üt. 7. §).

A vizsgálati jelentések a védő eljárását gátló okok kapcsán általában nem jeleztek problémát.

7.2. A vizsgálat irányának meghatározásánál előrelátható volt, a jelentések vissza is tükrözték, hogy taglalást igényel: miben áll az, ha a védő a terhelt érdekében ellentétes magatartást tanúsított, vagy a védő érdeke a terheltével ellentétes [Be. 45. § (1) bekezdés c) pont].

Kiindulópont, hogy az ügyvéd a hivatásának gyakorlásával – törvényes eszközökkel és módon – elősegíti megbízója jogainak érvényesítését és kötelezettségeinek teljesítését [Üt. 1. § 1. mondat]. Az ügyvéd – egyebek mellett – arra tesz esküt, hogy a hivatásának gyakorlása során szakmai kötelességeit lelkiismeretesen és a legjobb tudása szerint, ügyfele érdekében eljárva teljesíti [Üt. 16. § (2) bekezdés].

Az ügyfél (büntetőeljárásban: a terhelt) érdekében történő eljárás követelménye az

ügyvédi (büntetőeljárásban: a védői) hivatás alfája és ómegája. Ezen nem változtat, hogy a védő önálló státussal és jogokkal bír, és kötelességei is sajátképpeniek.

Amennyiben a védő érdekellentétben áll a terhelttel, nem lehet védő, és ha a közreműködése során kerül érdekellentétbe a terhelttel, a továbbiakban nem járhat el védőként.

7.3. A terhelt érdeke a meghatározó zsinórmérték. Ez azonban nem azonosítható azzal, hogy a védő mindenképpen köteles volna igazodni a terhelt által szubjektíve vélt, azt hallgatólagosan vagy kifejezetten kinyilvánító akaratához. Amennyiben így lenne, a védő egy az egyben a terhelt képviselője volna. A terhelt képviselőjeként minden szempontból a terhelti akarat megfogalmazója és érvényesítője volna.

A terhelt és a védő önálló státusa mindkettőjük számára önálló cselekvési szabadságot ad a büntetőeljárásban (így mindketten önállóan döntenek el, hogy pl. élnek-e, s ha igen, milyen észrevétellel, bizonyítási indítvánnyal, gyakorolják-e a jogorvoslati jogukat).

A terhelt és a védő cselekvési szabadságából adódóan egymással ellentétesen léphetnek fel. Esetenként felvethető, hogy ez a fajta ellentét érdekellentétet hoz-e létre közöttük. A leghatározottabb válasz nem lehet más, mint az, hogy: nem.

Ugyanis nem az általában laikus terhelt, ellenkezőleg, a szakértelem birtokában lévő hivatásszerű (professzionális) védő képes megfelelően értelmezni a fölrott vádat, fölismerni a terhelt érdekét, s annak medrében meghatározni és érvényesíteni a kellő eljárási módozatot, azaz megvalósítani a hatékony védelmet.

7.4. A megbízás korlátja, hogy a védő a megbízójával szemben mástól megbízást nem vállalhat el [Üt. 25. § (1) bekezdés]; korábbi megbízójával szemben megbízást akkor vállalhat el, ha a korábbi és az új ügy között nincs összefüggés [Üt. 25. § (2) bekezdés] – azzal, hogy a megbízó és a korábbi megbízó ezen korlátozás alól írásban felmentést adhat [Üt. 25. § (3) bekezdés].

Az ügyvéd nem lehet védője a terheltnek, ha a védő korábbi és felmentést nem adó megbízója bármely érdemleges okból a terhelttel ellenérdekű. Ez az adott ügyből fakadó, de eredetében ügyn kívüli ok, mert a korábbi és az új ügy között egyéb összefüggés nincs.

7.5. A büntetőeljárási törvény engedélyével egyfelől egy terhelt érdekében több védő is eljárhat [Be. 44. § (2) bekezdés 1. mondat], másfelől több terhelt érdekében ugyanaz a védő is eljárhat azzal, hogy erre csak akkor van lehetőség, amennyiben a terheltnek érdekei nem ellentétesek [Be. 44. § (4) bekezdés].

A terheltnek legalapvetőbb érdeke a velük szemben emelt váddal szembeni hatékony védekezés biztosítottága, személyesen vagy védő útján [Be. 5. § (3) bekezdés 1. mondat]. A terheltnek érdekei azonban nem feltétlenül esnek egybe, a legkülönbébb okokból ellentétesek lehetnek, s az ellentét fakadhat például a védekezés módjából (hallgatás, tagadás, beismerés vagy ezek egyvelege), a fölrott elkövetésbeli szerepből (tettes, felbujtó, bűnsegéd) és az ellenük folytatott eljárással kapcsolatos más okból, de származhat az adott eljárás kívüli okokból is.

Az adott eljárás kívüli ok. Az egyik jogesetben az ítéletábla kimondta, hogy a kirendelésen vagy meghatalmazáson alapuló védelem egy konkrét személyhez kötődő bizalmi viszonyt feltételez. A személybeli azonosságon alapuló kizártság nemcsak egy

eljárás keretein belül, hanem azon túl is vizsgálendő, amint a Büntető eljárásjog, Kommentár a gyakorlat számára című munka szerint is az ellentétes magatartás és érdek vizsgálata nemcsak a terhelt és a védő közötti viszonyban szükséges, továbbá nem kizárólag a büntetőeljárás során tanúsított magatartás vonható vizsgálat alá. Az ítéletábra ilyen külső oknak értékelte, hogy az egyik terhelt védője a másik terhelt cégügyét intéző képviselője, és ezen képviselő során eljárva akár olyan tevékenységet is ki kell fejtenie, amely az adott büntetőeljárásban is relevanciával bírhat. Egyébként a vád szerinti felbujtó tagadó, a tettes beismerő vallomást tett. (BH 2007.215.).

Az ítélezési gyakorlat (EBH 2004.1114., BH 2009.200., Bfv.III.264/2010/6., BJD 1689., BJD 3494.) az adott eljárásból fakadó ellentéteknek tulajdonít jelentőséget. Az ellentéteket a terhelt védekezése, illetőleg vallomása juttatja kifejezésre. Amennyiben a terhelt vallomásaiban megjelenő ellentét gyengíti az egyik vagy éppen valamennyi érintett terhelt védekezésének a hatékonyságát, az már olyan súlyú, amely kizárja annak a lehetőségét, hogy védelmüket ugyanaz a védő láthassa el.

Az ellentétek azonban a kihatásuk függvényében lehetnek több (pl. emberölés kapcsán a rablásra készülő két egyidejűleg jelenlévő terhelt közül ki lőtte le a sértettet), vagy kevesebb (pl. testi sértés kapcsán a két egyidejűleg jelenlévő és szándékegységben cselekvő terhelt közül az egyik és a másik terhelt hányszor rúgta fejbe a sértettet) jelentőséggel bírók, avagy egyenesen közömbösek (pl. a két szándékegységben cselekvő és egyidejűleg jelenlévő terhelt közül ki vette át a sértettől kicsalt pénzt) is.

A terhelt ellentétes érdeke esetén közös (ugyanazon) védő a Be. 44. §-ának (4) bekezdésére figyelemmel eleve el sem járhat, ha pedig a terhelt érdeke az eljárás menetében válik ellentétessé, a bíróság hivatalból köteles határozni (BH 2004.456.) a Be. 45. § (1) bekezdése c) pontjának 2. fordulatakán megfelelően a közös (ugyanazon) védő kizárásáról, merthogy érdeke a terhelt érdekellentéte következtében a terhelt érdekével ellentétessé alakul.

7.6. Védői igényre külön említendő a BH 2013.329. szám alatt közreadott jogeset.

A jogesetben a Kúria azt mondta ki, hogy érdekellentét miatt nem kizárt annak a védőnek a tárgyaláson való eljárása, aki a védencével érdekellentétben álló terhelt-társak védelmét csak a nyomozati szakaszban látta el. Ebben az ügyben a nyomozás során több terhelt érdekében közös kirendelt védő járt el, aki a bírósági eljárásban egy további terheltet védett. A korábbi „több” terhelt és a későbbi „további” terhelt között a nyomozás során nem volt érdekellentét.

A Kúria szerint a Be. 44. §-a (4) bekezdésének helyes értelme szerint azonban kizáró ok akkor létesül, ha akár a kirendelt, akár a meghatalmazott védő egyidejűleg látja el az egymással érdekellentétben lévő terhelt védelmét. Amennyiben az egyes terhelti vallomások között az ellentmondások csak az eljárás későbbi szakában merülnek fel, az érdekellentét is csak ettől az időtől állapítható meg, és ezért csak ezen időponttól irányadó a kizáró ok.

A Kúria gyakorlata változatlan, amit mutat a Bpkf.II.1454/2014/2. számú végzése is.

Ebben az ügyben a nyomozás során és az elsőfokú bírósági eljárásban – kirendeléssel – eljáró közös védőt a másodfokú bíróság felmentette a kirendelés alól. Ezt követően a védő csupán egyetlen terhelt – meghatalmazott – védőjeként kívánt közreműködni. A másodfokú bíróság a védőt a Be. 44. §-ának (4) bekezdésére hivatkozással kizárta az eljárásból.

A Kúria leszögezte: Az ítéltábla a nyilvános ülésen önmagában helytállóan észlelte, hogy döntően az elsőfokú eljárásban, de részben a másodfokú eljárásra is fennmaradóan érdekellentét alakult ki a védő által előzőleg védett terheltek között, ám a másodfokú bíróság szem előtt tévesztette, hogy a Be. 44. §-ának (4) bekezdésére alapozni a kizárás fogalmi képtelenség, merthogy a kirendelés alóli felmentéssel megszűnt az egyidejűleg több, s egymással érdekellentétben álló terhelt védelme. A védő kizárásának alapja pedig nem lehet a kizárás megszűnt oka. A Kúria a másodfokú bíróság végzését megváltoztatta, és a védő kizárását mellőzte.

Ezért a védői kifogásolással – az eddigi ítélezési gyakorlat alapján – nem lehet egyetérteni (ld. később 7.9. pont).

7.7. A terhelt érdekével ellentétes magatartás tanúsítása [Be. 45. § (1) bekezdés c) pont 1. fordulat] kapcsán a vizsgálati jelentések szerint a bíróságok különböző szemléletet képviselnek.

Önmagában pl. a kapcsolattartás elmulasztását általában nem sorolják ide, egyetlen ítéltábla annak tekinti, ám nem kizárja, hanem – tévesen – felmenti a védőt.

Célszerű itt megállapítani: a védőt kizárólag kérelemre lehet, de nem kötelező felmenteni; míg kizárási ok esetén hivatalból vagy indítványra kötelezően ki kell zárni, nem pedig felmenteni.

A bűnösség kérdésében a terheltével ellentétes védői indítványt (a védő a perbeszédben büntetést, a terhelt az utolsó szó jogán felmentést kért) ide tartozónak tekinti az erről egyedül szóló ítéltábla, s az adott ügyben hatályon kívül helyezésre került az elsőfokú ítélet.⁵⁰ A terheltével ellentétes védői jogorvoslati kérelmet (a védő tudomásul veszi a bűnösséget megállapító ítéletet, míg a terhelt felmentésért fellebbez) ugyancsak ide veszik, de konkrét döntésre hivatkozás nélkül.

A bíróságok előbbi álláspontja nem feltétlenül helytálló. Elengedhetetlen, hogy a bíróságok az ellentétes tartalmú perbeszéd és jogorvoslati nyilatkozat vonatkozásában – is – messzemenőig szem előtt tartsák a védő önálló eljárásjogi státusát, melynél fogva a védő pl. akkor is indítványozhat enyhébb büntetést, és fellebbezhet illetően büntetés érdekében, ha a terhelt felmentést szorgalmaz. A védő szakmai kompetenciája körébe tartozik, hogy mit és miként tart reálisnak és megfelelőnek a terhelt érdekei szempontjából.⁵¹ A példában jelölt esetben a védő olyan releváns tényeket tárhat a bíróság elé, amelyek adott esetben sokkal inkább szolgálhatják a terhelt érdekeit, mint a bizonyítékok alapján reménytelen felmentési indítvány.

⁵⁰ Nem egyértelmű, hogy a hatályon kívül helyezésnek önmagában lett volna oka az ellentétes indítványozás. Az ügy tárgya család-sorozat volt, és azt is megjelölte az ítéltábla, hogy a védő közreműködött valamennyi kifogásolt polgári jogi szerződés megkötésében.

⁵¹ Reá van azonban teljesen bízva, mikor beszél a terhelttel, mire nézve tesz indítványt, kérdez valamit egyik vagy másik személytől, fellebbez-e. Ha a védő mindebből semmit sem tenne, akkor aligha lenne állítható, hogy ellátta a terhelt védelmét. A tárgyaláson jelenlévő, de néma védő, nem védő, hanem az igazságszolgáltatás statisztája... Rendkívül nehéz feladat volna általános érvény igényével meghatározni, kötelességellenes-e a védő magatartása. Lehetnek esetek, amikor a védő a terhelt érdekeit a hallgatásával szolgálja, vagy azzal, hogy nem fellebbez, nem kérdez a tanútól stb. A védelem eszközeinek a megválasztása a védő dolga, s ezek helyességének az ellenőrzése nehéz, többnyire csak a védő és a terhelt között levő bizalmi viszony feszegetése árán lenne lehetséges. KIRÁLY Tibor i.m. 241.,243. oldal
Megjegyzés: mindez, mint érdekellentét – szóba sincs hozva.

Az egyik ítéletábra – helyesen – utalt rá, hogy bevett gyakorlat tanácskozási lehetőséget engedni a jognyilatkozatok megtétele előtt a terhelt és a védő között, ami az alapvetően ellentétes jogorvoslati irányokat kizárja. (Az ügyészi perbeszéd után ugyancsak a védelmen belüli egyeztetés lehetősége teremti meg az indítványozási irányok egységét.) Ez az ítéletábra megjegyezte még, hogy a nem kihirdetéssel közölt határozatok esetén már gyakoribbnak tűnik a védelmen belüli egyeztetés hiánya (pl. összbüntetés kapcsán a védő részéről szinte általános a fellebbezés elmaradása, vagy jellemző alaptalansága; szemben a terhelti fellebbezések számával és „hozzáértésével”).

Az egyik törvényszék hivatkozott az ügyvédi etikai szabályzat 8/10. pontjára, miszerint a védő éljen a jogorvoslat lehetőségével minden olyan esetben, amikor annak jogi lehetősége fennáll és védence is élt ezzel, egyebekben is, ha önállóan bejelentett jogorvoslatával védence érdekeit szolgálja.

Az általános körű (vagy súlyos fokú) védői passzivitást sem értékeli a bíróságok azonosan: ide sorolják (és az egyik törvényszék konkrét ügyben ezen okból kizárta a védőt), avagy nem.

A nemleges állásponton lévők közül az egyik törvényszék megfogalmazásában a bíróság hivatalból nem észlel, és nem szankcionál ilyen magatartást. További két törvényszék szerint ez nem kizárási ok: a terhelt joga felmondani a meghatalmazást, kérni a kirendelt védő felmentését, s az utóbbinak eleget is tesznek. Egy további törvényszék kategorikusan elutasítja, hogy a bíróság megítélhetné a védő szakmai kompetenciáját.

A terhelt érdekével ellentétes magatartás tanúsítása körébe az tartozhat, ha a védő a kötelezettségét megszegve, tudatosan és kifejezetten fordul szembe a terhelt érdekével (pl. a büntetőeljárás menetében kiadja a tagadó terhelt által csakis vele közölt, a felrótt bűncselekmény elkövetését elismerő adatokat, vagy a perbeszédben kijelenti, hogy tagadásával szemben mégiscsak a terhelt követte el a felrótt bűncselekményt). Ez a gyakorlatban kivételesen fordul elő.

A részleges, de még az általános körű védői passzivitás (nem tart kapcsolatot a terhelttel, nem kérdez, nem tesz észrevételt, nem terjeszt elő indítványt, formális perbeszédet tart, fellebbez, de ezt minimális szinten indokolja etc.) sem képez kizárási okot.

A védő és a terhelt kapcsolata alapvetően a védelem kölcsönös bizalmi viszonyon alapuló, vagy legalábbis azt feltételező belügye, és adott esetben nem zárható ki, hogy – a bíróság által nem ismert okból – az általános körű passzivitás a védő és a terhelt megegyezésén alapul, netán a védelmi taktika részét képezi. Amint észlelhető, nem is kivételesen, totális védői inaktivitás a nyomozás során, ugyanúgy rendezkedhet be a védelem a bizonyítás alakulásának kivárására, majd válhat aktívvá a jogorvoslati eljárásban, csak akkor hozva elő a talonban tartott bizonyítékait, vagy hozakodik elő pl. az elsőfokú eljárásban felmerült, de csak utóbb kifogásolt feltétlen eljárási szabálysértés tényével.

A védőjének tevékenységével elégedetlen terhelt bármikor, indokolás nélkül menesztheti a meghatalmazott védőjét, egyebekben pedig nincs elzárva attól, hogy kérelmezze a kirendelt védőjének felmentését.

Egy dolog viszont szóba sem jöhet: a bíróság hivatalból nem mentheti fel a kirendelt védőt, hiszen erre – a jelen szabályozási környezetben – törvényes lehetősége nincs (ld.

előbb). A bíróság ugyanakkor a terhelt részéről sérelmezett védői passzivitás és felmentési kérelem esetében vizsgálódhat abban a kérdésben, hogy a kirendelt védő az együttműködési (pl. a kapcsolattartási, egyébkénti egyeztetési, felvilágosítási) kötelezettségét valóban elmulasztotta-e, s annak függvényében dönthet a kirendelt védő felmentése felől.

7.8. A vizsgálati jelentések alapján megállapítható, hogy a bíróságok nem követnek egységes gyakorlatot abban a kérdésben, hogy a terhelték közötti érdekellentét esetén a közös védőt csak az érintett terhelték egyikének, vagy mindegyikének a védelméből zárják-e ki.

A többséginek mutatózó megoldás alapján biztosítják, hogy a terhelték és a közös védő megegyezzenek, miszerint a védő a továbbiakban melyik terheltet védi, megegyezés hiányában pedig csak az egyik terhelt védelméből zárják ki a védőt.

Az egyik ítéletábra szerint ez a közös meghatalmazott védő kizárására vonatkozik, közös kirendelt védő esetében az érintett terhelték meghallgatása után a bíróság maga dönt, de ugyancsak az egyik terhelt védelméből történő kizárásról.

Akadott olyan megoldás is, hogy a később keletkezett védelemből zárják ki a védőt.

Az egyik törvényszék kisebbségi álláspontja értelmében a közös védőt valamennyi érintett terhelt védelméből ki kell zárni – figyelemre méltó indokolással: a közös védő olyan ismeretek birtokában lehet, melyek felhasználása a titoktartási kötelezettség megszegésével a már nem képviselt terhelt hátrányára szolgálhat.

Egy másik törvényszék hivatkozott az ügyvédi etikai szabályzatnak a közös védőtől valamennyi érintett terhelt védelméről lemondást, illetőleg felmentési kérelmet támasztó igényéről. Ám úgy találta, hogy az nem lévén jogi norma, a bíróság nem kényszerítheti ki, hogy a közös meghatalmazott védő lemondjon valamennyi érintett terhelt védelméről; a közös kirendelt védőt ugyanakkor – kizárás helyett tévesen – hivatalból felmenti valamennyi érintett terhelt védelme alól, akik részére külön-külön védőt rendel ki.

Az ügyvédi etikai szabályzat 8/2. pontja a következő határozott szabályokat tartalmazza: a) érdekellentétben levő személyek védelmére szóló megbízást, illetve kirendelést az ügyvéd nem fogadhat el; b) ha az érdekellentét utóbb merül fel, úgy az ügyvéd köteles az adott ügyben valamennyi megbízásról lemondani, illetve valamennyi kirendelés alól a felmentését kérni; c) azonos ügyben történő több védelem ellátása esetén a megbízás létrejöttkor a megbízót tájékoztatni kell arról, hogy ha utóbb érdekellentét merül fel, akkor a védőnek a megbízásról vagy a kirendelésről le kell mondania.

A védői álláspont ebben kategorikusan tartja magát az etikai szabályzatukhoz.

Tehát az ügyvédi etikai szabályzat alapján az érdekellentétbe került több terhelt közös védője köteles az adott ügyben valamennyi megbízásról lemondani, illetve valamennyi kirendelés alól a felmentését kérni.

Előfordulhat, hogy a közös védő nem észleli az érdekellentét kialakulását, vagy észleli, de nem teljesíti az etikai kötelezettségét. Ekkor nyilvánvalóan a bíróságnak kell döntenie a kizárásról, mert ellenkező esetben feltétlen eljárás szabálysértés állna elő.

A korábbi büntetőeljárás törvény hatálya alatt kialakult ítélkezési gyakorlat szerint az 1973. évi I. törvény – a hatályos Be. 44. §-ának (4) bekezdésével megegyező – 45. §-ának (2) bekezdéséből kitűnően az érdekellentétben levő terheltek védelmét nem láthatja el ugyanaz a védő abban az esetben sem, ha a büntetőeljárásban a védő részvétele nem kötelező. Ilyen esetben ugyanis a védő valamennyi vádlott érdekét sérelem nélkül nem képviselheti. Ha pedig az ügyben mégis egy védő jár el, a bíróság olyan személy részvétele nélkül tartja meg a tárgyalást, akinek a részvétele kötelező (BJD 8277.) [BH 1989.173.).

Az ítélkezési gyakorlatban e téren változás nem következett be. Az adott ügyben az ítélőtábla is érdekellentétet tárt föl a közös védő védte terheltek között, s a már megjelölt jogesetre (BH 1989.173.) is utalva a megismételt eljárásra előírta, hogy a terheltek részére külön védőt kell kirendelni (BH 2004.456.).

Nincs is kellően megokolható más megoldás, mint – az ügyvédi etikai szabálysértésre is tekintettel – a közös védő kizárása valamennyi érintett terhelt védelméből, mert valamennyiük érdeke egyformán sérült. Ebben nincs különbség kötelező és nem kötelező védelem, valamint meghatalmazott és kirendelt védő által ellátott védelem között.

A közös védő további eljárását az egyik terhelt védelmében annak a megfontolása sem engedi, hogy – miként azt az egyik törvényszék helytállóan vetette fel – a közös védőt valamennyi érintett terhelt tekintetében titoktartási kötelezettség terheli, és elejét kell venni ezen kötelezettség megsérthetőségének a lehetőségét, vagyis nem engedhető meg, hogy a korábbi közös védő olyan helyzetbe kerülhessen, amikor felhasználhatná a további terheltektől szerzett bizalmas adatokat.

Az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény (Üt.) szerint az ügyvédi kamara köztestület [12. § (1) bekezdés], közfeladatokat lát el, s ennek során az ügyvédi tevékenységre vonatkozó szakmai szabályokat alkot [12. § (2) bekezdés b) pont], a Magyar Ügyvédi Kamara pedig országos hatáskörrel látja el a 12. §-ban meghatározott feladatokat [109. § (2) bekezdés]. Az igazságügyért felelős miniszter törvényességi felügyeletet gyakorol a területi kamarák és a Magyar Ügyvédi Kamara működése felett, a törvényességi felügyeleti jogkörében ellenőrzi a kamarák szabályzatait [121. § (1)-(2) bekezdés]. Az igazságügyért felelős miniszter a szabályzatot jóváhagyta.

A bíróság nem hagyhatja figyelmen kívül, illetőleg nem ronthatja az ügyvédi törvény azon szabályát sem, hogy az etikai kötelezettségét nem teljesítő védő fegyelmi vétséget követ el, ha az ügyvédi tevékenység gyakorlásából eredő, jogszabályban, illetve az ügyvédi etikai szabályzatban meghatározott köteletségét vétkesen megszegi [Üt. 37. § a) pont], s emiatt a kamarából való kizárással is büntethető [Üt. 38. § c) pont].

Megfontolásra ajánljuk, hogy a büntetőeljárás törvény maga mondja ki, miszerint a közös védőt valamennyi érintett terhelt védelméből ki kell zárni.

7.9. Itt vissza kell utalni a Be. 44. §-ának (4) bekezdését „egyidejűleg” gyanánt értelmező eddigi ítélkezési gyakorlat védői kifogásolására (ld. előbb 7.6. pont).

Amennyiben ugyanis arra jutnánk, hogy terheltek közötti érdekellentét miatt a közös védőt valamennyi érintett terhelt védelméből ki kell zárni, abból annak is következni kell, hogy ha az érdekellentét ellenére elmaradt a közös védő kizárása, közreműködése eljárási szabálysértést eredményez. Hiszen ha a védelem nem kötelező, relatív eljárási szabálysértés folytán (az eljárásban részt vevő személyek a törvényes jogaikat nem

gyakorolhatták, vagy ezek gyakorlását korlátozták) hatályon kívül helyezési lehetőség állna elő [Be. 375. § (1) bekezdés] (BH 1998.165.); ha pedig a védelem kötelező, feltétlen eljárási szabálysértésként (a tárgyalást olyan személy távollétében tartották meg, akinek a részvétele a törvény értelmében kötelező) a hatályon kívül helyezés kötelező oka valósulna meg [Be. 373. § (1) bekezdés II.d) pont] (BH 2013.116.).

A terheltek közötti érdekellentét esetén a közös védő kizárása olyan súlyú kérdés, hogy kollégiumi vélemény kialakítását tartjuk szükségesnek.

7.10. A jogirodalomból ismert alábbi álláspont határozottan megfontolandó.

A szerző szerint: „A nemzetközi kitekintés azt mutatja, és álláspontom szerint is ezt kell követni, hogy az egyes államok szabályozásai egyre inkább nem engedélyezik (tiltják) az egy ügybeni többes védelmet. Ezáltal törvényi szinten gátolják meg az esetlegesen felmerülő elvi és gyakorlati ellentéteket (védvadat, védői titok megsértését stb.)”⁵²

8. Helyettesítés

8.1. A büntetőeljárás törvény a hatálybalépésétől (2003. július 1.) írja elő, hogy ha a védő a kirendelését követően helyettestet vesz igénybe, a helyetteseként eljáró személyéről haladéktalanul tájékoztatja a terheltet, illetőleg azt a bíróságot, ügyészt vagy nyomozó hatóságot, amely előtt az eljárás folyik [Be. 48. § (7) bekezdés].

A korábbról (1998. július 1.) hatályos ügyvédi törvény mondja ki, hogy a kirendelt ügyvéd a helyettesítéséről úgy köteles gondoskodni, hogy az az eljárást ne akadályozza, és ne sértse a terhelt (...) érdekét [Üt. 33. § (1) bekezdés], valamint a kirendelt ügyvéd a helyettesítésével olyan ügyvédet nem bízhat meg, aki az Üt. 34. §-a alapján a kirendelés alól felmentését kérheti [Üt. 33. § (2) bekezdés].

Ehhez társult utóbb (2011. március 1.) a büntetőeljárás törvény további szabálya: a védő köteles akadályoztatása esetén – előre nem ismert elháríthatatlan akadály felmerülése kivételével – helyettesítéséről gondoskodni, amennyiben az eljárási cselekményen a védő részvétele kötelező [Be. 50. § (1) bekezdés e) pont].

Megjegyzendő, hogy az ítélezési gyakorlat 2011. március 1. napja előtt is megkövetelte mind a kirendelt, mind a meghatalmazott védőtől, hogy akadályoztatás esetén köteles a helyettesítéséről gondoskodni, és egyéb elfoglaltságára, betegségére stb. tekintettel a helyettes állítását mellőzve, személyes megjelenésének biztosítása végett, a tárgyalás elhalasztását nem igényelheték (EBH 2005.1298.).

---

52 FENYVESI Csaba i.m. 154. oldal

174. jegyzet i.m. 170. oldal: Kanadában a vádlottnak joga van a védő közreműködését megkapni azért, hogy teljes válaszokat tudjon adni és teljesen védekezni tudjon, s joga van a hatékony közreműködéshez. Ha kiderül, hogy egy védő egyszerre több vádlottat képvisel egy kapcsolódó ügyben, ezzel potenciálisan konfliktushelyzetbe kerül, hiszen nem képes hatékony segítséget nyújtani. Ilyenkor meg kell szüntetni valamelyik fél felé fennálló képviselést (R. v. Silvini-ügy, 1991). Szlovéniában ugyanabban az eljárásban a védő nem képviselhet kettő vagy több gyanúsítottat. (Zakon O Kazenskem Postopku 68.§ (1) bek.) A legszigorúbb szabályozást Németországban találtam, ahol egy védő egyidejűleg több, ugyanazon cselekménnyel terhelt személyt nem védhet. Ugyanazon eljárásban egyidejűleg több, különböző cselekménnyel terhelt személyt sem védhet. (Strafprozessordnung 146.§)

A helyettes-állítási szabály, ha a védelem kötelező, egyaránt terheli a meghatalmazott és a kirendelt védőt.

Célszerű volna mindenekben azonos szabályozás alá vonni a kétféle védelmet, ami úgy volna elérhető, amennyiben a meghatalmazott védőre is vonatkozna, hogy a helyettesítéséről az eljárás akadályozása és a terhelt érdekének sérelme nélkül köteles gondoskodni, valamint ha a meghatalmazását követően helyettestet vesz igénybe, a helyetteseként eljáró személyéről haladéktalanul tájékoztatja a terheltet, illetőleg azt a bíróságot, ügyészt vagy nyomozó hatóságot, amely előtt az eljárás folyik.

A védő – ha részvétele kötelező – személyesen vagy helyettes útján köteles megjelenni az eljárási cselekményen.

A védő helyettese nyilvánvalóan nem lehet olyan ügyvéd, aki kizárási ok alá esik.

A helyettesítés kérdésben a vizsgálati jelentések különösebb elvi problémát nem jeleztek.

8.2. Kirendelt védő helyettesítése

A vizsgálati jelentések többségének megállapítása, hogy – a helyettesítés lehetőségével nagyszámban élő – kirendelt védők rendszerint elmulasztották a helyettes személyéről történő előzetes tájékoztatási kötelezettségüket mind a terhelt, mind a bíróság felé.

A bíróságok részben az előzetesen nem tájékoztatott terhelt hozzájárulását követelik meg ahhoz, hogy a helyettes eljárhasson. Egyes bíróságok azt tartják szükségesnek, hogy a tárgyaláson megjelent helyettest nyilatkoztassák, felkészült-e feladatának ellátására, s jellemzően a tárgyalás előtt konzultációra is adnak lehetőséget a terhelt és a helyettes között.

Más bíróságok viszont egyenesen a kirendelt védő jogkörének tekintik, hogy döntsön, személyesen vagy helyettes útján jár-e el. Ez önmagában elégtelen. Ha a kirendelt védő nem tesz eleget az előzetes tájékoztatási kötelezettségének, és azon túl nem készíti elő a helyettesének közreműködését, a bíróság nem teheti ki a terheltet egy formális védelemnek.

A bíróság akkor jár el helyesen, amennyiben a helyettes védőt nyilatkoztatja, hogy felkészült-e, ugyanakkor a terheltet csak tájékoztatni kell, hozzájárulása nem feltétele a helyettes eljárásának. Másként fogalmazva, a terhelt ragaszkodása az addig eljárt kirendelt védő személyéhez éppúgy közömbös, mint a meghatalmazott védő személyéhez való ragaszkodás. Ha a helyettes – esetlegesen megfelelő felkészülési idő biztosításával – felkészült, nincs akadálya a közreműködésének.

A terhelt hozzájárulásának hiányában a tárgyalás – hiszen védő van jelen – megtartható, a bizonyítás felvehető, majd méltányos pervezetéssel perbeszédre és határozathozatalra elnapolható.

Az egyik törvényszék – az illetékes ítélőtábla egyetértésével találkozó – felvetése szerint a helyettesítés feltételül kellene támasztani az ügy iratainak igazolt átadását, valamint a terhelt és a bíróság igazolt előzetes értesítését. Ezt a védelem belügyének tekintjük.

Az előzetes tájékoztatási kötelezettség elmulasztása kapcsán több bíróság jelezte, s

részben kifogásolta a szankcionálás lehetőségének hiányát.

A bíróságok többsége nem találta problémásnak, hogy a kirendelő által személyében meghatározott kirendelt védő saját jogán vesz igénybe helyettesítést. A kirendelt védő nem kötelezhető személyes közreműködésre, a helyettesítésről kizárólagosan tájékoztatási kötelezettsége van. A helyettesítésnek – majdani szabályozással – a kirendelő előzetes értesítéséhez és hozzájárulásához kötése kisebbségi vélemény volt. A többség ezt időigényes, sőt feleslegesen terhes megoldásnak látná. Jelezték, hogy a terheltek általában elfogadták a helyettesítést.

A helyettes felkészültsége lényegében nem tért el az őt igénybe vevő kirendelt védő felkészültségétől (avagy felkészületlenségétől).

Az egyik ítéletábra nem zárta ki, hogy a helyettes küldése mögött adott esetben az áll, hogy éppen a helyettes az érintett (pl. gazdasági) jogterület jobb ismerője (pl. szakjogász végzettségű). Ez nem verifikálható, mégis közvetve utalhat arra, hogy esetlegesen szükséges lehetne eleve olyan kirendelt védőt kiválasztani, aki az általánost meghaladó szakismerete folytán hatékonyabbá tehetné a terhelt védelmét.

8.3. Meghatalmazott védő helyettesítése

A vizsgálati jelentések az alábbiakban alapvetően egységesek.

A helyettes meghatalmazója a személyesen el nem járó meghatalmazott védő, mivel a megbízás ellátásához „más ügyvéd” közreműködését is igénybe veheti [Üt. 23. § (5) bekezdés].

A meghatalmazott védő helyettesítéséhez nem szükséges külön meghatalmazás, ha a helyettesítés lehetőségét a megbízó – ellenkező esetben annak a büntetőeljárásban joghatálya nem volna - előre nem zárta ki, és a helyettes szerepelt a meghatalmazásban, mint bevonható helyettes; ellenben a helyettesnek külön meghatalmazásra van szüksége, ha a meghatalmazásban nem szerepelt a bevonható helyettesek között. Az utóbbi esetben a külön meghatalmazás többszörösen elmaradt.

Az egyik ítéletábra szerint – ha nincs kifejezett kifogása – vélelmezni kell a terhelt előzetes tudomását. Ezzel szemben egy másik ítéletábra gyakorlata, hogy a külön meghatalmazás hiányában a terheltet nyilatkoztatják, elfogadja-e a helyettes, azaz hozzájáruló nyilatkozata szükséges a helyettes eljárásához.

Ez nem kifogástalan megoldás, mert az ügyvédi törvény eldöntötte: a meghatalmazott védő a helyettesítésére „más” védőt igénybe vehet, függetlenül bármely szemponttól (pl. a helyettesítő neve szerepelt-e a meghatalmazásban, miként vélekedik erről utólag a megbízó/terhelt).

8.4. Belső helyettesítés

Belső helyettesítésen értendő, hogy egyazon ügyben az egyik védő a másik terhelt védőjét bízza meg az időleges helyettesítésével. Ez általában a sok-vádoltas, sok-cselekményes, sok-tárgyalási napos ügyekben segítheti az eljárás zökkenőmentes továbbvitelét, bár kétségtelenül kockázatot hordoz magában.

A vizsgálati jelentések alapján megállapítható, hogy a bíróságok többségi álláspontja szerint téves gyakorlat a potenciális érdekellentét megakadályozására az előzetes általános belső helyettesítési tilalom érvényesítése, miután az érdekellentétnek

egyidejűnek, nem elméletinek, hanem konkrétak, továbbá relevánsnak, és már ténylegesen megtörténtnek, beálltnak kell lennie – másként fogalmazva az érdekellentétre csak múltbeli tényekből vonható következtetés.

A többségi álláspont megfelelésben van az ítélkezési gyakorlat irányítására közreadott jogesetekben foglaltakkal (EBH 2007. 1677.-BH 2008.139., EBH 2004.1114., BH 2013.329., BH 2009.200., IH 2012.153., IH 2009.146., IH 2008.46.).

A vizsgálat egyetlen törvényszék egyetlen tanácsát érintően tárta csak föl, hogy a tanács elnöke a belső helyettesítést a tárgyalás (tárgyalássorozat) elején megtiltotta.

Feltehetően egy esetleges későbbi, az eljárás bármely szakaszában felléphető érdekellentét beállhatóságától tartva. Ez a szempont adott esetben (pl. bünszervezetben elkövetés) különösen óvatossá teheti a bíróságot.

Egyetlen közzétett jogeset (IH 2004.123) szerint is elegendő a védő kizárásához az érdekellentét valószínűsége, ésszerű lehetősége.

A döntés és a vizsgálat feltárt pervezetés motivációja érthető, de nem követendő, hiszen negálják a Be. 44. §-ának (4) bekezdésében foglalt szabály érvényesülését. Megjegyzendő, hogy a védői álláspont is ezzel ért egyet.

Nem zárható ki, hogy a vizsgálat a negálandó pervezetés más eseteire azért nem talált rá, mert adott ügyben/ügyekben – helytelenül – elmaradt a helyettesítési tilalom pervezető végzésbe, s így jegyzőkönyvbe foglalása.

A megjegyzést az indokolta, hogy egy másik törvényszék részéről nem tűnik elvetendőnek az előzetes helyettesítési tilalom, miután erre jutott: „ha a vádlottak száma olyan nagy, hogy nem lehet követni az esetleges érdekellentéteket, úgy a bíróság ne engedélyezze az ügyön belüli helyettesítést. Ha a helyettesítésnek ezt a módját a Be. megtiltaná... kevesebb probléma adódna”. Az egyik ítélőtábla vizsgálati jelentése átsejlően ugyancsak erre enged következtetni: „leginkább azokban az esetekben engedélyezik a belső helyettesítést, amelyekben egyértelműen nincs semmiféle kapcsolat a két terhelt cselekménye között”.

Az idézett kitételek feltétlenül igénylik annak a hangsúlyozását, hogy a praktikum nem mehet szembe a törvénnyel, és „az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a jogalkalmazó hatóságok feladatkörükben eljárva csak azt tehetik meg, amire törvényi felhatalmazással rendelkeznek” (317/E/1990 számú AB határozat, Indokolás 3. pont). Azaz közel sem helytálló, ha a „nem tiltja a törvény, tehát alkalmazható” gondolatmenet követik a bíróságok.

A bíróság megtiltja a helyettesítést, amennyiben egymással érdekellentétben álló terheltek közös védelme állna elő, vagy ha pl. olyan védő válna az adott terhelt helyettesítő védőjévé, aki az általa addig védett terhelt védelmében a büntetőjogi felelősséget az adott terheltre hárította.

A Be. 281. §-ának (3) bekezdése úgy merült föl, hogy ha – ide nem értve a Be. 281. § (4) bekezdés 2. mondatát, amikor a terheltet nem érinti a tárgyalás adott része - a távol maradt terheltnek a védője is távozik, és átadja a védelmet egy másik terhelt jelenlévő védőjének. A vizsgálati jelentések szerint fokozottan gondos pervezetéssel kezelhető a helyzet.

Szemléletesen fogalmazott az egyik törvényszék, midőn jelezte: „nem egy védő részéről

évtizedek óta tapasztalható törekvés az, hogy igyekszik a bíróságra hárítani saját munkaszervezési problémáinak megoldását”. Egy másik törvényszék is megemlítette, hogy a védők valamennyi ügyben rendszeresen távoznak el időlegesen vagy egy-egy napra a tárgyalásokról. Ezt a problémát a jelen szabályozási rendben egyedül a belső helyettesítés oldhatja meg.

9. Ügymegismerési, ügy előbbre-viteli jogok

9.1. A védő – figyelemmel a Be. 50. §-ának (3) bekezdésére is – ügymegismerési jogai közé tartozik (nem kimerítően): a vád tárgyának és változásának ismerete [Be. 43. § (2) bekezdés a) pont]; az egyéb ügyészi indítványok megismerése; az eljárási cselekményeken jelenlét [Be. 43. § (2) bekezdés b) pont 1. fordulat]; az iratbetekintés [Be. 43. § (2) bekezdés b) pont 2. fordulat]; a másolat igénylése [Be. 70/B. § (6) bekezdés]; a jegyzőkönyv elkészültéről való tájékoztatás [Be. 253. § (1) bekezdés]; fellebbezési eljárásban a más által bejelentett fellebbezés és a felsőbb bíróság mellett működő ügyész indítványának ismerete [Be. 358. § (1) bekezdés d) pont] - leegyszerűsítve és összefoglalóan a vád, a vádló indítványainak és a bírósági ügyiratok ismerete, illetőleg a jelenlét.

A védőnek – figyelemmel a Be. 50. §-ának (3) bekezdésére is – az ügy előbbre-viteli jogai közé tartozik (nem kimerítően): észrevételezés és indítványozás [Be. 43. § (1) bekezdés d) pont, Be. 243. §, Be. 285. § (1) bekezdés]; kérdezés [Be. 286. § (4) bekezdés]; tanú kihallgatása (Be. 295. § (1) bekezdés); jogorvoslat [Be. 43. § (1) bekezdés e) pont – ideértve a kifogást (Be. 262/A-B.§) is].

A védők 18,99 %-a élt az irat-betekintési jogával. A védők 29,36 %-a kért iratmásolatot. A védők 29,74 %-a terjesztett elő indítványt. A védők 19,30 %-a tett észrevételt. A védők 61,87 %-a intézett kérdést a ki/meghallgatottakhoz. Az védők – egy nem differenciáló adat folytán hozzávetőlegesen – kb. 62,68 %-a az ügydöntő határozat, és kb. 16,56 %-a nem ügydöntő határozat ellen fellebbezett.

9.2. A védő irat-betekintési joga – általában, eltekintve a tételesen meghatározott kivételektől – teljes körű, nem korlátozható az általa védett terhelte vonatkozó iratokra, nem függ bírósági engedélytől, és annyi korlátozottsága sincs, mint amit az iratmásolatra vonatkozó előírások támasztanak (IH 2007.57.).

A védő az iratokról készíthet másolatot digitális fényképezőgéppel (BH 2006.44., BH 2006.316.), és kérheti másolat kiadását az eljárási cselekményről készített videofelvételről vagy hangfelvételtől is (BH 2006.244., IH 2008.9.).

Az egyik ítéletábra gyakorlata szerint ingyenes iratmásolat csak az ügy „érdemét” érintő iratokra kérhető, és idesorolja a vád tárgyának és a vád változásának tükrében a másodfokú eljárásban már semmiféle jelentőséggel nem bírókat.

Az ítéletábra arról már nem szól, hogy ez a gyakorlat milyen következménnyel jár.

Ugyanis az iratmásolat kiadása a bírósági eljárásban a védő (és más) részére – ha a büntetőeljárás törvény eltérően nem rendelkezik – csak a Be. 60. §-ának (1) bekezdésére figyelemmel korlátozható [Be. 70/B. § (6) bekezdés] a másolat kiadása. Ebből viszont következik, hogy a védő (és más) általában valamennyi bírósági iratról igényelhet és kaphat másolatot, mégpedig illetégmentesen (ingyenesen) [az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény 57. § (2) bekezdés e) pont]. Bírósági iraton egyébként – a nyomozatin túl – érteni kell mindennemű csatolmányt is.

Az illetékmentességen alapuló iratmásolat iránti jog nem az irat „érdemi” vagy „nem érdemi” jellegén nyugszik, ilyen differenciálásról nem is dönthet a bíróság.

Az iratmásolat kapcsán egyes bíróságok igyekeznek kikerülni a teljes – általában nyomozati – iratanyag kiadásával járó munkaterhet, ennek érdekében felhívják a védőt, hogy konkrétan jelölje meg, mely iratrészekre tart igényt. Ha ezek után a védő korlátozza az igényét, a probléma megoldódik, de ha nem korlátozza, nem kerülhető el a valamennyi irat másolatának kiadása.

A vizsgálaton kívül ismert, hogy a bíróságok szerint a nyomozati iratanyag kiadása általában a nyomozó hatóságot és/vagy az ügyészt terhelje, és olyan szabályozásra volna szükség, hogy ez lehetőleg – pl. újabb védő belépése esetén - se háruljon a bíróságokra. Felvetődött már többszörösen az a javaslat is, hogy a nyomozás befejezésekor a nyomozati iratok másolatát a terhelt és a védő részére automatikusan ki kelljen adni.

A majdani szabályozástól függetlenül hangsúlyozni kell, hogy az iratmásolat birtoklása a védekezés jogának, ezen belül az ún. fegyveregyenlőség egyik alapvető eleme. Következésképpen a védelmet éppúgy megilleti, mint az ügyészt, illetőleg a vád és a védelem közötti jogvitában döntő bíróságot.

9.3. Az ügyismereti jogokról az EJEB:

Foucher kontra Franciaország (1997) ügyben a kérelmező személyesen védekezett az eljárásban, megtagadták a kérését, hogy betekinthessen az ügy irataiba és arról másolatot kapjon. Fontos lett volna ezeket megismerni, erre nem kapott lehetőséget, így a megfelelő védekezésre is képtelen volt.

Josef Fischer v. Austria (judgement of 17 January 2002 no 33382/1996); Lancz v. Austria (judgement of 31 January 2002, no 14420/94) ügyekben az EJEB az eljárás szempontjából veszedelmesnek és ezért elfogadhatatlannak ítélte azokat a jogintézményeket, amelyek lehetőségeket biztosítottak arra, hogy az ügyész és a bíróság a védelem előtt az ügyre tartozó körülményekre „eltitkolt levelezést” folytasson.

„Ugyanakkor amennyiben az ítélet csupán vagy alapvetően olyan vallomáson alapul, amelyet a vádlottnak nem volt lehetősége megvizsgálni vagy megvizsgáltatni sem a nyomozás, sem a tárgyalás szakaszában, úgy a védelem olyan mértékben tekinthető korlátozottnak, amely már összeegyeztethetetlen a 6. cikkben nyújtott garanciákkal.” (Gossa kontra Lengyelország ügyben 2007. január 9-én kelt, és április 9-én véglegessé vált ítélet 53-54. §).

Kremzow v. Austria (judgement of 21 Spetember 1993, Series A no. 268-B) ügyben a kifogás tárgya volt, hogy a vád a védelemtől eltérően előre értesült a bíróság összetételéről.

Az ügyismereti jogokról az Alkotmánybíróság:

A védelemhez való jog alkotmányos büntetőeljárás alapelve az eljárás egész menetében számtalan részletszabályban ölt testet. A védelemhez való jog tartalmát képezik a védő azon eljárási jogosítványai, illetve a hatóságok azon kötelezettségei, amelyek részéről a védelem ellátását lehetővé teszik. A pusztán betekintési joggal szemben a vádirat birtoklása alapvető fontosságú a tárgyalásra felkészüléshez mind a terhelt, mind a védő számára. [25/1991. (V.18.) AB határozat]

A tisztességes eljáráshoz való jognak része a fegyveregyenlőség elve. A védelemhez

való joggal együtt értelmezve az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a fegyveregyenlőség egyik alapeleme a felek felkészülési lehetőségének biztosítása, egyebek között az iratok tartalmának megismeréséhez való jog garantálásával. [61/2009. (VI.11.) AB határozat]

9.4. Az egyik ítélőtábla jelezte a vád változásával kapcsolatosan, hogy bonyolultabb gazdasági jellegű (pl. hűtlen kezelés) vagy hivatali visszaélés miatt folyó ügyekben „a többszöri vádmódosítás szinte követhetlenné teszi, hogy pontosan mi is van vád tárgyává téve”.

Ez kétségtelenül probléma, és lehetséges megoldásként az ügyészi gyakorlatban – helyenként – ismert átszerkesztett vádirat, azaz a vádirat és a vádmódosítás egységes szerkezetbe foglalása jöhet szóba.

Jellemző hiányosságként az egyik ítélőtábla egyedül a jegyzőkönyv elkészültéről való tájékoztatás általános elmaradását észlelte. Néhány törvényszék szerint a jegyzőkönyvek általában a tárgyalással egyidejűleg készülnek és nyolc napon belül megküldésre kerülnek, ezért nem, vagy alig találkoztak külön értesítéssel.

Megjegyezzük, hogy – ugyan a témánkon kívül esik – ideje volna az eljárási cselekménnyel mindig egyidejű, és a tanács elnökének (egyesbírónak) a „hitelesítéséhez” nem kötött, tehát mindenekben önálló jegyzőkönyvezés megoldásának, ami egyúttal biztosíthatná a jegyzőkönyvnek az arra jogosult védő (és más) lényegében haladéktalan birtokába kerülését.

9.5. Az ügy előbbre-viteli jogokról az EJEB:

A vád képviselője olyan módon intézhetett beadványt a bírósághoz, hogy arról a védelem nem szerzhetett tudomást, így nem tisztességes az az eljárás, ahol a vád képviselőjének indítványára a védelem nem tud válaszolni. A fegyverek egyenlőségének elve a tisztességes eljárás egyik eleme, minden félnek megadja azt a lehetőséget, hogy álláspontját oly módon fejthesse ki, amely révén nem kerül ellenfelénél hátrányosabb helyzetbe. [Bulut v. Austria (judgement of 22 February 1996)]

A kérelmező által benyújtott bizonyítási indítvány elutasításának okait a fellebbezési bíróság nem adta meg, azokra az ítéletből csak következtetni lehetett, sérti a 6. cikket. [Vidal kontra Belgium (1992)]

A vádhatóságnak a bíró megkérdezése nélkül joga volt egyes bizonyítékokat visszatartani a védelemtől, ez sérti a 6. cikket, ugyanis az ügyre vonatkozó egyetlen (akár terhelő, vagy mentő) bizonyítékot sem lehet a védelemtől elzárni. [Rowe és Davis kontra Egyesült Királyság (2000)]

Nem egyezményesértő, hogy a vádhatóságnak csak indítványtételi joga volt a bizonyítékok visszatartására, de bíróság döntött a bizonyítékok visszatartásáról, amely fontos biztosítéka annak, hogy csak valóban a közérdek sérelmének veszélye miatt tarthassanak vissza bizonyítékot. [Jasper kontra Egyesült Királyság (2000) és Fitt kontra Egyesült Királyság (2000)]

Megerősíti a fentieket az EJEB pl. a Koupila kontra Finnország ügyben: A fegyverek egyenlőségének elve alapján mindegyik fél számára ésszerű lehetőségeket kell biztosítani ügyének előterjesztésére, olyan feltételek mellett, amelyek nem helyezik őt a szemben álló félhez képest hátrányosabb helyzetbe. Ez pedig attól független

követelmény, hogy az adott bizonyíték esetleg nem lett volna a vádlott bűnössége vagy ártatlansága szempontjából meghatározó jelentőségű.

9.6. A vizsgálati jelentések rögzítették, hogy az ügymegismerési és az ügy előbbre-viteli védői jogok érvényesülése a bíróságok által biztosított. Ebben a kérdésben közömbös, hogy meghatalmazott vagy kirendelt védő védi a terheltet.

A bíróságok a védői jogokat nem korlátozzák, de a meg nem felelőnek értékelt joggyakorlást rendszerint meggátolják (pl. az ismételten ugyanarra a tényre irányuló kérdés kapcsán a felelet megtiltásával [terheltnél Be. 290. § (3) bekezdés; tanúnál Be. 293. § (2) bekezdés], a tanúk ismételt kihallgatására irányuló indítványok elutasításával).

9.7. Előzetes letartóztatás az iratbetekintés szempontjából

9.7.1. Ha az indítvány tárgya előzetes letartóztatás elrendelése, a gyanúsítottak és a védőnek megküldött indítványhoz csatolni kell azoknak a nyomozási iratoknak a másolatát, amelyekre az indítványt alapozzák [Be. 211. § (1) bekezdés 4. mondat].

A 2014. január 1. napjától hatályos szabályozás kétségtelenül a nyomozási bíró eljárására vonatkozik, új keletűsége és kifejezett védői igény miatt célszerű az áttekintése.

9.7.2. Védői fölvetés (álláspont)⁵³

Az új törvényi rendelkezés összhangban van a nemzetközi jogi előírásokkal és elvárásokkal, továbbá az EJEB gyakorlatával. Magyar érdekeltségű ügyben – 43888/08 számú kérelem, EJEB 2013. március 19-i ítélete – is megállapítást nyert az EJEE 5. cikk 4. pontjának sérelme, és a marasztaló határozat kimondta, hogy a törvényesség követelményének alapfeltétele, hogy a fogvatartott a szabadságkorlátozás eljárási és anyagi jogi feltételeinek fennállásáról informálódhasson.

Az új szabálytól függetlenül ma még nem állíthatjuk, hogy a hazai gyakorlat mindenben megfelel az elvárásoknak.

Empirikus tapasztalat, hogy a különböző megyékben eltérő gyakorlat érvényesül a csatolt nyomozati iratok „mennyisége” vonatkozásában. Egyes esetekben az ügyészség „túl is teljesíti” a feladatát, és olyan iratokat is csatol, amelyek származtatása nem lenne feltétlenül szükséges. Van azonban ezzel ellentétes sérelmes gyakorlat is, amikor az ügyészség úgy áll a kérdéshez, mint egy évvel ezelőtt. Idézhetném Remarque-ot: „Nyugaton a helyzet változatlan”. A vitás helyzet rendezéséhez a terhelt és a védő gyakran a nyomozó bírótól sem kapja meg a megfelelő segítséget.

További problémát jelent, hogy az iratcsatolási kötelezettség alapvetően az előzetes letartóztatás elrendelésére vonatkozik. A következő ülés csak hat hónap elteltével esedékes. Nincs olyan tapasztalat, hogy ilyenkor további iratok rendelkezésre bocsátása megtörténne.

Új fejlemény, hogy IH 2014.53. szám alatt publikálásra került a Debreceni Ítélet tábla Bnyf.II.169/2014/2. számú határozata, amely az európai uniós joganyagban is szereplő, az Európai Parlament és a Tanács 2012. május 22-i 2012/13/EÜ Irányelvre hivatkozással egyértelműsítette, hogy „nyomozati szakban a fogvatartás jogszerűségének felülvizsgálata érdekében történő iratbiztosítás nem korlátozódik a

⁵³ Átfogalmazás nélkül

kényszerintézkedés elrendelésére, a fenntartásánál is követelmény”. Az ítéletábrai döntés maga is hivatkozik az EJEB Nikolova c/a Bulgária 1999. március 25-i 31195/96 számú ítéletre, mely szerint „a fegyverek egyenlősége nem biztosított akkor, ha a védő nem férhet hozzá azon nyomozási iratokhoz, amelyek ismerete ahhoz szükséges, hogy ügyfele fogvatartásának jogszerűségét cáfolni tudja.”

9.7.3. A védői fölvetéshez képest az egyik törvényszék a szoros értelmében látja követendőnek a törvényi szabályt, azaz kizárólag az előzetes letartóztatás elrendelésére szorítva alkalmazandónak tekinti.

9.7.4. Az IH 2014.53. szám alatt közreadott jogeset álláspontja az Európai Parlament és a Tanács - a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló – 2012/13/EU Irányelvére (2012. május 22.) alapozott.

Az Irányelv az ügy anyagaiba való betekintés jogával a 7. cikkében foglalkozik.⁵⁴

Az (1) bekezdésből a „büntetőeljárás bármely szakaszában”, a „fogva tartanak” és a „fogvatartás jogszerűsége felülvizsgálatának”, továbbá a (3) bekezdésből az „amennyiben további anyagok kerülnek az illetékes hatóságok birtokába, az ezekbe való betekintést a figyelembevételük lehetővé tételéhez kellő időben kell biztosítani” kitételeiből félreérthetetlenül következik, hogy az Irányelv nemcsak az előzetes letartóztatás elrendelése, de annak meghosszabbítása esetére is előírta, hogy a

---

⁵⁴ 7. cikk

(1) Amennyiben valakit a büntetőeljárás bármely szakaszában őrizetbe vesznek, illetve fogva tartanak, a tagállamok biztosítják, hogy az adott ügygel kapcsolatos, az illetékes hatóságok birtokában lévő dokumentumokat, amelyek nélkülözhetetlenek az őrizetbe vétel ellen a nemzeti jog szerinti eredményes panasztételhez, vagy a fogva tartás jogszerűsége felülvizsgálatának nemzeti jog szerinti eredményes kezdeményezéséhez, az őrizetbe vett személy vagy ügyvédje rendelkezésére bocsássák.

(2) A tagállamok biztosítják, hogy a gyanúsított, illetve a vádlott, vagy ügyvédjük legalább az illetékes hatóságok birtokában lévő, a gyanúsítottra vagy a vádlottra nézve akár kedvező, akár terhelő valamennyi anyagba betekinthesse az eljárás tisztességességének megóvása és a védelemre való felkészülés érdekében.

(3) Az (1) bekezdés sérelme nélkül, a (2) bekezdésben említett anyagokba való betekintést a védelemhez való jog eredményes gyakorlásának lehetővé tételéhez kellő időben, de legkésőbb a vád tartalmának bírósághoz való, elbírálás céljából történő benyújtásakor biztosítani kell. Amennyiben további anyagok kerülnek az illetékes hatóságok birtokába, az ezekbe való betekintést a figyelembevételük lehetővé tételéhez kellő időben kell biztosítani.

(4) A (2) és (3) bekezdéstől eltérve – feltéve, hogy ezzel nem sérül a tisztességes eljáráshoz való jog – egyes anyagokba megtagadható a betekintés, ha a betekintés egy másik személy életét vagy alapvető jogait súlyosan veszélyeztethetné, vagy ha a megtagadás valamely fontos közérdek megóvásához feltétlenül szükséges, például abban az esetben, ha a betekintés hátrányosan befolyásolhatna egy folyamatban lévő nyomozást, vagy súlyosan sérthetné a büntetőeljárás megindításának helye szerinti tagállam nemzetbiztonságát. A tagállamok biztosítják, hogy a nemzeti jog szerinti eljárásoknak megfelelően az arra vonatkozó határozatot, hogy e bekezdéssel összhangban egyes anyagokba megtagadják a betekintést, igazságügyi hatóság hozza meg, vagy legálább bírósági felülvizsgálat tárgyát képezze.

tagállamoknak biztosítaniuk kell – a (4) bekezdésben megjelölt részleges megtagadhatóság kivételével – az iratbetekintés jogát a terhelt és a védő részére.

Egyértelmű az is, hogy a Be. 211. §-a (1) bekezdésének 4. mondata ezzel – még ha az iratbetekintésnél több is az iratmásolat – nincs teljes megfelelésben, miután kizárólag az előzetes letartóztatás elrendeléséről szól, és hallgat annak a meghosszabbításáról.

A jogesetbeli bíróság a Nikolova kontra Bulgária ügyre hivatkozáson túl a következőket rögzítette: „A nemzeti államoknak az a kötelezettségük, hogy 2014. június 2. napjáig az irányelv vonatkozó rendelkezéseit a nemzeti jogukba implementálják. Ezen időpontot követően a bíróságok közvetlenül alkalmazzák az irányelvben foglaltakat, ha az átültetés nem teljes körű.”

A jogesetbeli bíróság azonban nem fejtette ki, hogy a normába foglaltakkal szemben miért jutott a kinyilvánított álláspontra.

Az Unió Irányelveinek közvetlen vertikális hatályát az Európai Unió Bírósága (a Lisszabonizáció [2009] előtt: az Európai Közösségek Bírósága) dolgozta ki elsőképpen az Yvonne Van Duyn és a Home Office közötti ügyben (1974. december 4., C-41/74).

A hajdani EKB – a feltett második kérdés kapcsán az ítélet indokolásának 15. pontjában – kimondta, hogy az Irányelv „a magánszemélyek számára olyan jogokat keletkeztet, amelyeket a tagállami bíróság előtt érvényesíthetnek, és amelyeket a nemzeti bíróságoknak védelemben kell részesíteniük”.

A hajdani EKB a Pubblico Ministero és Tullio Ratti közötti ügyben (1979. április 5., 148/78.) hozott ítéletének indokolásában már állandó ítélkezési gyakorlatra hivatkozással (19. pont) mondta ki, hogy „a tagállam azt a belső törvényét, amelyet még nem igazított hozzá valamely irányelvhez... az irányelv végrehajtására kitűzött határidő lejártát követően nem alkalmazhatja” (24. pont – ez egyúttal a rendelkező rész 1. pontjával azonos), és „a tagállami bíróságnak... helyt kell adnia ennek a kérelemnek, amennyiben a kérdéses kötelezettség feltétel nélküli és kellően pontos” (23. pont).

Az EUB gyakorlata és az EU szakjogi irodalma töretlen a következőkben:

Az Irányelv a tagállamoknak címzett jogi aktus, amelyet a tagállamoknak át kell ültetniük a saját nemzeti jogukba. Az EKB/EUB mindazonáltal bizonyos esetekben a magánszemélyek jogainak védelme érdekében elismeri az irányelvek közvetlen hatályát. A közvetlen hatály ugyanakkor kizárólag vertikális lehet (állam és polgára viszonylata) és csak abban az esetben érvényes, ha a tagállamok az irányelvet határidőn belül nem (vagy nem helyesen: „not correctly”) ültették át nemzeti jogukba.

A magyar – nem büntetőügyekben követett – ítélkezési gyakorlat már többszörösen foglalkozott az irányelv ún. közvetlen vertikális hatályának kérdésével.

Az alábbi ismertetésből láthatóvá válik, hogy a nem büntetőügybeli ítélkezési gyakorlattal teljes körű megfelelésben állnak az előbbieken kifejtettek.

- Az irányelvről, mint a közösségi jog egyik jogi normájáról, a Római Szerződés 249. cikke kimondja: „Az irányelv az elérendő célt tekintve valamennyi címzett tagállamot kötelezi, de a tagállami szervekre hagyja a módszerek és az eszközök megválasztásának jogát.” Az irányelv tehát a tagállamok jogharmonizációjának egyik fő eszköze. A közösségi jog szóhasználatával ezt az irányelv „implementálásának” nevezik, amely

jelentheti a tagállami jogszabályok módosítását, hatályon kívül helyezését, új jogszabályok megalkotását. Az Európai Bíróság a Van Duyn ügyben (C-40/74.) vizsgálta először komplexen az irányelv közvetlen hatályának kérdését. Ebben kifejtette, hogy „minden esetben külön kell tehát vizsgálni a kérdéses rendelkezés tekintetében, hogy annak jellege, általános rendszere és szövege alapján lehet-e közvetlen hatálya a tagállamok és az egyének közötti viszonyban.” A Grand ügyben (C-9/70.) az Európai Bíróság az irányelvek közvetlen hatályosulásának és alkalmazhatóságának követelményeit is megfogalmazta. Ezek szerint szükséges, hogy a kérdéses irányelv „világos, pontos és feltétel nélküli legyen”. Az irányelv értelmezésével kapcsolatban a Colson ügyben (C-14/83.) az Európai Bíróság ítélete egyértelműen leszögezi, hogy „a tagállami bíróságok kötelesek a tagállami jogot az irányelv szövegének és céljának fényében értelmezni.” A... Görög ügy (C-62/93.)... a Balocchi ügy... Ezen ítéletek is rögzítik a közvetlen hatály feltételeit, vagyis hogy a kérdéses irányelv „világos, pontos és feltétel nélküli legyen”. (EBH 2009.2001.)

- „az irányelvek közvetlen hatálya egyfajta szankció, ami az átültetés határidejét elmulasztó, vagy az átültetési kötelezettséget nem teljesítő tagállammal szemben lehet alkalmazni” (EBH 2011. 2438.)

- Az Európai Bíróság gyakorlata lehetővé teszi az EU-tagállamok állampolgárai számára azt, hogy a közösségi irányelvekre közvetlenül is hivatkozassanak saját államukkal szemben, ha a kérdéses irányelvet az adott állam nem vagy nem teljes mértékben vette át. A perbeli ügyben alkalmazandó irányelv megfelel annak a követelménynek, hogy világos, pontos és feltétel nélküli rendelkezéseket tartalmaz, továbbá nem hagy mozgásteret a hazai szabályozásnak és a belső jog nem megfelelő harmonizációja történt. (EBH 2007.1745.)

Mindezekre tekintettel megállapítható:

- a) az Irányelv 7. cikke világos, pontos és feltétel nélküli szabályozást ad;
- b) a törvényhozó az Irányelv 7. cikkét megszorítóan, kizárólag az előzetes letartóztatás elrendeléséhez kapcsolatosan ültette át;
- c) eltelt az Irányelv implementálásának határideje;
- d) megnyílt az Irányelv ún. közvetlen vertikális hatálya; e) a terhelt és a védő immár közvetlenül hivatkozhat magára az Irányelvre, és a magyar bíróságok közvetlenül – hivatalból is – kötelesek alkalmazni azt a helytelen belső jogi implementáció féltételével.

Az átültetés mielőbbi korrigálására van szükség.

Az előzetes letartóztatáshoz kapcsolódó iratbetekintés kérdése, illetőleg az EU irányelv közvetlen vertikális hatályának kérdése – mivel korábban már részben a tárgya volt – kollégiumvezetői értekezlet elé vihető.

9.8. A vizsgálati jelentések alapján megállapítható, hogy a meghatalmazott védő általában felkészültebbnek mutatkozik, és a jogaival is gyakrabban él, mint az esetenként formálisan közreműködő, néha még a kérdezés jogával sem élő kirendelt védő.

Egyes bíróságok viszont visszafogottabban fogalmaztak, azt rögzítették, hogy nem láttak lényeges különbséget, helyenként hozzátéve, hogy ez visszaigazolta a kirendelt védő személyének kiválasztásában megnyilvánuló bírói gondosságot.

9.9. A védői aktivitásban – a legfontosabb jogosítványok gyakorlását nézve – felállítható egy következő gyakorisági sorrend: fellebbezés az ügydöntő határozat ellen, kérdés, indítványozás, iratmásolat kérése, észrevételezés, irat-betekintés, fellebbezés nem ügydöntő határozat ellen.

Nem általánosítható módon az egyik ítéletábra kiemelte, hogy a védők már a tárgyalás előkészítése során, kellő ügyismerettel terjesztenek elő észrevételeket és indítványokat.

Feltűnő, hogy egyes védői jogok érvényesítésének nyoma sincs, így egyáltalán nem említettek a vizsgálati jelentések előkészítő ülés tartása iránti, általa indítványozott tanú kihallgatására irányuló, a bizonyítás sorrendjére vonatkozó indítványt, illetőleg mindössze egyetlen eljárás elhúzódása miatti kifogást terjesztettek elő.

9.10. A vizsgálati jelentések szerint a bíróságok többsége egyetértene a rendeltetésszerű joggyakorlás követelményének, s ezen belül a rosszhiszemű pervitel tilalmának átvételével a polgári perrendtartásból, a szankcionálás lehetőségével együtt (Pp. 8. §).

Az egyik ítéletábra megjegyezte, hogy ezen magánjogi jogintézmény átültetése – az eljárások különbözőségére, a történeti (anyagi) igazság és a terheltet mentő körülmények felderítésének kötelezettségére tekintettel – nem volna egyszerű. A rendbíróság és a költségekben marasztalás merülhet fel, a releváns tény felderítését célzó bizonyítási indítványt azonban nem látná elutasíthatónak.

Egy másik ítéletábra alkotmányos aggályát fejezte ki, a védekezés szabadságához való jog sérelmét látná a rosszhiszemű pervitel tilalmában.

A Be. 279. §-a (2) bekezdésének 1. mondata előírja, hogy az idézésben vagy az értesítésben a büntetőeljárásban részt vevő személyeket fel kell hívni arra, hogy a bizonyítási indítványaikat késedelem nélkül, a tárgyalás előtt tegyék meg. Úgy látjuk, hogy ez a szabály nincs megfelelésben a védelem korlátozhatatlan stratégiájával és taktikájával.

Azonban akkor, ha az erre köteles védő nem terjeszti elő a másodfellebbezésének írásbeli indokolását, a harmadfokú bíróság csak a nyilvános ülésen találkozik a védői álláspont közelebbi indokaival. Hasonlóan kérdéses továbbá pl. az is, ha a bizonyítási indítvány időben követi a bizonyítási eljárás befejezetté nyilvánítását, azt a védőbeszéd keretében terjesztik elő.

Említést érdemelően az sem érthető megkülönböztetés, hogy a védő (és más) eleve nem köteles az elsőfokú határozat elleni fellebbezés írásbeli indokolására [Be. 323. § (4) bekezdés 1. mondat], hiszen így a másodfokú bíróság előzetesen csak részben kerül a fellebbező – a fellebbezés bejelentésekor jellemző szűkre fogottság folytán – mindennemű indokainak előzetes ismeretébe.

A rendbíróság jelenleg nem alkalmazható, mert az az eljárási kötelezettségek megszegése miatt is kizárólag a büntetőeljárás törvényben tételesen meghatározott esetekben vehető igénybe [Be. 161. § (1) bekezdés]. Jelenleg a költségekben marasztalásra is csak tételes szabályok vannak.

Azaz jelenleg nincs olyan rendelkezés, amely lehetővé tenné az eljárási kötelezettségek kifejezett - legalábbis ismételt vagy súlyos fokú – megszegésének rendbírósággal és az ezzel okozott költségek megtérítésre kötelezéssel történő általános szankcionálását.

Ez a büntetőeljárás rendje ellen hat.

Jótevény hatással bírna a jövőben, amennyiben az új büntetőeljárás törvény a bíróság számára biztosítaná a megfelelő eszközöket.

9.11. Kevés bíróság találta úgy, hogy a védő az alapul szolgáló okról való tudomásszerzéséhez képest a bizonyítási indítványát nyilvánvaló késedelemmel terjesztette elő.

Az egyik törvényszék egyértelműen a védői taktika részének, és ezért szankcionálhatatlannak értékeli a bizonyítási indítvány előterjesztésének időzítését. Egyetértünk.

9.12. A bíróságok többségében helyt adnak a védő észrevételeinek (pl. a kihallgatás után felhívja a figyelmet a kihallgatott vallomásának ellentmondásaira) és indítványainak (pl. nyilvános ülés helyett tárgyalás tartása vagy arra áttérés, különösen pedig a bizonyításra irányulóknak).

A bizonyítási indítványok elutasítását pedig általában kellően megindokolják az ügydöntő határozatban, helyenként azonban találkoztak formális indokolással, és kivételesen fordult elő, hogy elbírálatlan maradt (másodfokú eljárásban is) az ilyen indítvány.

Az egyik ítéletábra valamennyi bíróságának 377 ügyet, 592 terhelt mellett 544 védőt érintő vizsgálatában a 157 védői bizonyítási indítvány közül a bíróság 92 esetben helyt adó, 65 esetben elutasító döntést hozott. Az elutasítás csak 27 esetben volt érdemi indokolással ellátott; a 26 esetbeli formális indokolás, de leginkább a 11 meg sem indokolt elutasítás aggasztó.

9.13. Védői perelhúzásról több jelentés beszámolt. Ekként jelölték meg pl. nem kötelező védelem esetén az értesítésre meg nem jelentést; az írásbeli észrevételezésre, indítványtételre időkérést, majd az észrevételezés elmaradását; a bíróságok értelmezésében nyilvánvalóan alaptalan, jellemzően a bizonyítás felvételére, a személyi szabadságot elvonó vagy korlátozó kényszerintézkedések megszüntetésére és a kizárásra irányuló indítvány előterjesztését.

9.14. A joggyakorlás – természeténél fogva – nem kényszeríthető ki, és a joggyakorlás egyes eleminek a hiánya összefüggésben állhat az alapos pervezetéssel is. Az összefüggés alapja az, hogy ha a bíróság hivatalból elrendeli és felveszi a terhelt védelmét szolgáló bizonyítást, kimerítően végzi a terhelt, a tanú, a szakértő kikérdezését (etc.), akkor a védő számára elegendő a mérsékelt aktivitás.

Az egyik ítéletábra sajátos helyzetet mutat be: van, hogy éppen a szakismerettel rendelkező terhelt veszi el a védő szerepét, amikor szinte egyedül és kimerítően gyakorolja a kérdezés jogát.

9.15. A másodfokú tanácsulással – az előzetes letartóztatás kapcsán – az egyik ítéletábra foglalkozott részletesebben. Álláspontja az alábbiakban került „átírásra”.

Nem követik az 1. BKv számú büntető kollégiumi vélemény C. pontjában a „Be. 353. §, 358. § (2) bek., 360–365. §” kapcsán a 6. pontban írtakat.

Vagyis, ha a másodfokú bíróság mellett működő ügyész az előzetes letartóztatás elsőfokú határozat szerinti okán túlmenő törvényi okra is indítványt tesz, vagy az elsőfokú határozattal megszüntetett előzetes letartóztatás elrendelésére tesz

indítványt, akkor sem teszik kontradiktóriussá az eljárást.

Tehát előzetesen nem kézbesítik a Be. 358. §-a (1) bekezdésének d) pontja alapján az indítványt a vádlottnak és a védőnek azzal, hogy arra a Be. 360. §-ának (3) bekezdése értelmében észrevételt tehetnek, és nem várják be a határidőben tett észrevételt, illetve a határidő leteltét – hanem az ügyben enélkül döntenek.

Úgy látják, hogy a Be. 360. §-a nem alkalmazható, a szabályozásban joghézag van. Gyakorlatuk szerint nem állapítják meg az új előzetes letartóztatási okot, a megalapozott indokokat a megállapítottak megerősítésére veszik csak át. Azt már nem közölték, csak feltételezhető, hogy ugyanígy járnak el a megszüntetett előzetes letartóztatás elrendelése örven is.

Az egyik törvényszék a nem ügydöntő végzések és pl. az összbüntetési határozat felülbírálatánál ugyancsak jelezte, hogy nem a tanácsülés előtt, hanem a tanácsülésen hozott határozattal együtt kézbesítik a másodfokú ügyész indítványát. Ezt ugyanakkor „nem vitathatóan” a védelmi jogok sérelmének tekinti.

Egy további törvényszék egyenesen odáig jut, hogy az új „bűnvádi eljárási” törvényben eldöntendőnek tartja, fenntartandó-e a jelenlegi fellebbviteli ügyészi tevékenység, az iratok közvetlen felterjesztésének bevezetése (és a nyilvános ülésen a kötelező ügyészi részvétel előírása) helyett.

Nem világos, hogy ez a törvényszék kiiktatandónak tartja-e a fellebbviteli ügyész indítványozási jogát, de a szövegekörnyezetből mintha ez következne.

Lehetséges az is, hogy a törvényszék a következők szerint gondolkodott:

Az Alkotmánybíróság nem ismerte el egyenlő súlyúnak a vád és a védelem jogosítványait még abban az esetben sem, ha a védelemnek elvileg módja van ugyan releváns kérdésekben az álláspontja kifejtésére, de erre csak esetlegesen és mindenképpen a bíróság és az ügyész „külön” érintkezését követően kerülhet sor. Az ilyen különbségtétel azt eredményezheti, hogy az ügyész nyilatkozata már azt megelőzően meghatározó befolyást szerez a bíróság álláspontja felett, hogy a védelem szempontjai megismerhetőek lennének. [33/2001. (VII.11.) AB határozat].

Egy másik ítélőtábla kollégiumi állásfoglalás szintjén – az 1. BKv büntető kollégiumi véleménnyel megfelelésben, sőt alkalmazási körét kitágítva – mondta ki, hogy a nem a terhelt javára szóló új körülményt tartalmazó ügyészi indítványok esetén a Be. 360. §-ának (3) bekezdése alapján kell eljárni.

Három ítélőtábla nem tért ki erre a kérdésre, talán éppen azért, mert számukra nem kérdéses: a Kúria az 1. BKv számú büntető kollégiumi véleményében már meghatározta a követendő megoldást, ily formán az vitán felül áll.

Javasoljuk, hogy a büntetőeljárási törvény a másodfokú tanácsülésen felülbírállhatóságot differenciálja az ügydöntő és a nem ügydöntő határozat tekintetében.

10. Ügyvédjelölt a törvényszék elsőfokú eljárásában

10.1. Az az ügyvédjelölt, aki legalább egyéves ügyvédjelölti gyakorlattal rendelkezik, a törvényszék elsőfokú eljárásában eljárhat, védőbeszédet azonban nem tarthat [Be. 44. § (5) bekezdés].

10.2. A büntetőeljárás törvény eldöntötte, hogy ilyen tartamú gyakorlattal rendelkező ügyvédjelölt közreműködhet.

A bíróságok ennek legális alapját természetesen nem vitatják.

Az egyik ítélőtábla és két törvényszék határozottan indokolatlannak, kellően át nem gondoltanak, az elsőfokú törvényszéki ügyek tárgyi súlyával összeegyeztethetetlennek, az igazságszolgáltatás méltóságát és a védelemhez való jog biztosítását veszélyeztetőnek találja. A két törvényszék egyike az ügyvédjelölti általános, tehát büntetőügybelihez nem kötött gyakorlat feltételét külön is kifogásolta.

Egy másik ítélőtábla a legfeljebb öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményhez kötné az ügyvédjelölt eljárását. Annak ellenére, hogy ugyanez az ítélőtábla közölte, miszerint úgy tudják, az ügyvédség szélesíteni kívánja az ügyvédjelölti eljárás kereteit, mert nem találnak rációt abban, hogy az ügyvédjelölt nem járhat el pl. magánvádas ügyben a törvényszék előtti másodfokú tárgyaláson vagy nyilvános ülésen, ám nincs ilyen korlátozása az eljárásának pl. egy több millió forint pertárgyú polgári ügyben.

Egy másik törvényszék elfogadhatónak találja az ügyvédjelölt eljárását, mert kellő gyakorlatot szerezhetnek a járásbírói ügyekben, ahol a kötelező védelmi esetekben is egyéves gyakorlathoz kötné a közreműködésük lehetőségét.

10.3. Az egyéves gyakorlatot az ügyvédjelölt értelemszerűen kamarai igazolással tanúsíthatja, azt elegendő felmutatni, s annak megtörténtét a jegyzőkönyvben rögzíteni, avagy ahhoz csatolni.

Egy ítélőtábla jelezte csak, hogy a jegyzőkönyvben rögzítés esetenként elmaradt. Egyes bíróságok közölték, hogy az illetékes kamara honlapján is hozzáférhető ezen adat.

10.4. A védőbeszéd tartásának tilalma felveti, hogy vajon inentől kezdve kizárt-e az egyéves gyakorlatú ügyvédjelölt közreműködése.

Egyértelműbben fogalmazva az a kérdés, hogy tehet-e jogorvoslati nyilatkozatot az ügydöntő határozat kapcsán.

A bíróságok többsége úgy látja, hogy az ügyvédjelölt tehet jogorvoslati nyilatkozatot. Az egyik ítélőtábla szerint jogorvoslati nyilatkozatot az ügyvédjelölt nem tehet, mert az csak a védőbeszéd után következhet. Ez a vélemény nem vezethető le a törvényből.

A praxis szempontjából hipotetikus a kérdés. Ugyanis akkor van értelme az ügyvédjelölt eljárásának, ha egyszemélyben látja el a védelmet, ám a vádbeszéd elhangzását követően – az ügy befejezhetőségét kisleltetve – a tárgyalást el kell napolni, majd a következő tárgyaláson már a védőnek kell megjelennie, a védőbeszédet megtartania, s ezért egyidejűleg szükségtelen a korábban eljárt ügyvédjelölt megjelenése is.

Az sem zárható ki, hogy a védőbeszéd megtartása után a védő eltávozik, és az ügyvédjelölt visszaveszi a védelmet, beleértve az ügydöntő határozattal kapcsolatos jogorvoslati nyilatkozatot, illetőleg a további esetleges védelmi teendőket (pl. személyi szabadságot elvonó vagy korlátozó kényszerintézkedés, azonnali összbüntetésbe foglalás tárgyában indítványtétel és jogorvoslati nyilatkozat).

11. A vádtól eltérő minősítés lehetőségének megállapítása

11.1. A vádtól eltérő minősítés lehetőségének megállapítása azzal áll összefüggésben, hogy a védő (és a terhelt) jogosult arra, hogy közöljék vele a vád tárgyát, illetőleg annak változását [Be. 43. § (2) bekezdés a) pont, Be. 50. § (3) bekezdés].

A vád és a vádnak a bíróság általi értelmezése jelöli ki a védő (és a terhelt) számára, hogy mivel szemben kell védekezni, és mit is kell azzal szemben a terhelt érdekében fölhozni.

A bíróság nincs kötve a vádlónak a vád tárgyává tett cselekmény Btk. szerinti minősítéséhez [Be. 2. § (4) bekezdés]. Ehhez kapcsolódóan, ha észleli a vád tárgyává tett cselekmény vádirati minősítéstől eltérő minősítésének a lehetőségét, szerintünk köteles azt kinyilvánítania, és közölnie – függetlenül attól, hogy a büntetőeljárás törvény formálisan a „megállapíthatja” kitélt alkalmazza [Be. 270. §, Be. 275. § (1) bekezdés, Be. 321. § (4) bekezdés], ami csupán a bíróság váddal kapcsolatos aktivitásának (cselekvőségének) a sajátos megfogalmazása.

Ezért nem lehet egyetérteni az egyes jelentésekben felbukkanó „lehetőség” hangsúlyozásával. A lehetőség mellett a büntetőeljárás törvényből kitűnik, hogy mely kérdésekben előfeltétel az eltérés megállapítása: bíróság tanácsa elé utalás – járásbíróság előtt indult ügyben súlyosabban büntetendő bűncselekmény miatt [Be. 14. § (1) bekezdés b) pont, (3) bekezdés 1. fordulat]; áttétel – járásbíróság előtt indult ügyben a törvényszék hatáskörébe tartozó bűncselekmény miatt [Be. 16. § (1) bekezdés (1) bekezdés], és fordítva: törvényszék előtt indult ügyben a járásbíróság hatáskörébe tartozó bűncselekmény miatt (Be. 15. §); járásbíróság előtt indult ügyben a törvényszék székhelyén lévő járásbíróság illetékességébe tartozó bűncselekmény miatt [Be. 17. § (6) bekezdés]; az eljárás megszüntetése – elévülés miatt [Be. 267. § (1) bekezdés c) pont 2. fordulat].

Az eltérés lehetőségének megállapítása más kérdésekben is elengedhetetlen (pl. a súlyosabban büntetendő bűncselekmény miatt szükségessé válhat a védő kirendelése).

Ezekben az esetekben nem önmagában az eltérés lehetőségének téves megállapítása, hanem az ebből folyó téves döntés vezet/vezethet hatályon kívül helyezéshez.

Ha a bíróság egyebekben nem tesz eleget ezen eljárási kötelezettségének, az önmagában – mivel nem szerepel a feltétlenül hatályon kívül helyezést maga után vonóak között – relatív eljárási szabálysértés. A szabálysértés relatív jellege azonban mit sem változtat azon, hogy a bíróság nem a büntetőeljárás törvénynek megfelelően jár el.

A vádtól eltérő minősítés lehetőségének a megállapítását illetően hangsúlyozandó, hogy ez a bíróságot nem általában és kivételt nem tűrő jelleggel terheli.

A vád sajátosságai és a bizonyítás bizonytalanságai folytán a bíróság maga is átmenetileg bizonytalan lehet a helytálló minősítés kérdésében, s nem is várható el, hogy bizonytalanságai rendre megjelenjenek újabb és újabb eltérő minősítési lehetőségek megfogalmazásában. Különösen kényes ez, amikor a bíróság bizonytalansága még fennáll a határozathozatal céljából tartott zárt tanácskozáson is.

A bíróság akkor köteles az eltérő minősítés megállapítására, ha az előtte folyó eljárás menetében nagyobb a valószínűsége a majdani végső minősítésnek, mintsem a – kereteket behatároló, de a bíróságot nem kötő – vádbelinek. A határozathozatal céljából

tartott zárt tanácskozáson – még ha adott esetben elkésetten is – történő felismerésből viszont elvileg következnie kellene, hogy a végső bírói álláspont mintegy közlésre kerüljön, éspedig az ügydöntő határozat kihirdetését megelőzően. Ez további visszás helyzetet is eredményezhet, mert maga a bíróság sincs kötve a közöltehez, és előfordulhat, hogy újabb tanácskozásán már eltér az általa előzőleg közöltektől.

11.2. A vizsgálati jelentések nem adtak választ arra a kérdésre, hogy – nyilvánvalóan az ügydöntő határozat felől szemlélve – a vádtól eltérő minősítés esetén ténylegesen megtörtént-e az eltérés lehetőségének megállapítása.

11.3. A vizsgálati jelentések szerint – egyáltalán – a vádtól eltérő minősítésre viszonylag ritkán (az ügyek egyetlen törvényszék ügyeinek 7,5 százalékát kitevő, s ezzel legmagasabb arányában) kerítettek sort a bíróságok, és egyes törvényszékek, sőt egy egész ítélőtábla viszonylatában nem is akadt rá példa.

Amennyiben megtörtént, az jellemzően nem volt a bírósági eljárás egyes szakaihoz rendelhető (pl. első fokon a tárgyalás előkészítése keretében, a vád ismertetését követően, a bizonyítási eljárás lezárása után) és egyébként sem volt tipizálható (pl. a vádhoz kötöttségen belüli eltérő törvényi tényállású bűncselekmény, alapesetből minősített eset, eltérő vagy további minősített eset, eltérő elkövetési vagy elkövetői alakzat). Általánosíthatóan és mindenekelőtt akkor kerítettek rá sort, ha hatásköri okból áttétel történt.

Akadtt olyan törvényszék, amelyik még azt sem tartotta kellően értelmezhetőnek, hogy mit is kell a vádtól eltérő minősítésen érteni, s – úgy tűnik – egyedül az „egészen más természetű bűncselekmény” esetére vélné szorítandónak.

Nem kétséges, hogy az előbb a tipizálás körében tett példálózás közvetve fölveti az egyértelmű törvényi meghatározás szükségét: miben is áll az előírt lehetőség (kötelezettség). Az eltérő törvényi tényállású bűncselekmény megállapítandósága lehet a minimum szint, ez kiegészülhet az alapesetből minősített eset és a minősített esetből alapeset, az eltérő vagy további minősített eset viszonylatával, továbbá eldöntendő, hogy kiterjedjen-e az eltérő elkövetési (befejezett, kísérlet, és ha az büntetendő: előkészület) és elkövetői (tettes, részes) alakzatra is.

Az egyik ítélőtábla szerint a másodfokon alkalmazhatóságot nagymértékben csökkenti az a tény, hogy a főügyészségi indítvány tartalmazza a súlyosabb minősítést célzó érvelést. Egy másik ítélőtábla is így látja, és közli, hogy ezért nem adtak helyt a főügyészség azon indítványának, hogy a másodfokú eljárás előkészítése során állapítsák meg az eltérő minősítés lehetőségét. Egy harmadik ítélőtábla egyenesen kizártnak értelmezte a másodfokon történő alkalmazhatóságot.

A bíróságok nagyobb részben nem látták törvényi akadályát annak, hogy ha a határozat meghozatala céljából tartott zárt tanácskozáson ismerik fel az eltérés lehetőségét, a bizonyítási eljárás újbóli megnyitása vagy kizárólag a védelem előkészítése érdekében történő elnapolás nélkül kihirdethető az ügydöntő határozat.

Az egyik ítélőtábla a Dallos kontra Magyarország ügyre utalva egyébként – elvileg – nem tartja helyesnek, ha a bíróság a határozathozatali tanácskozásról való visszatérést nem teljesíti, de a maga részéről prejudikálásnak tekinti.

Egy további ítélőtábla határozottan csakis a határozathozatali tanácskozásról való visszatérést tekinti törvényes eljárásnak.

Az egyik törvényszék is így látja: ugyancsak a Dallos kontra Magyarország ügyet megjelölve a Be. 321. §-ának (4) bekezdését egyértelmű válasznak veszi: a határozathozatali tanácskozásról is vissza kell térni.

A jogintézmény rendeltetésére nézve érdemes visszautalni a jogalkotó megközelítésére.⁵⁵

A határozathozatali tanácskozásról történő visszatérést szükségesnek nem tartó bíróságok egyidejűleg jelezték, hogy kivételt jelent, ha az eltérés lehetősége megállapításának hiánya – nem önmagában, de – feltétlen eljárási szabálysértéshez vezet (pl. kötelező védelmi helyzetet teremt, de védő nélkül járt el a bíróság; a bíróság nem volt törvényesen megalakítva).

Az egyik ítélőtábla akkor látta „célszerűnek”, amennyiben az eltérő minősítéshez képest további bizonyítás válik szükségessé és érdemben változik meg a védekezés igénye is, valamint garanciális jelentőséget csak a vádnál súlyosabb minősítés lehetőségének megállapításában lát.

Le kell szögezni, hogy itt nem célszerűségről, hanem egyértelműen a védekezés lehetőségének a biztosításáról van szó, éspedig mindkét irányban, s mind első fokon, mind másodfokon.

---

55 Emlékeztetőként. 2002. évi I. törvény 186. § (3) bekezdése miniszteri indokolásának 3. pontja: „Érdemi jellegű a törvénynek az a rendelkezése, amely az új Be. 321. §-t új (4) bekezdéssel egészíti ki... ezt a rendelkezést a hatályos törvényből emeli át, amely a szabályt az 1999. évi CX. törvénnyel történt módosítása óta tartalmazza. A rendelkezés hatályos kódexbe történő beemelésére azért volt szükség, mert az Emberi Jogok Európai Bírósága a Dallos Zoltán Magyarország elleni ügyében megállapította, hogy a sérelmezett eljárás során a hatályos eljárási törvény alapján eljáró magyar bíróságok megsértették az Egyezmény 6. Cikkét, amikor másodfokon úgy minősítették át a terhelt által elkövetett bűncselekményt más bűncselekménnyé, hogy erre nézve ügyészi indítvány nem volt, és a védelemnek sem volt lehetősége a másodfokú bíróság jogi álláspontjával kapcsolatban érvei kifejtésére.” Az 1999. évi CX. törvény 85. §-ának miniszteri indokolása: „Az ítélkezési gyakorlat szerint nincs akadálya annak, hogy a bíróság a tanácsülésen lefolytatott tanácskozás eredményeként ismét megnyissa a tárgyalást, pl. annak bejelentése végett, hogy a vádlottal szemben a vádban megjelölt bűncselekménynél súlyosabb büntetés alá eső bűncselekmény látszik megállapíthatónak. Erről azonban a Be. nem rendelkezik. A bíróságok gyakorlatának a törvényen alapuló, egyértelmű kialakítása megkívánja, hogy a tárgyalás újbóli megnyitását a Be. szabályozza. Ennek tesz eleget a törvény 85. §-a, amely a Be. 212. §-át (7) bekezdéssel egészíti ki. A beiktatott rendelkezés szerint, ha a bíróság az ügydöntő határozatának meghozatala előtt azt állapítja meg, hogy a vád tárgyává tett bűncselekmény a vádirati minősítéstől eltérően minősülhet, a tárgyalást a védelem előkészítése érdekében elnapolhatja, erre nézve az ügyészt, a vádlottat és a védőt meghallgatja. Ez túlmegy azon a jelenlegi gyakorlaton, amely a vádban foglaltnál súlyosabb minősítés felmerülése esetén kívánja meg a tárgyalás újra megnyitását. A korrekt eljárás elve azt kívánja meg, hogy bíróság a tárgyalást a védelem előkészítése érdekében elnapolhassa, erre nézve az ügyészt, a vádlottat és a védőt akkor is meghallgassa, ha a vádirati minősítéstől eltérő minősítés nem súlyosabb büntetéssel fenyegetett bűncselekmény megállapítására irányul.”

A jelenlegi rendkívül merevnek mutakozó törvényi szabályozásra tekintettel azok a bíróságok helyezkedtek megfelelő álláspontra, amelyek helytelen gyakorlatként értékelték az eltérő minősítés elmaradását, és ezen belül pl. a határozathozatali tanácskozásról való vissza nem térést.

A határozathozatali tanácskozásról történő vissza nem térés – megismételjük – nincs megfelelésben a büntetőeljárás törvényvel, és kizárólag a szabálysértés relatív jellege az, ami mellett a bíróságok mintegy megengedő gyakorlatot folytatnak.

Az más kérdés, hogy a több vádlottat, sok cselekményt érintő esetekben igencsak terhes az eltérő minősítés lehetőségének a megállapítása.

12. A terhelti jogot és védői kötelezettséget képező kapcsolattartás érvényesülését [Be. 43. § (3) bekezdés a) pont, Be. 50. § (1) bekezdés a) pont] a vizsgálati jelentések alapvetően, de nem kizárólagosan a védelem belügyének tudták be. Azzal, hogy a terhelt kivételesen sérelmezi a kapcsolattartás elmaradását, elsődlegesen a fogvatartás esetében. A kifejezett terhelti sérelmezés a védő kirendelés alóli felmentéséhez vezethet. Meghatalmazás mellett viszont a terhelt maga dönt, hogy megvonja-e ilyen okból a védő megbízását.

A védők 9,07 %-a részéről volt kimutatható a kapcsolat-tartás, ami azonban kevésbé informatív adat, mert csak áttételesen tűnt ki, elsődlegesen a vonatkozó kirendelt védői igényekből.

Az egyik ítélőtábla felhívta a figyelmet, hogy a kapcsolattartás nem azonosítható pl. a fogvatartott felkeresésével, mert a kapcsolat tartható pl. írásban és telefon útján is.

Az egyik törvényszék által utalt ügyvédi etikai szabályzat 8/4. pontja a védő kötelezettségein belüli előírásai:

A megbízás elfogadását vagy a kirendelés átvételét követően haladéktalanul csatolni kell a meghatalmazást, illetve jelentkezni kell a kirendelő hatóságnál, tájékoztatást kell kérni, és haladéktalanul kezdeményezni kell az előzetes letartóztatásban lévő ügyféllel a személyes kapcsolat felvételét. A személyes szabadság korlátozásának ideje alatt a védő a terhelttel a szükséghez képest tartson kapcsolatot.

Két törvényszék megjegyezte, hogy a fogvatartás helyének gyakori nagy távolsága nehezíti a fogvatartott felkereshetőségét, amit azzal lehet áthidalni, hogy kérelemre elrendelik a terhelt tárgyalás előtti átszállítását (visszaszállítását) a székhelyük szerinti büntetés-végrehajtási intézetbe. Az is előfordul, hogy a terheltet a védő irodájának székhelyétől vagy lakóhelyétől távol tartják fogva, ami előtérbe helyezi a felkeresésen túli kapcsolattartási módozatokat.

A fogvatartás alatti kapcsolat felvételének esetleges más – a büntetés-végrehajtási intézet gátló magatartásában álló (pl. indokolatlan várakoztatás, beszélőhelyiség hiánya vagy elégtelen száma, a terhelt értesítés nélküli elszállítása) – akadálya közül egyedül az egyik ítélőtábla említette meg, hogy a védők a vizsgált ügyeken kívül többszörösen kifogásolták a hosszas várakoztatásukat.

13. A védő értesítése a terhelt nyomozati kihallgatásáról

13.1. A 46. § b) pontja esetén a védőt legkésőbb a terhelt első kihallgatásáig ki kell rendelni; a kirendelő határozatban a védőt tájékoztatni kell a terhelt fogva tartásának helyéről, valamint kihallgatásának tervezett helyéről és idejéről [Be. 48. § (1) bekezdés

3-4. mondat].

A 8/2013. (III. 1.) AB határozat 1. pontjában az Alkotmánybíróság megállapította: az Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdéséből fakadó alkotmányos követelmény, hogy a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 48. § (1) bekezdésének alkalmazásakor a terhelt érdekében kirendelt védőt a terhelti kihallgatás helyéről és időpontjáról igazolható módon, olyan időben értesítsék, hogy a kirendelt védőnek lehetősége legyen az eljárási törvényben foglalt jogait gyakorolni és a terhelti kihallgatáson részt venni. Ilyen értesítés elmaradása esetén a terhelt vallomása bizonyítékként nem értékelhető.

A vizsgálat által felölelt időszak kisebb tartamában volt áttekinthető a megjelölt alkotmánybírósági határozat kihatása a nyomozó hatóság gyakorlatára.

13.2. A vizsgálati jelentések a védő értesítéséhez kellő időnek tekintik, ha az a terhelt kihallgatását 24 órával megelőzi [23/2003. (VI.24.) BM-IM együttes rendelet (NYOR) 9. § (2) bekezdése, 17/2003. (VII.1.) PM-IM együttes rendelet (PNYOR) 14. §-ának (2) bekezdés].

Ez nem egy elvont okszerűségi, hanem jogszabályban meghatározott határidő, amelyet a nyomozó hatóság köteles betartani – és tegyünk hozzá: az ügyiratokban dokumentálni. A meghatározott határidő elegendő ahhoz, hogy a védő az ország bármely területéről megérkezessen a kihallgatásra.

A vizsgálati jelentések szerint a nyomozó hatóság rendszerint nem, vagy nem megfelelően dokumentálja az értesítés időbeliségét, mert az értesítésen, illetőleg az azt pótlónak szánt feljegyzésben általában kizárólag az értesítés keltének napját rögzítik. Az egyik ítéletábra kivételesnek, az értesítések mindössze 6,8 %-ában találkozott megfelelő nyomozó hatósági gyakorlattal: mind az értesítés, mind a kihallgatási jegyzőkönyv órára-percre pontosított volt.

A nyomozó hatóságoknak nyilvánvalóan változtatniuk kell a vizsgálati jelentésekből kitűnő negatív gyakorlatukon.

Az Alkotmánybíróság határozata előttről származóan jelölt meg az egyik ítéletábra extrém (pl. éjjeli) értesítés-küldési időpontokat, sőt adott ügyben az értesítésben a kihallgatás napja tűnt csak ki, és a kihallgatásra aznap 0.42 órakor került sor, védői részvétel nélkül.

Egy másik ítéletábra összegzése szerint a vizsgált ügyek kb. egyharmadában meg sem volt állapítható az értesítés időpontja (a telefax hiányzik az iratokból vagy olvashatatlan); kb. negyedében pedig egy-két órával előzte meg a kihallgatást. Az ilyen nyomozó hatósági gyakorlat az alkotmánybíróság határozatának indokolásában is bemutatásra került.

Az egyik ítéletábra szerint, ha a terhelt a későbbi kihallgatásán lényegében megismétli a korábbi vallomását, akkor az utóbbi vallomása törvényes bizonyítási eszköz.

Ez kétségtelenül így van, de ez már új vallomás, és közömbös annak a viszonya a korábbi bizonyítékként nem értékelhető vallomással. Inkább az a kérdéses, hogy ha a terhelt utóbb csak fenntartja a korábbi vallomását, a fenntartott vallomás törvényes bizonyítási eszköz-e. Miután a terhelt joga eldönteni, hogy a korábbi vallomását fenntartja-e, az önmagában álló „fenntartás” – amennyiben törvényes keretek között kerül sor az újabb vallomás tényleges megtételére – immár a törvényesen beszerzett

bizonyítási eszközök közé „emeli be” a korábbi vallomást.

Ekkor nem a vallomás tartalma a törvénysértő, hanem legfeljebb a rögzítés módja. Ugyanis: A terheltnek az újabb nyomozati kihallgatásán nyilvánvalóan vallomást kell tennie ahhoz, hogy megállapíthatóvá váljék a korábbi vallomásával való egyezőség. A nyomozó hatóságnak (és az ügyésznek) azonban nincs olyan lehetősége, mint a bíróságnak, miszerint nem kell jegyzőkönyvbe felvenni a vallomásnak... azt a részét, amely a bíróság eljárásában korábban készült jegyzőkönyv tartalmával megegyezik, ehelyett a korábbi jegyzőkönyvre kell utalni [Be. 251. § (2) bekezdés]. A „fenntartást” legális alpra helyezhetné, amennyiben a nyomozó hatóság (ügyész) – nemcsak a gyakorlatuk szerint, hanem a büntetőeljárás törvény engedő rendelkezésére – ismertethetné a terhelt korábbi vallomását, s a terhelt erre nyilatkozhatna.

13.3. A bíróságok döntően egységes értelmezéssel a (kellő időbeli) értesítés elmaradását hivatalból és indítványra egyaránt figyelembe veszik, mert az a Be. 78. §-a (4) bekezdésének 3. fordulatába ütközve vonja maga után a terhelt adott vallomása bizonyítékként értékelhetőségének elesését.

Ezzel ellenkező kisebbségi vélemény is akadt két törvényszék részéről, azon az alapon, hogy a terhelt eldöntheti, tesz-e vallomást védőjének távollétében. Ez nem kellő ellenérv, különösen nem az alkotmánybírósági határozat fényében.

Ki kell emelni, hogy ha a védő értesítése nem kellően időzített, ám a védő mégis részt vesz a kihallgatáson, a terhelt vallomása nem lehet nem értékelendő. Az értesítési idő alkalmatlansága önmagában nem vezethet semmisséghez.

14. Védői indítványra más szakértő kirendelése

A 2011. évi LXXXIX. törvény 28. §-a hatályon kívül helyezte a Be. 111. §-ának korábbi (3)-(4) bekezdéseit, miáltal a tárgyalási szakaszban már nem kötelező védői indítványra más szakértő kirendelése, ha a nyomozás során egyébként szakértő bevonására sor került.

Ebben a helyzetben a védői indítvány osztja az egyéb indítványok sorsát, vagyis ahhoz a bíróság nincs kötve. A védők ezt visszatérően sérelmezik, míg a bíróságok a döntési szabadságuk visszanyerésének tekintik.

A védői álláspont a védelem jogának jelentős korlátozását látja a korábbi szabályozás kiiktatásában. Hivatkozott a 20/2005. (V.26.) AB határozatára, miszerint: a védelem jogainak korlátozásából eredő „időnyereség” nem tekinthető olyan számottevő értéknek, amely az alkotmányos jogok és követelmények megszorítását indokolhatná.

A teljes szövegkörnyezet még határozottabb megítélést mutat.⁵⁶

⁵⁶ A tisztességes eljárás követelményeinek széles értelmezése magában foglalja az ésszerű időn belüli elbírálás követelményét, ami igazolhatja az egyszerűsített eljárási formák meghonosítását és bizonyos körben akár a tárgyaláson kívüli ügyintézését is. Az időszűrés követelménye azonban csak egy a tisztességes eljárás elmei közül, amelynek érvényre juttatása végletekig nem fokozható, s amely a tisztességes eljárás további szempontjai fölött nem szerezhethet uralkodó befolyást, más alapjogot pedig semmiképpen nem sérthet. A védelem jogainak korlátozásából eredő „időnyereség” nem tekinthető olyan számottevő értéknek, amely az alkotmányos jogok és követelmények megszorítását indokolhatná. Ez a megfontolás az igazságszolgáltatás Alkotmánynak megfelelő működéséhez méltatlan, merőben praktikus szempontnak tekinthető, amellyel szemben áll a bíróságnak az ügyek alapos felderítésére, a bi-

A bíróságok általános véleménye szerint a más szakértő kötelező kirendelése túlságosan strikt szabály volt, figyelmen kívül hagyta annak a lehetőségét, hogy a már rendelkezésre álló szakvélemény lehetett akár kifogástalan is. Ezért nem is volt egyetlen bíróság részéről sem visszaállítási igény.

Az ismert védői érvek persze nem elhanyagolhatóak. A védők egyes állandósult szakértők nyomozó hatóságok általi bevonását önmagában kifogásolják, és nem kívánatos gyakorlatnak tekintik azt is, ha egyfajta „árverés” útján választják ki a „legolcsóbb” szakértőt. Szóvá teszik még, hogy bizonyos esetekben a szakértés szinte egymagában eldöntheti az ügyet, ugyanakkor a védőknek nincs alanyi joguk a más szakértőhöz, mint szakértői kontrollhoz, ami a hatékony védelem ellenében hat.

A bíróságoknak ezen lehetséges érveket is szem előtt tartva gondosan mérlegelniük kell, hogy szükséges-e más szakértő kirendelése, amit meg kell, hogy előzzön a rendelkezésre álló véleményt adó szakértőtől a felvilágosítás kérése és/vagy a szakvélemény kiegészítésének elrendelése [Be. 111. § (1) bekezdés], illetőleg több rendelkezésre álló vélemény kapcsán a szakértők egymás jelenlétében való párhuzamos meghallgatása (125. §) [Be. 111. § (5) bekezdés].

A vizsgálati jelentések egy része hivatkozott ezen feltételekre, és közölték, hogy egyrészt maguk a védők csak kis számban indítványozták más szakértő kirendelését (pl. az egyik törvényszék által vizsgált 90 ügyből 3 esetben), másrészt a más szakértő kirendelésére irányuló védői indítványoknak inkább adtak helyt, mintsem azokat elutasították volna (pl. a hivatkozott törvényszék ügyeiben kivétel nélkül helyt adtak az indítványnak).

15. Magánszakvélemény

15.1. A Be. 112. §-ának szabályozásában a (terhelt és a) védő közölheti a bírósággal, hogy szakvéleményt kíván készíttetni, és benyújtani [(1) bekezdés]; a felkért személy szakértőként való bevonásáról a bíróság határoz [(2) bekezdés 1. mondat]; ha a bíróság a felkért személy bevonását megtagadja, az elkészített vélemény az okiratra vonatkozó szabályok szerint használható fel [(3) bekezdés].

Az (1) bekezdésből mintha az következne, hogy ún. magánszakvélemény csak akkor nyújtható be, ha a bíróság a felkért személyt szakértőként bevonja az eljárásba. A (3) bekezdésből azonban kiviláglik, hogy az ún. magánszakvélemény akkor is benyújtható, amennyiben a bíróság nem vonja be szakértőként a felkért személyt, ellenkező esetben ugyanis tárgytalanná válna az, hogy az „elkészített vélemény” az okirati szabályok szerint felhasználható.

A védelem ily módon nincs elütve az ún. magánszakvélemény benyújthatóságától, ami egy gyengített favor defensionis szabály, hiszen – ha a bíróság elzárkózik a bevonástól – a készítője nem kerül szakértői státusba.

zonyítékok körütekintő mérlegelésére, a súlyosító és enyhítő körülmények hibátlan felderítésére, az igazságos és a jogszabályoknak megfelelő döntés meghozatalára vonatkozó kötelezettsége, összefoglalóan: a büntető igénynek a tisztességes eljárás követelményrendszere keretei között történő érvényesítése. Hatékony jogorvoslat a védelem jogának ellehetetlenítését eredményező formalista megközelítésén nyugvó, tartalmilag azonban üres szabályozás mentén pedig elképzelhetetlen. (Indokolás IV.5.3. pont)

15.2. A vizsgálati jelentések alapján megállapítható, hogy a védelem egyes törvényszékek és az egyik ítélőtábla által vizsgált ügyekben be sem nyújtott ún. magánszakvéleményt, s ha mégis, előzetes bírósági engedélyt nem kérve, a bíróságok pedig jellemzően elhárítják az ún. magánszakvélemény készítőjének szakértőkénti bevonását.

A vizsgálati jelentések nem okolták meg, hogy miért élnek a bíróságok fenntartással. Feltételezhetően azért, mert a magánszakértésnek még nincs tradíciója, és bizonytalanok abban, hogy a védelem milyen kritériumok alapján választotta ki a magánszakértő személyét.

Ilyetén megokolásnak azonban nyilvánvalóan nem lehetne helye. Meg kell azonban jegyezni, hogy az ítélkezési gyakorlatból ismertek egyes visszatérően, személy- és konkrét ügyválogatás nélkül, azonos tartalommal véleményező szakértők - ámde a vád és a védelem oldalán egyaránt.

15.3. Az egyik ítélőtábla a Be. 112. §-a (3) bekezdésében írt „használható fel” kitételből arra következtetett, hogy az ún. magánszakvélemény még az okirati szabályok szerint sem kötelezően használandó fel. Ennek folytán a „teljesen indifferens, irreleváns vagy teljes egészében felderített tényre vonatkozó” magánszakvéleményeket okirati bizonyítékként sem teszi a bizonyítás anyagává.

Ez az álláspont félreértés, ugyanis valójában arról van szó, hogy ha a bíróság nem vonja be szakértőként az ún. magánszakvélemény készítőjét, akkor az ún. magánszakvélemény felhasználására az okirati szabályok vonatkoznak.

A helyes értelmezés kiindulópontja az, hogy az ún. magánszakvélemény a készítője bevonásának hiányában is bizonyítási eszköz – közelebbről okirat [Be. 76. § (1) bekezdés], márpedig minden bizonyítási eszköz szabadon felhasználható [Be. 78. § (1) bekezdés] és értékelendő [Be. 78. § (3) bekezdés].

Az ítélőtábla álláspontja következetlen is, mert az ún. magánszakvéleményt ténylegesen értékeli, pontosabban előértékelés alá vonja, majd annak függvényében nem engedi be a bizonyításba. Holott kizárólag az olyan bizonyítási eszközökből származó tény nem értékelhető bizonyítékként, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg [Be. 78. § (4) bekezdés].

Az ún. magánszakvélemény nem eshet az értékelési tilalom körébe, ezért a bizonyítás anyagává kell tenni, és értékelés alá kell vonni.

Ezen értelmezés ugyanakkor nem jelenti azt, hogy az ítélőtábla álláspontja nem egy lehetséges álláspont, amit célszerű volna pontosabb normaszöveggel kiiktatni.

15.4. A vizsgálati jelentések egyike sem számolt be az ítélkezési gyakorlatból ismert azon megoldásról, miszerint egyes bíróságok a szakértőkénti bevonás nélkül az ún. magánszakvélemény készítőjét tanúként hallgatják ki.

A megjelölt gyakorlat tarthatatlan.

Tanúként az hallgatható ki, akinek bizonyítandó tényről – történeti – tudomása lehet [Be. 79. § (1) bekezdés]. Az ún. magánszakvélemény készítője ugyanakkor nem lehet tanú, mert a bizonyítandó tényről nincs – történeti – tudomása; mint „funkcionális

szakértő” a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez nyújt különleges szakértelmet [Be. 99. § (1) bekezdés]; ha tanúként mégis részt vesz az ügyben, szakértőként el sem járhat [Be. 103. § (1) bekezdés c) pont], márpedig a „tanúvallomása” valójában bűjtatott szakvélemény.

16. Az egyik ítéletábra szerint a nyomozó hatóságok rendszerint ugyanazokat a szakértőket rendelik ki, és baj van az általuk adott szakvélemények színvonalával is. Az egyik törvényszék megdöbbentőnek tartja, hogy egyes bírák nem kérdőjelezik meg pl. az ún. revizori jelentések felhasználhatóságát. Két törvényszék jelezte, hogy a nyomozó hatóság – nyilvánvalóan anyagi okokból – egyre inkább még az egyébként állandósult szakértőiket sem rendelik ki, amit az ügyészség is elnéz.

Ismert továbbá, hogy előfordul: a nyomozó hatóság vagy az ügyész kirendeli a szakértőt, majd a szakvélemény bevétele nélkül emel vádat.

A joggal kifogásolt gyakorlat igen komoly probléma a bíróság számára. A (kompetens) szakértést indokolatlanul nélkülöző nyomozás, majd vádemelés ugyanis az idővesztéssel és költséggel járó terhet éppúgy a bíróságra hárítja, mint a lényeges bizonyítást, melynek függvényében az ügyész esetlegesen nem, vagy legalábbis nem a vádiratban megfogalmazottak és minősítettek szerint emelt volna vádat.

Amikor pedig a vád előkészítése során (pl. DNS- vagy könyvvizsgálatra) kirendelt szakértő szakvéleményének bevétele nélkül a vádemelés, a bíróság adott esetben, az idő és különösen a személyi szabadságot elvonó kényszerintézkedés szorításában, hosszas és utóbb akár feleslegesnek is bizonyuló bizonyításba bonyolódhat.

Ez közel sem kizárólag a bíróság, hanem éppúgy a védelem helyzetét is jelentős mértékben megnehezítheti.

A szakértéssel kapcsolatos probléma – ügyészi jelzés szerint – a túlon túl szoros vádemelési határidőre is visszavezethető. Az ügyész azonban nem köteles hiányos nyomozati anyag alapján vádat emelni, hiszen lehetősége van további nyomozati cselekmény elvégzéséről is rendelkezni [Be. 216. § (1) bekezdés a) pont 2. fordulat, (3) bekezdés 3. mondat]. Ezt az esetet talán helyesebb volna a „nem jogosult” megfogalmazással körülírni.

Az ügyész számára a szakértő igénybevétele természetesen a terheltnek a Be. 179. §-ának (1) bekezdése szerinti kihallgatásától számított két éven és a legfőbb ügyész által engedélyezhető meghosszabbítás további legfeljebb kilencven napon belüli tartam keretei között látjuk lehetségesnek [Be. 176. § (2) bekezdés, Be. 193. § (3) bekezdés].

17. A vádirat közzélése

17.1. Jelenleg az ügyész kizárólag a sértettet köteles értesíteni a vádemelésről [Be. 219. § (6) bekezdés].

Más kötelezettsége nincs, meglepő módon a védelem felé sem. A vádirat a vád legfontosabb irománya, s aligha kérdőjelezhető meg, hogy annak mielőbb a terhelt és a védő birtokába kellene kerülnie.

A bíróság a tárgyalás előkészítése során – még a vádirat tényleges közzélése előtt – gyakorta folytat pl. hivatalból bejelentett kizárási ok esetében olyan eljárást, ami elhúzódhat, s annak során a védelem nem kívánatos módon informálisan (pl. sajtó útján) szerezhet csak tudomást a vádemelésről. Az más kérdés, hogy ez önmagában helyes

gyakorlat-e.

Megfontolandó az ügyész kötelességévé tenni a vádirat kézbesítését.

Ezáltal a vádirat kézbesítése a vádelőkészítés részévé válna azzal együtt, hogy kézbesíthetlenség esetén az ügyész feladata volna a terhelt felkutatása. Ekként az ügyész már a terhelt tényleges elérhetőségét közölhetné a bírósággal, illetőleg adott esetben módosíthatna is a vádiratban foglalt indítványán is (pl. ismeretlen helyen tartózkodás miatt azonmód indítványozhatná a terhelt távollétében történő eljárás lefolytatását).

17.2. Legkésőbb az ügy iratainak a bírósághoz érkezését követő harminc nap [Be. 263. § (1) bekezdés] letelte után a tanács elnöke a vádiratot haladéktalanul megküldi (a vádlottnak és) a védőnek; (a vádlottat és) a védőt felhívja, hogy tizenöt napon belül jelölje meg bizonyítási eszközeit [Be. 263. § (2) bekezdés].

17.3. A vádiratot a bíróságok általában az erre rendszeresített [Be. 604. § (5) bekezdés c) pont] – kötelező – nyomtatvány útján közlik, melynek eredeti példánya rendszerint visszamarad az ügyiratokban, kivételesen és kifogásolhatóan csak a kitűző végzésből és/vagy a térítvevényből lehet következtetni a nyomtatvány használatára.

17.4. A bíróságok a védő személyének változása esetén a vádirat közlését részben megismétlik, részben nem ismétlik meg az új védő felé.

A vádirat közlése meghatározott helyzethez kötött [Be. 263. § (2) bekezdés], és ebben a védői pozíció számít, s nem a védő konkrét személye.

Ezért a vádirat ismételt közlésére nem kell sort keríteni. Annál inkább nem, mert annak ki kell terjednie arra is, ha az ügyész különösen védett tanú vallomását kívánja bizonyítási eszközként felhasználni [Be. 263. § (3) bekezdés], és arra is, ha közvetítői eljárás lefolytatásának lehet helye [Be. 263. § (4) bekezdés].

Amennyiben a bíróság az új védő felé is – nem a jogintézmény szerinti közléssel, hanem önmagában – kézbesíti a vádiratot, mégsem kifogásolható, bár erre nem köteles. A vádiratot a korábbi védő „áthagyományozhatja” az új védőre, az új védő azt beszerezheti a terhelttől, és kérelmezheti a bíróságtól is.

18. A bizonyítás felvételének sorrendjével kapcsolatos védői indítvány

A vádirat kötelezően tartalmazza a bizonyítás felvételének sorrendjére vonatkozó indítványt [Be. 217. § (3) bekezdés j) pont].

A vádirat közlésének a minimális rendjét határozza meg a büntetőeljárás törvény, ekként a bíróság nincs elzárva attól, hogy a vád közlésével egyidejűleg kikérje a bizonyítás felvételének sorrendjével kapcsolatos védői álláspontot is. Erre kötelezettsége nincs, és a védői indítvány bármikor [Be. 43. § (2) bekezdés d) pont, Be. 50. § (3) bekezdés], így a tárgyalás előkészítése során is előterjeszhető (Be. 243. §), de az előkészítő ülésre [Be. 272. § (9) bekezdés], avagy a tárgyalásra [Be. 285. § (1)-(2) bekezdés] is hagyható.

A vizsgálati jelentések szerint ilyen tartalmú védői indítvány előterjesztésre nem került sor. Egyebekben a bíróságok úgy látják, hogy leginkább a vádirat közlése keretében lehetne kikérni az ilyen tartalmú indítványokat, mert azt figyelembe lehetne venni a

tárgyalás kitűzésekor.

Az egyik törvényszék megemlítette, hogy egyetlen esetben másodfokú eljárásban a terhelt sérelmezte, hogy az elsőfokú bíróságtól nem kapott tájékoztatást a bizonyítás sorrendjéről. A bíróság a reagálását nem jelezte, de leszögezhető, hogy erre törvényi kötelezettsége a bíróságnak nincs. A bíróság ugyanakkor adhat illetően tájékoztatást akár írásban, akár a tárgyalás elején szóban.

19. Előkészítő ülés tartása

A Be. 272. §-ának (9) bekezdése lehetőségként szabályozza előkészítő ülés tartását, ha az ügy különös bonyolultságára figyelemmel a bizonyítás keretének, terjedelmének, a bizonyítás felvétele sorrendjének meghatározása érdekében az ügyész, a vádlott és a védő meghallgatása látszik szükségesnek.

A vizsgálati jelentések megegyeznek: a vizsgált ügyek egyikében sem terjesztett elő védő előkészítő ülés tartására irányuló indítványt, és a bíróságok hivatalból sem döntöttek előkészítő ülés megtartásáról.

Az egyik törvényszék szerint a tárgyalás előkészítése nem szolgálhatja a védelem felkészítését. Ez a megközelítés nem mondható szerencsésnek, mert nem vet számot azzal, hogy a Be. 272. §-a (9) bekezdésének a rendeltetése egyidejűleg lehetne a vád, a védelem és a bíróság érdeke, hiszen a bizonyítás keretének, terjedelmének, a bizonyítás felvétele sorrendjének meghatározása az eljárási feladatok megoszlásának elvét nem sérti, és az álláspontok összehangolása csakis kölcsönös előnyökkel járhatna. Így látja ezt egy másik törvényszék is.

Vagyis helytállóan fogalmazta meg a 2009. évi LXXXIII. törvény 34. §-ának kurta indokolása, hogy a beiktatott új (9) bekezdés a bizonyítás eredményességének előkészítését célozta.

A vizsgálaton kívül – kétségtelenül kivételesként – ismeretes olyan gyakorlat is, hogy a bíróság előkészítő ülést tart a bizonyítás sorrendjének meghatározása kérdésében, s arról pervezető végzést is hoz. Csakis helyeselhető ez a gyakorlat: a nyereség felbecsülhetetlen értékű.

20. A tárgyalás megtarthatósága

20.1. A bíróság eljárásának középpontjában a tárgyalás áll, aminek a megtarthatósága kiemelten fontos tényező. A Be. 281. §-ának (3) bekezdése igyekszik elrendezni, hogy mi történjék, ha a védő nem jelenik meg, és a megoldást a helyettesítésben látszik meglelni.

A vizsgálati jelentésekből mindenképpen megemlítendő, hogy arányaiban mérsékelt volt a védő helyettes állítása nélküli megjelenésének elmaradása.

Korábban sem volt ez alapvetően másként.⁵⁷ A vizsgálattal érintett időszakra, azaz 2011-2013 évekre beszerzett adatok tendenciájában javuló helyzetet mutatnak.⁵⁸

⁵⁷ FENYVESI Csaba i.m. 294. oldal

⁵⁸ Az Országos Bírósági Hivatal által kimutatott adatok igen személetesek. 2011-ben a védő meg nem jelenése miatt a helyi bíróságok ügyeinek 1,05; a törvényszékek elsőfokú ügyeinek 1,62; a törvényszékek másodfokú ügyeinek 2,09; az ítéletáblák ügyeinek 3,545 százalékában kellett a tárgyalást elhalasztani vagy elnapolni. 2012-ben a védő meg nem jelenése miatt a helyi bíróságok ügyeinek 1,02; a törvényszékek

Más azonban az arány, és más az abszolút szám. Az abszolút számok⁵⁹ már inkább mutatják, hogy a megváltozott szabályozás, a helyettes kötelező állításának a büntetőeljárás törvénybe emelése, valamint kiterjesztése a meghatalmazott védőre [Be. 50. § (1) bekezdés e) pont] eredményesnek bizonyult.

20.2. A kirendelt és a meghatalmazott védő helyettesítésével már foglalkoztunk (ld. előbb), felesleges ismétlésbe célszerűtlen bocsátkozni.

20.3. A Be. 281. §-a (3) bekezdésének 1. mondata szerint, ha a megidézett védő nem jelent meg, helyette a vádlott más védőt hatalmazhat meg.

Ez azonnal egyértelműen teljesíthetetlen, olyannyira, hogy ezzel a büntetőeljárás törvény sem számol.

20.4. A Be. 281. §-a (3) bekezdésének 2. mondata kizárólag azt a helyzetet rendezi el, amikor a védő tárgyalási részvétele kötelező.

A meghatalmazott védő távolmaradása nem önmagában, hanem csak akkor okoz problémát, ha egyúttal nem gondoskodott az immár kötelezően előírt helyettesítéséről [Be. 50. § (1) bekezdés e) pont]. Ekkor a bíróság helyettes védőt jelöl ki.

A helyettes védő kijelölése formálisan azonnal véghezvihető, ám – ezt a bíróságok többsége is így látta – az eljárásba történő azonnali bevonása elvileg ugyanúgy teljesíthetetlen, mint ahogyan problémás egy új védő azonnali meghatalmazása, és bevonása.

A kirendelt védő – ügyvédi törvénybe foglalt előírással – mindig köteles volt a helyettesítéséről gondoskodni. A helyzete jelenleg már azonos a meghatalmazott védőével. A kirendelt védő távolmaradása kizárólag akkor okoz problémát, ha egyúttal nem gondoskodott a helyettesítéséről. Ekkor a bíróság – értelemszerűen az addig eljárt felmentése mellett – más védőt rendel ki.

A más védő kirendelése formálisan ugyancsak azonnal véghezvihető, ám az eljárásba történő azonnali bevonása elvileg ugyanúgy teljesíthetetlen, mint egy új védő azonnali meghatalmazása, és mint meghatalmazott védő esetében a helyettes védő kijelölése.

20.5. A helyettes védő kijelölése és szerepe átmeneti jelleggel a meghatalmazott védő által helyettes állítása nélkül elmulasztott tárgyalásra korlátozódik.

---

elsőfokú ügyeknek 1,15; a törvényszékek másodfokú ügyeinek 1,67; az ítéletáblák ügyeinek 0,59 százalékában kellett a tárgyalást elhalasztani vagy elnapolni. 2013-ban a helyi bíróságok ügyeinek 1,01; a törvényszékek elsőfokú ügyeinek 1,47; a törvényszékek másodfokú ügyeinek 1,74; az ítéletáblák ügyeinek 0,81 százalékában kellett a tárgyalást elhalasztani vagy elnapolni.

⁵⁹Az Országos Bírósági Hivatal által kimutatott adatok szerint abszolút számban a védő meg nem jelenése miatt a következő gyakorisággal kellett a tárgyalást elhalasztani vagy elnapolni. 2011-ben a helyi bíróságok 1427; a törvényszékek első fokán 96; a törvényszékek másodfokán 285; az ítéletáblák 42 ügyében. 2012-ben a helyi bíróságok 1355; a törvényszékek első fokán 84; a törvényszékek másodfokán 222; az ítéletáblák 29 ügyében. 2013-ban a helyi bíróságok 1349; a törvényszékek első fokán 104; a törvényszékek másodfokán 237; az ítéletáblák 43 ügyében.

Másként fogalmazva a terhelt védője – leszámítva az elmulasztott tárgyalást, vagy több napra kitűzés esetében legalább a tárgyalás elmulasztott napját – a meghatalmazottja marad, akinek a jogai az egyik ítéletábra megfogalmazásában: utóbb felélednek.

Az egyik törvényszék bemutatott gyakorlatában a következő tárgyaláson a meghatalmazott védőt nyilatkoztatják, és csak akkor nyilvánítják befejezettnek a bizonyítási eljárást, ha nincs további bizonyítási indítványa, vagy azt elutasítják.

A más védő kirendelése és szerepe viszont azt jelenti, hogy a továbbiakban a korábbi kirendelt védő helyébe lép, azaz kirendelésének hatálya az általános szabálynak megfelelően alakul [Be. 49. § (1) bekezdés].

A kirendelt védő lecserélése radikális és merev megoldás, mert eltér attól a kívánalomtól, hogy – az egyéb okú – felmentésnél törekedni kell a védő személyének állandóságára [Üt. 34. § (4) bekezdés]. Helyesebb volna a mulasztó kirendelt védő esetében is a helyettes védő kijelölése.

20.6. A büntetőeljárás törvény szinte bizonyossággal számol a helyettes vagy a kirendelt új védő azonnali bevonhatóságával.

Megismételjük, hogy ez rendszerint akadályba ütközik. Ha nem lehetséges új védő azonnali bevonása, a tárgyalást szükségszerűen el kell halasztani.

A vizsgálati jelentések szerint egyes törvényszékek, sőt egy egész ítéletábra bíróságainak ügyeiben nem is került sor új védő azonnali bevonásra. Ennek oka a védői mulasztás hiánya, illetőleg az, hogy nem látnak reális lehetőséget az azonnali bevonásra.

Az egyik törvényszék önkritikusan írta le, hogy a bírák esetenként a kamarai jegyzék félretételével rendelik ki a védőt, de arra is felhívta a figyelmet, hogy milyen nehézséget okoz a tárgyalás megtarthatósága érdekében „éppen ráérő” ügyvédnek a bíróság méltóságát is sértő felkutatása.

A bíró eleget kíván tenni a törvényi kívánalomnak, biztosítani igyekszik eljárásának – érthető módon, okkal-joggal elvárt – időszerűségét, az ügy mielőbbi befejezhetőséget, ehhez azonban a jelenlegi kirendelt védői intézmény nem alkalmas.

A vizsgálati jelentésekből és az ítélkezési gyakorlatból azonban egyaránt ismert, hogy – a szó szoros értelmében vett – azonnali bevonhatóságra is akad példa (jellemzően többvádoltas ügyben a belső helyettesítés útján, vagy akár rövid úton a bíróság elé invitálással).

A prompt bevonáson túl alapvetően két út-mód is lehetséges. Egyrészt akkor, ha a védő valamely okra hivatkozással előzetesen bejelenti: nem tud megjelenni, és nem tud helyettest sem állítani, ezért a tárgyalás elhalasztását kéri. A bíróság – ha erre van idő – közölheti, hogy a halasztási kérelemnek nem ad helyt, figyelmezteti a védőt, amennyiben nem állít helyettest, helyettes védőt jelöl ki, avagy másik védőt rendel ki; a tárgyalást az új védő jelenlétében tartja meg. Másrészt akkor, ha a tárgyalás több, netán számos napra van kitűzve, és annak rendjét nem borítja fel az új védő bevonása.

Ha az új védő érdemi bevonására egyik út-mód sem járható, a bíróság – a 91. BkV számú büntető kollégiumi vélemény II. pontjával megfelelésben – dönthet a tárgyalás elhalasztásáról.

20.7. A Be. 281. § (3) bekezdése 3. mondatának megfogalmazásában a helyettes vagy a kirendelt új védőnek időt lehet biztosítani ahhoz, hogy a védelemre felkészüljön.

A vizsgálati jelentésekből kitűnően a bíróságok a felkészülési időt általában, de nem minden esetben biztosítják az új védő részére.

A felkészülési idő biztosításának elhagyására sajnos biztatás is kiolvasható a törvényből, és egyes vélemények szerint a büntetőeljárás törvény nem teszi kötelezővé, valamint pl. a járásbíróságok előtt az egy napra kitűzött több ügy esetében „arra nincs is idő”.

Az egyik törvényszék felhívta a figyelmet az Európai Parlament és Tanács 2013/48/EU irányelv 3. cikkének (1) bekezdésére, miszerint a tagállamok biztosítják, hogy a gyanúsítottak és a vádlottak ügyvédi segítséget vehessenek igénybe abban az időpontban és olyan módon, hogy az érintett személy a gyakorlatban hatékonyan érvényesíthesse a védelemhez való jogát.

A megfogalmazott elv nem vitatott, de az utalt irányelvre egyelőre nem lehet hivatkozni, mert az irányelv címzettje a tagállam, és az átültetési határideje (2016. november 29.) – miként azt maga a törvényszék is jelöli – még nem járt le.

A leghatározottabban szükséges leszögezni, hogy a felkészülési idő biztosítása az elsődleges, vagyis a „lehet biztosítani” kitétel nem jelentheti azt, hogy a bíróság minden esetben eljárási szabálysértés nélkül vonhatja meg az új védőtől a felkészülési időt.

A Kúria a Bhar.II.1549/2013/11. számú határozatában a következő álláspontra helyezkedett:

Amennyiben a helyettes vagy kirendelt új védő azonnal elérhető és bevonható, a bíróság döntési helyzetbe kerül. Arról kell döntenie, hogy a bizonyítás anyagának és a felrótt cselekmény jogi megítélhetőségnek mennyiségére, összetettségére, átláthatóságára figyelemmel szükséges-e és mennyi idő biztosítása a védelemre felkészüléshez.

A vádlottnak törvényben garantált joga van arra, hogy megfelelő időt és lehetőséget kapjon a védekezésre való felkészüléshez [Be. 43. § (2) bekezdés c) pont]. Ez a jog azonban nem köthető kizárólag a vádlott személyéhez, és a vádlott védelmének eredményes ellátása érdekében a védőt is megilleti [Be. 50. § (3) bekezdés].

A Be. 281. §-a (3) bekezdésének 3. mondata első olvasatra úgy tűnhet, mintha korlátlanra tenné a bíróság döntését, amikor védői mulasztás esetén az új védő részére csupán lehetőségként jelöli meg a védelemre felkészüléshez idő biztosítását. Ezt a lehetőséget azonban általában indokolt érvényesíteni, mert a védő mulasztása nyilvánvalóan nem eshet a vádlott terhére. A vádlott védelmében – a bíróság által belátható helyzetben – felkészületlen védő nem járhat el, mert az nem biztosíthatja a vádlott nem személyes védekezéshez fűződő, a büntetőeljárás törvény alapvető rendelkezései közé tartozó jogát, amit a bíróságnak biztosítani kell [Be. 5. § (3) bekezdés 1. mondat 2. fordulat és 2. mondat].

Védői távolmaradás esetén az adott tárgyalási nap megtarthatóságáról való bírósági döntés kérdésében a Be. 281. §-a (3) bekezdésének 3. mondata tehát helyesen úgy értelmezendő, hogy az új védő részére elsődlegesen megfelelő időt kell biztosítani a védelemre felkészüléshez, ami csak akkor mellőzhető, ha felkészülési időre ésszerű alapon nincs szükség (például a felrótt cselekmény ténybeli és jogi szempontból egyaránt könnyen átlátható), avagy arra kivételes körülmények folytán (például

külföldön élő, onnan megjelenő tanú kihallgatása történik) nincs lehetőség.

Ha új védő részére megfelelő felkészülési idő nem biztosítható, vizsgálati jelentéseik alapján a bíróságok – a 91. BKv számú büntető kollégiumi vélemény II. pontjával megfelelésben – általában elhalaszthatják a tárgyalást. A bíróságok rendszerint akkor tartják meg a tárgyalást, ha az ügy rövidebb, s így biztosíthatónak tekintett felkészülési időt igényel.

A más helyen már citált 61/2009. (VI.11.) AB határozat értelmezésében a fegyveregyenlőség egyik alapeleme a felek felkészülési lehetőségének biztosítása.

Megfontolandó a visszatérés a 2011. március 1. napja előtti szabályozáshoz, amikor a Be. 281. §-a (3) bekezdésének 2. mondata még úgy szólt, hogy az új védőnek megfelelő időt kell biztosítani ahhoz, hogy a védelemre felkészüljön.

Indokolt lehet olyan kifejezetten szabályozó törvénymódosítás is, hogy a tárgyalást el kell halasztani, ha az ügy terjedelme, vagy nehézsége miatt nem biztosítható megfelelő idő a felkészülésre.

A jelenlegi szabályozás szétszakítja azt, ami szervesen összetartozik, s így a védő az egyébkénti jogához a bíróság döntésének függvényében juthat.

Egyébként a felkészülési idő biztosításának hiányát a korábbi szabályozás mellett is – szükségképpen, mert nem volt nevesített a feltétlenek között relatív – eljárási szabálysértésnek tekintette az ítélkezési gyakorlat (BH 2011.189., BH 2006.272., BH 2002.259.).

20.8. A vizsgálati jelentések nem adtak választ arra a kérdésre, hogy mi a szerepe a felkészületlen új védőnek.

Az egyik ítélőtábla mindössze megjegyezte, hogy tehet nem érdemi indítványt (pl. az előzetes letartóztatás megszüntetésére). Egy másik ítélőtábla „elképzelhetetlenek” találja, hogy ne biztosítsanak felkészülési időt.

Ha az új védő – kivételesen – nem kap lehetőséget a felkészülésre, a jelenlétében folyó bizonyítás során örködhet az eljárási szabályok megtartása fölött, és helyettesként kijelölve továbbadhatja a történések ismeretét a távol maradt meghatalmazott védő részére. Másként fogalmazva, az új védő a védelem oldaláról „hitelesíti” a jelenlétében folyó bizonyítás törvényességét.

20.9. A Be. 281. § (3) bekezdése 4. mondatának szabályozásában a tárgyalás megtartható, de a vádlott vagy a tárgyaláson jelen lévő védő kérelmére a bizonyítási eljárást nem lehet befejezni, a tárgyalást a meg nem jelent védő költségére el kell napolni.

Ha tehát a vádlott és/vagy a jelen lévő új védő kéri, még a bizonyítási eljárás sem zárható le. Ez az új védő teljes körű ügyismeretének hiányából következik. A bíróság azonban bármikor dönthet a tárgyalás elnapolásáról, így a vádlott és/vagy a jelen lévő új védő kérelmének hiányában is meggátolhatja, hogy a bizonyítási eljárás lezárható, a perbeszéd meg tarthatóak és az ügydöntő határozat meghozható legyen.

Az új (helyettes vagy más kirendelt) védő intézményének létjogosultságát meg nem kérdőjelező védői álláspont is bizonyos korlátozó igényt támasztott az ítélkezési gyakorlattal szemben, kiemelve azt, hogy az új védő ne tarthasson perbeszédet.

Egyúttal hivatkozott a Goddi kontra Olaszország ügyre (1984), melyben az EJEB egyezségről nyilvánította az eredeti védő távollétében a helyszínen kirendelt és tevékenységet formálisan ellátó védő fellebbezési tárgyaláson való közreműködését. Megjegyezte, hogy a hátrányokat – végső soron – mindig a terhelt szenved el.

A jelenlegi szabályozási környezetben kategorikus korlátozásra nincs legális lehetőség, legfeljebb a tárgyalás – már említett – elnapolhatóságára hívható fel a bíróságok figyelme, ami elejét veheti a nem hatékony védelem biztosításának.

20.10. A védő felkészületlensége szankcionálható-e

A vizsgálati jelentések szerint – az erről nyilatkozó – bíróságok lehetőséget látnak a felkészületlenségére alaptalanul hivatkozó védővel szemben rendbíróság kiszabására.

Az egyik ítélőtábla a saját közreadott döntése (IH 2010.57.) alapján úgy látta, hogy a felkészületlen védő „olyan állapotban” jelenik meg, hogy eljárási kötelezettségét nem képes teljesíteni [Be. 69. § (2) bekezdés, Be. 161. § (1) bekezdés].

A határozat indoka az volt, hogy a büntetőeljárás törvény nem határozza meg, hogy milyen ok idézheti elő az „olyan állapotot”. A határozat visszautalt egy másik ítélőtábla jogesetére (IH 2008.133.) is, aminek más volt a tárgya, csak megjegyzésre került, hogy rendbírósággal szankcionálható a felkészületlenség.

A Kúria is hasonlóképpen látta az egyik közreadott határozatában (BH 2014.237.): az eljárási kötelezettségek teljesítésére alkalmatlan állapot fogalmába nemcsak az tartozik, ha a megidézett olyan testi vagy szellemi állapotban (például ittasan vagy nyugtató hatású gyógyszerek hatása alatt) jelenik meg, amely a kötelezettsége teljesítését akadályozza, hanem ide sorolható az érdemi tárgyalás védő által oly módon történő akadályozása is, ha a tárgyaláson felkészületlensége miatt perbeszédet mondani képtelen, annak ellenére, hogy megállapítható, kellő ideje volt az ügy megismerésére.

A védői álláspont az egyelőre formálódó gyakorlat helyességét vitathatónak tartja. A következő indokokkal.

A jogirodalom ebbe az esetkörbe az önhiba folytán kialakult fiziológiai jellegű bódultságban és zavartságban megnyilvánuló állapotot sorolja. Sem tudományos, sem rendszertani alapon nem igazolható a felkészületlenség e kategóriába történő utalása. Nézetünk szerint a Be. 69. § (2) bekezdésben körülírt állapot csak olyan állapot lehet, amely a büntetőeljárás valamennyi résztvevőjén egységesen számon kérhető. Példának okáért nehezen elképzelhető, hogy a bíróság a tárgyaló ügyészt szankcionálja a felkészületlenség okán. A kifogásolt védői hozzáállás leginkább fegyelmi felelősséget megalapozó magatartás. A jogi konzekvenciákat a kamarai szervek irányába történő szignalizációval indokolt keresni. Végül megemlíti, hogy ha a védő felkészületlenség okán a tárgyalás elhalasztását kéri, akkor rendbírósággal sújtandó, ellenben ha a felkészültséget nem ismeri el és azt leplezve „érdemi” munkát végez, perbeszédet mond, amely azonban a terhelt érdekét nem szolgálja, annak nincs jogkövetkezménye.

A védői álláspontban fölhozott indokok kellő alapot képeznek arra, hogy a kétségtelenül kiterjesztőnek tűnő értelmezés a továbbiakban korrigálás alá essék.

20.11. Védőcsere

A vizsgálati jelentések szerint a bíróságok számára problémát okoz, amikor a meghatalmazott védő személyében közvetlenül – és gyakorta másodfokon is – a tárgyalás napja, vagy az ügydöntő határozat meghozatalának napja előtt, avagy éppen azt megelőzően áll be változás, hogy eltelve az előzetes letartóztatásnak a Be. 132. §-ának (3) bekezdésében előírt maximális tartama.

Ezekben az esetekben a terhelt felmondja a korábbi védő megbízását, és új védőt hatalmaz meg, aki felkészülési időt igényelve a tárgyalás elhalasztását kéri.

A terheltnek a büntetőeljárás során korlátozhatatlan joga van a védőjének bármikor történő „lecserelésére”. Kérdéses, hogy ennek a megfelelője megvan-e, vagyis igaz-e, hogy jelenleg az ügyvédet nem köti semmiféle törvényi és/vagy etikai szabály arra nézve, hogy mikori időzítéssel vállalhat megbízást.

Az ügyvéd és a megbízó között a megbízás akkor jön létre, ha a felek megállapodtak a megbízás tartalmában, a megbízási díjban és az előrelátható költségekben [Üt. 23. § (1) bekezdés]. A megbízás rögzítése a beszédes megnevezésű ún. tényvázlatban történik. Az ügyvédnek a „megbízás alkalmával fel kell tárnia az ügy összes lényeges körülményeit, tájékoztatnia kell az ügyfelet az ügy kimenetelének lehetséges változásairól, az alkalmazandó eljárásokról és a bizonyítékok beszerzésének szükségességéről” (ügyvédi etikai szabályzat 12/2. pont).

Az ügyvéd – az előzőekből következően – akkor juthat túl a megbízáson, s vállalhatja a pervitelre a meghatalmazott védői szerepet, amennyiben az ügy olyan fokú ismeretében van, hogy képes a terhelt érdekében hatékonyan eljárni. Ezért, ha az ügyvéd közvetlenül a tárgyalás előtt elfogadja a megbízást és a perviteli meghatalmazást, a továbbiakban már a védelem belügye, hogy a meghatalmazott védőként fellépő ügyvéd ténylegesen felkészült-e, s ha nem, annak a következményeit is a védelemnek, végső soron a terheltnek viselnie kell. A megbízás elfogadására nem kötelek [Üt. 24. § (1) bekezdés 1. mondat 1. fordulat] védő – éppen azért mert a megbízást és a perviteli meghatalmazást elfogadta – nem hivatkozhat a felkészületlenségére.

A bíróságok többsége a megengedőbb megoldást követve a tárgyalást elhalasztja. A bíróságok különösen az első védőcsere kapcsán járnak el így.

A másik lehetséges megoldás azon alapulhat, hogy – miután mindkettőjük szabadon cselekszik – a védő akármikorra időzített lecserelésének kockázatát a védelem, végső soron a terhelt viseli. Nem zárható ki, hogy ebből kiindulva járjon el már az első védőcsere alkalmával a bíróság, és megtartsa a tárgyalást, de a felkészülési időt méltányosan ekkor is biztosítani lehet – ha ez egyáltalán lehetséges. A bíróságok ehhez a megoldáshoz jellemzően a további hasonlóan időzített védőcserére reagálásként folyamodnak.

A már előzőekben megjelölt BH 2014.237. és IH 2010.57. szám alatt közreadott jogesetek érzékelhetően a bíróságok számára alkalmatlan időben végrehajtott védőcserét igyekeznek megoldani, bár a felkészületlenség szankcionálása egymagában még nem megoldás.

Felvethető, hogy a megjelölt jogesetekben kiterjesztő értelmezéssel éltek a bíróságok, azonban az is, hogy sem a terhelt, sem az új védő általában nem hivatkozhat eredményesen a védelem jogára, akkor, amikor az eljárás rendjét éppen a védelem

borítja föl.

Természetesen hangsúlyossá kell tenni, hogy adódhat azonnali bizalomvesztéssel járó helyzet, ám ha ilyen helyzetre nincs hivatkozás, avagy a hivatkozásból kellően nem is valószínűsíthető ilyen helyzet bekövetkezése, nincs mit akceptálniuk a bíróságoknak.

20.12. A felkészülési idő „megfelelő” mértéke szempontjából célszerű az ún. tárgyalási időköz [Be. 279. § (3) bekezdés] nyolc napjából kiindulni. Ezért, ha a védő cseréjére a tárgyalást megelőző nyolc napon túl került sor, az új védő nem hivatkozhat a felkészülési idő elégtelenségére; ha pedig nyolc napon belül került sor a védő cseréjére, akkor vehető számba, hogy azonnali bizalomvesztéssel járó helyzet állt-e be.

Az egyik törvényszék jelezte, hogy a védelmi mentalitás kevésbé változott, és a meghatalmazott védő olyankor is a felkészülési idő hiányára hivatkozva kért halasztást, amikor pl. első fokon a terheltnek három hónap állt rendelkezésére védő megbízására; másodfokon a meghatalmazott védőnek tizenhat napja volt a nyilvános ülésig, majd az elhalasztás megtagadása után, nyolc nappal a nyilvános ülés előtt a védelem már arra hivatkozott, hogy a meghatalmazott védő megbetegedése miatt nem tudja tanulmányozni az iratokat, de az addig eltelt időre nézve nem adott magyarázatot ennek elmaradására. A példák felhozásával a törvényszék a védelem joggal való visszaélését nehezményezte azzal, hogy ahhoz a bírák „jámbor asszisztálása” járult.

Ezzel szemben egy másik törvényszék egyetlen vizsgált ügyben sem tapasztalt a tárgyalást közvetlenül megelőző, a felkészülési idő hiányára alapozott halasztás iránti kérelmet. A saját másodfokú gyakorlatából viszont megemlítette, hogy gyakran fordul elő ilyen helyzet. Beszámolt olyan esetekről is, amikor a tárgyaláson (nyilvános ülésen) a megjelent terhelt mutatja be a korábbi megbízás visszavonását és az új védő meghatalmazását, s egyúttal kéri az elhalasztást a meg sem jelent új védő távollétében. Kötelező védelem esetében ilyenkor nincs más megoldás, mint az elhalasztás. A nem kötelező védelem esetére a már kifejtettek irányadóak.

20.13. A meghatalmazását felmondó védő részéről van bizonyos korlát, hiszen tizenöt napig eljárási tartozik. Ez biztosítja a tárgyalás (nyilvános ülés) megtarthatóságát.

A kirendelt védőt azonban indokolatlanul nem köti olyan szabály, hogy felmentését a tárgyalás (nyilvános ülés) kitűzött napját megelőző tizenöt napon belül nem kérheti.

Vélhetően a terhelt oldaláról is keresni kellene a megoldást. Olyasmi szabályra volna szükség, hogy a terhelt a tárgyalás (nyilvános ülés) kitűzött napját megelőző tizenöt napon belül nem, vagy csak különösen indokolt esetben vonhassa meg a védőjétől a megbízást és bízhatson meg új védőt, valamint kérhesse védőjének a felmentését és új védő kirendelését.⁶⁰

Ennek a javaslatnak egyértelmű velejárója volna, hogy a bíróságnak olyan időben kellene – az iménti javaslatban foglaltakra figyelmeztető vád közlését követően – az ügyet kitűznie és az idézést (értesítést) kibocsátania, hogy annak kézbesítése lehetőleg a tárgyalás (nyilvános ülés) kitűzött napját megelőző tizenöt napon túl megtörténhessen.

---

⁶⁰ Némileg hasonló a Magyar Bírói Egyesület 2010. augusztus 7-i javaslata. Be. 47. §. (2) bekezdése a következőképp egészül ki: „A védő részére, a kitűzött tárgyalási határnapja előtt 15 napon belül adott meghatalmazás esetén a tárgyalás elhalasztásának, a megfelelő felkészülés érdekében nincs helye.”

21. A váddal kapcsolatos álláspont kifejtése

21.1. A terhelt kihallgatásának menetében, miután nyilatkozott a vád megértéséről, a terheltnek lehetőséget kell adni arra, hogy röviden összefoglalva kifejtse a váddal kapcsolatos álláspontját, a terhelt, illetőleg védője – ha ezt szükségesnek tartja – kitérhet arra is, hogy a védelem érdekében milyen bizonyítás lefolytatását indítványozza [Be. 288. § (3) bekezdés 2-3. mondat].

21.2. Az egyik törvényszék utalt rá, hogy a Büntető eljárási jog, Kommentár a gyakorlat számára című kiadvány szerint kizárólag a terheltet illeti meg a váddal kapcsolatos álláspont kifejtése.

A Be. 288. §-a (3) bekezdésének 3. mondatában a vádlottra és a védő egyaránt vonatkozó „kitérhet arra is” megfogalmazásból ennek ellenkezője is következhet. Az egyik ítéletábra pedig a Be. 50. §-ának (3) bekezdéséből vezeti le, hogy a védőt is megilleti a váddal kapcsolatos álláspont kifejtése.

E kérdésben is segíthetne a norma pontosabb megfogalmazása.

21.3. A jegyzőkönyveket áttekintő vizsgálati jelentések alapján megállapítható, hogy a bíróságok az ezen lehetőségre figyelmeztetést kevés esetben rögzítik, a védők azonban általában nem élnek ezen a jogukkal.

A védői észrevétellel egyetértve célszerű tudatosítani, hogy a bíróság ekkor már tisztában van az ügyész vádiratban összefoglaltan megfogalmazott álláspontjával, de még nincs a védelmi álláspont egészének ismeretében.

A bíróságok többségében nem (pl. az egyik ítéletábra által vizsgált ügyek egyikében); míg az egyik törvényszék által vizsgált ügyek mindegyikében biztosították a bíróságok ezt a lehetőséget.

Két vizsgálati jelentés is megfogalmazta, hogy e jogintézmény „nem ment át a gyakorlatba”. Ehhez egyértelműen hozzájárult az is, hogy a vizsgálati jelentések összesen három esetet észleltek, amikor a védő élt a vonatkozó jogával.

Az egyik törvényszék megjegyezte, hogy ha a terhelt nem kíván vallomást tenni, akkor szerinte az ilyen figyelmeztetés elesik, ám a büntetőeljárási törvény szerkezetében mintha később kellene a terheltet figyelmeztetni a vallomás megtagadásának jogára. A törvényszék újraszabályozást igényel a terhelti kihallgatás kapcsán történő figyelmeztetésekre.

Egy másik törvényszék szerint a törvényhelyekből nem is következik a bíróságra háruló oktatási kötelezettség. Ez nem helytálló vélemény, miután a bíróságot alapvető rendelkezés szintjén terheli annak biztosítása, hogy az, akivel szemben a büntetőeljárás folytatják, az e törvényben meghatározott módon védekezhessék [Be. 5. § (3) bekezdés 2. mondat].

21.4. Az erre kitérő bíróságok többségükben úgy látják, hogy e jogintézményt a vád ismertetése után kellene elhelyezni.

Ezzel szemben az egyik törvényszék szerint nem volna kívánatos, mert több-vádlottas ügyben minden vádlott megismerhetné a vádlott-társuk váddal kapcsolatos álláspontját.

Ez meggyőző érv a jogintézmény szerkezeti áthelyezése ellen.

22. A védelem értekezése

22.1. A vádlott – a tárgyalás rendjének zavarása nélkül – a tárgyalás alatt is értekezhet a védőjével, de a kihallgatása közben ezt csak a tanács elnökének engedélyével teheti meg [Be. 289. § (3) bekezdés].

Ez ugyan a megfogalmazásában terhelti jog, de megilleti a védőt is [Be. 50. § (3) bekezdés].

22.2. A vizsgálati jelentések úgy összegezhetőek, hogy a védelem jellemzően nem (ilyen jelentésekre is van példa, így az egyik ítéletábla valamennyi bírósága vonatkozásában), vagy kevéssé (pl. az egyik törvényszék által vizsgált 85 ügyből 3 esetben) él ezzel a lehetőséggel. Egyetlen törvényszék válaszolta azt, hogy a konzultáció és annak engedélyezése rendszerinti.

22.3. Az ítélezési gyakorlatból is ismert, hogy a bíróságok – ha van rá igény – biztosítják ezt a lehetőséget a fogva lévő terhelttel a tárgyalás megnyitása előtt és a tárgyalási szünetekben, valamennyi terhelt tekintetében pedig a tárgyalás során.

Döntően és lényegében hivatalból az ügydöntő határozattal, vagy a jelentések szerint még a bizonyítási indítványok előterjesztésével kapcsolatosan számít bevettnek.

A jegyzőkönyvezés elmaradásának tudható be a kimutathatóság részlegessége. Amikor jegyzőkönyvezik, annak általában külön oka van (pl. fontosabb kérdés megválaszolása előtt). Az egyik törvényszék – helyesen – megjegyezte, hogy a terhelt kihallgatása közben ezt általában nem találnák célszerűnek.

Egy másik törvényszék szerint előfordul, hogy a védő esetenként hosszabb konzultációt igényel, ezt inkább tárgyalási szünettel biztosítják.

22.4. A vizsgálati jelentések nem számoltak be semmiféle akadályról, némelyikük kifejezetten zavartalannak tekintette a megvalósulását.

22.5. A védelem értekezését jelentős mértékben elősegítené, amennyiben szakítanánk az eddigi gyakorlattal, és számos más állam (pl. az Amerikai Egyesült Államok) megoldását követve megszüntetnénk a „vádlottak padját”, és a terheltnek a védő mellett kellene helyet foglalnia.

Az már kérdéses, hogy ez pl. a jelenlegi – kifogásolhatóan, de egészében a büntetőeljárás törvényen kívül szabályozott – biztonsági szempontokra is tekintettel miként oldható meg.

23. A tanú védő általi kihallgatása

23.1. A védő indítványára a tanács elnöke engedélyezheti, hogy ha a tanú kihallgatását a védő indítványozta, a tanút előbb a védő hallgassa ki [Be. 295. § (1) bekezdés 1. mondat és b) pont].

23.2. A jelentések szerint a vizsgált ügyek egyikében sem tett erre a védő indítványt.

Lehetséges magyarázatként az egyik törvényszék úgy vélte, hogy a bírói kikérdezés rendszerint kellően alapos, és a védőknek legfeljebb egy-két kérdése van csupán a

tanúkhöz. Egy másik törvényszék megfogalmazásában a védők „ódzkodnak” ettől a lehetőségtől.

Az egyik ítéletábra közölte, hogy egyetlen ügyben – a perújítás elkerülése érdekében – felhívták a védőt, hogy hallgassa ki az általa indítványozott tanúkat, akikhez az ítéletábrának nem volt kérdése. Az egyik törvényszék szerint úgy ment át a gyakorlatba ez a jogintézmény, hogy indítvány nélkül hivatalból átengedik a védőnek a tanú kihallgatását.

Mindezek ellenére is elgondolkodtató a védők e téren megmutatkozó passzivitása, hiszen nyilvánvalóan jelentőséget tulajdonítottak a tanúk kihallgatásának, s bizonyítási indítványuknak a bíróság ugyanezen okból adott helyt.

A védő passzivitása egyúttal közömbösséget mutat az általa indítványozott tanúk kihallgatásának várható eredményével szemben. Ez a védői magatartás – ha nem is általános jelleggel, de adott esetben – ütközhet az ügyvédi etikai szabályzat 8/8. pontjával is, miszerint a védő feladata teljesítése során nem kerülhet ellentétbe ügyfele tényelőadásaival; ügyfele tagadása esetén nem tanúsíthat olyan magatartást, mely azt a látszatot keltheti, hogy a terhelt ártatlansága tekintetében kételyei lennének.

Ha pedig a bíróság – feltehetően pusztán a védelem igényének kielégítése érdekében – ad helyt a bizonyítási indítványnak, és nincs a védő részéről indítvány a kihallgatás átvételére, a kihallgatás hivatalból történő átengedése ebben az esetben sem áll megfelelésben a tételes büntetőeljárás szabályozással.

Ideje egyértelművé tenni, hogy a vizsgálati jelentések részben a vizsgált ügyekből nyertek információt, részben annak forrása a vizsgáló bíróság ítélkezési gyakorlata vagy értelmezése volt. Ez megfelelt a vizsgálattal szemben támasztott igénynek.

Ezért nincs ellenmondás abban, hogy vizsgálati tapasztalat e kérdésben nem volt, de a jogintézmény mégis (úgy-ahogy) működik.

24. A védőbeszéd korlátozása

24.1. A védő védőbeszédet tart; perbeszéd közben a szót nem lehet megvonni; a perbeszéd nem szakítható félbe, kivéve, ha bűncselekményt megvalósító kifejezést foglal magában, rendzavarást kelt, továbbá ha az eljárás elhúzásának megakadályozása érdekében ez szükséges [Be. 314. § (1), (3)-(4) bekezdés].

24.2. A jelentések szerint a – védelem legfajsúlyosabb eljárási cselekményét képező – védőbeszéd korlátozására (szómegvonás, félbeszakítás) egyetlen vizsgált ügyben sem került sor.

Az egyik törvényszék felvetése, hogy a védő korlátlan ideig tarthat-e védőbeszédet, miközben legfeljebb visszatérően félbeszakítható.

A szómegvonás a perbeszéd továbbtartásának lehetőségét gátolná meg – ha nem lenne erre törvényi tilalom, míg a félbeszakítás figyelmeztetés közbeiktatására ad lehetőséget. Vagyis a kérdésben benne van a válasz.

24.3. A védő nem vonható felelősségre a védelem ellátása során kifejtett véleménye miatt [Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdés 2. mondat]. Ezért a védőtől a szó alkotmányos szempontból sem vonható meg.

Az előbbi törvényszék arra is rákérdezett, hogy a hivatkozott alaptörvényi rendelkezés folytán a „felelősségre nem vonható, de félbeszakítható” helyzet következik-e.

A kérdésben itt is benne van a válasz. A védőbeszéd – a figyelmeztetés erejéig – akkor is félbeszakítható, ha a védő „bűncselekményt megvalósító kifejezést” használ (pl. hamis vádnak, rágalmazásnak, becsületsértésnek, halott emléke meggyalázásának imponál). Amennyiben a védő a védőbeszéd közben rendzavarást kelt, a félbeszakítás a szankcionálásig is terjedhet.

Egyetlen törvényszék közölte, hogy az eljárás elhúzásának megakadályozása érdekében alkalmazzák a félbeszakítást.

24.4. A perbeszédék és a felszólalások után, azok sorrendjében viszonyválaszoknak van helye; a viszonyválaszra további viszonyválasz adható, utoljára a védő, illetőleg a vádlott szólhat [Be. 318. § (1) bekezdés].

A viszonyválasz biztosítottsága nem kérdéses. Egyes vizsgálati jelentések elvértve jeleztek viszonyválaszokat (pl. két ítéletábla egy-egy esetet említett meg), akadtak azonban olyan bíróságok, melyek mindennapos gyakorlatként jelölték meg.

A viszonyválasz viszonyválaszáról a vizsgálati jelentések nem szóltak.

Amennyiben a viszonyválasz és annak viszonyválasza lehetőségét a megfelelő pervezetés felkínálja, a bíróság értékes – a perbeszédekben akár fel sem hozott – érvrendszerhez juthat, különösen a jogkérdésekben.

25. A terhelt távollétében folytatott eljárás (Be. XXV. Fejezet)

25.1. A vizsgálati jelentések szerint a terhelt távollétében folytatott eljárásokban a védő – indítványozási és egyéb – aktivitása általában éppen olyan volt, mint a terhelt jelenlétében folyó eljárásokban.

Egyes bíróságok az aktivitás hiányát, az egyik törvényszék megfogalmazásában „lanyhaságot”, más bíróságok kissé vagy jóval fokozottabb aktivitást tapasztaltak, az egyik ítéletábla pedig kifejezett intenzitásról adott számot.

A távollévő terhelttel szemben folytatott eljárásnál a védő funkciójának önálló tartalma és önálló szakmai felelőssége megfelelő biztosítéka annak, hogy a terhelttel való személyes kontaktus hiánya esetén se üresedjen ki a védelmi funkció [14/2004. (V.7.) AB határozat].

25.2. Az ügydöntő határozat elleni fellebbezés

Az ügy kiemelkedő jelentőséggel bíró aktusa az ügydöntő határozat, és a terhelt távollétében folyó eljárásban a védő mintegy megkettőzött felelőssége, hogy a védelem oldaláról hozzájárul-e annak a jogerőre emelkedéséhez.

A védő ügydöntő határozat elleni fellebbezési gyakoriságát illetően a vizsgálati jelentések alapján sajátos védői magatartás volt kimutatható. Miután az első fokon jogerőre emelkedett ügyek nem estek vizsgálat alá, éppen a fellebbezett ügyekben tűnik meglepőnek, hogy azokból nem is kivételesen hiányzott a védő fellebbezése. Másként fogalmazva a vádló részéről fellebbezéssel támadott ügyekben nem automatikusan élt

fellebbezéssel a védő.

Kivételesen persze volt egy ítélőtábla és egy-két törvényszék, ahol automatikus a védői fellebbezés, s azt az eljárás sajátosságára tekintettel természetesnek is értékelték.

Egyes bíróságok megjelölésében a védő jellemzően akkor fellebbez, ha a terhelt az ismeretlen helyre távozása előtt tagadta a büntetőjogi felelősségét, és/vagy a terhelt számára nem kedvezőnek vehető „enyhe” (nem végrehajtható szabadságvesztés) büntetést szab ki a bíróság.

Az egyik ítélőtábla szerint a védői fellebbezés elmaradása a védő önálló perbeli pozíciójából adódóan nem lehet etikai vétség – arra is figyelemmel, hogy a büntetőeljárás törvény kellő garanciát ad a később fellépő terhelt számára. Egy másik ítélőtábla a kirendelt védők részéről észlelte, és etikátlannak találta a fellebbezés elmaradását.

Nem feladatunk ebben a kérdésben állást foglalni, de általánosságban aligha vitatható, hogy ami jogszerű, az nem feltétlenül etikus. Több vizsgálati jelentésből kiolvasható, hogy maguk a védők is bizonytalanok abban, hogy a terheltet marasztaló ügydöntő határozat tudomásulvételével ügyvédi etikai vétséget követnek-e el. Az ügyvédségnek kell választ találnia az érintett kérdésre.

25.3. Az egyik ítélőtábla kérte tisztázni, hogy ha a terhelt távollétében folyó eljárásban a terheltet – nyilvánvalóan az ismeretlen helyre távozását követő és általa adott megbízással – meghatalmazott védő védi, vizsgálni kell-e, hogy erre miként kerülhetett sor.

A terhelt büntetőeljárás törvényen alapuló joga védő meghatalmazása, ami semmiben sem függ attól, hogy a terhelttel szemben milyen típusú eljárás folyik. Az önmagában jogszerű meghatalmazás folytán a kérdezett vizsgálatnak nincs helye.

26. A hatályon kívül helyezési gyakorlat tapasztalatai

26.1. A jelentések alapján megállapítható, hogy mind a vizsgált, mind egyéb hatályon kívül helyezett ügyekben – öröndetesen – általában nem, vagy kis számban fordult elő, hogy kasszációhoz vezetett a védői jogok megsértése (korlátozása).

A hatályon kívül helyezések okai: a vádirat kézbesítése és a tárgyalás között tizenöt nap nem telt el, függetlenül attól, hogy a terhelt és a védő nem kérték a tárgyalás elhalasztását; az elsőfokú bíróság annak tudatában, hogy a terhelt kóros elmeállapotú (személyiségzavar) védő nélkül járt el; a másodfokú eljárásban derült ki, hogy a terhelt kóros elmeállapotú, és az elsőfokú eljárásban nem volt védője; a terhelt védője egyidejűleg egy tanú érdekében is eljár; az elsőfokú bíróság által nem észlelt érdekellentét volt a közös védővel rendelkező terhelték között; a terhelt „szegénységi” okból kérte védő kirendelését, amit az elsőfokú bíróság figyelmen kívül hagyott, s védő nélkül tartott tárgyalást; az elsőfokú bíróság pótmagánvádas ügyben védő nélkül járt el; együttesen elkövetett vádbeli cselekmény ellenére - az elsőfokú bíróság tájékoztatására - az egyik terhelt védője nem vett részt az érdemi tárgyaláson.

Több bíróság gyakorlatában még relatív eljárási szabálysértés miatt sem került sor kasszációra.

Az egyik törvényszék – 51 ügybeli hatályon kívül helyezése közül – egyetlen ügyében a

vád kiterjesztése ellenére az elsőfokú bíróság nem nyilatkozta a terheltet és a védőt a tárgyalás elnapolhatóságáról [Be. 310. § (3) bekezdés, Be. 375. § (1) bekezdés].

Egy másik törvényszék precízen adatolta a védői jogokat érintő hatályon kívül helyezéseket. Megjelölte az okokat, az abszolút számokat és az összesen 124 ügyszámhoz viszonyított arányokat:

Kötelező védelem figyelmen kívül hagyása: 6 ügy – 4,84 %; terhelték közötti érdekellentét szem elöl tévesztése: 1 ügy – 0,81 %; kizárt védő eljárása: 1 ügy – 0,81 %; védői státusz tisztázatlansága: 2 ügy – 1,61 %.

27. A bíróságok jellemzően a vizsgálat felülről orientálásához igazodva vizsgáldtak. Néhány kérdésben azonban éltek a vizsgálat alulról nyitott lehetőségével is.

27.1. Az egyik törvényszék igényelte a gyakorlat eligazítását: bíróság elé állítás során kötelező-e a védelem a másodfokú eljárásban, ugyanis a büntetőeljárás törvény az elsőfokú bírósági tárgyalásra vonatkozó szabályok között mondja ki, hogy a tárgyaláson a védő részvétele kötelező.

Kétségtelen, hogy a bíróság elé állítás szabályait a Be. XXIV. Fejezete tartalmazza, ugyanakkor a bíróság elé állítás esetén az e törvény rendelkezéseit az e fejezetben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni (Be. 516. §), s e Fejezetben az elsőfokú tárgyalásra van csak tételes szabály a védő kötelező részvételére [Be. 522. § (1) bekezdés].

A védő részvételének kötelezővé tételét a Be. 522-525. §-aihoz illesztett indoklás azzal magyarázta, hogy az ügyész szóban terjeszti elő a vádat, miáltal a védelem előkészítésének lehetőségei is korlátozottabbak. Ebből még következhetne, hogy – mivel akkor már ilyenkor korlátozottság nincs – a másodfokú tárgyaláson (nyilvános ülésen) már nem kötelező a védő részvétele.

A 4. BKv számú büntető kollégiumi vélemény II. pontja a Be. 242. §-ához a következő értelmezést adta: A Be. 242. §-a (2) bekezdésének második mondata szerint, ha az ügyész részt vesz a tárgyaláson, és a vádlott védő kirendelését kéri, a védő részvétele a tárgyaláson (de csak a tárgyaláson) a törvénynél fogva kötelezővé válik, és a kötelező védelem egyéb eseteivel azonos szabályok vonatkoznak rá.

A kollégiumi véleményre hivatkozó BH 2010.293. szám alatt közreadott jogesetben a Legfelsőbb Bíróság ugyanezen a véleményen volt, és a védő közreműködésének hiányát feltétlen eljárási szabálysértésként [Be. 373. § (1) bekezdés II.d) pont] értékelte.

A Be. 242. §-a (2) bekezdésének 2. második mondata a bírósági eljárás általános szabályai (Be. XI. Fejezet) közé tartozik.

A felvázoltakból arra is lehet jutni, hogy ha az elsőfokú eljárásban kötelező a védő tárgyalási részvétele, akkor annak érvényesülni kell a másodfokú eljárásban is, hiszen a bírósági eljárás egységes egész.

Ezt erősíti még, hogy a büntetőeljárás törvény XI–XIII. Fejezetében megállapított rendelkezéseit a másodfokú bírósági eljárásban az e fejezetre vonatkozó eltérésekkel kell alkalmazni (Be. 345. §). Ekként mondhatni nincs – elengedhetetlen – szükség arra, hogy a bíróság elé állításos másodfokú tárgyalásra nézve külön is előírásra kerüljön a védő kötelező részvétele.

A büntetőeljárás törvény azonban nem általános érvénnyel tette kötelezővé a bíróság elé állításos eljárásban a védő tárgyalási részvételi kötelezettségét.

Ezért az előbbivel ellentétes álláspont mutatkozik követendőnek. A másodfokú eljárásban tehát az általános szabályok az irányadók: ha egyéb okból nem kötelező a védelem, a tárgyaláson (nyilvános ülésen) nem kötelező a védő részvétele (BH 2003.56.).

Ez az ellentétes álláspont ugyanakkor oda vezet, hogy – amint azt a kérdéséhez fűzve a törvényszék rögzítette – az elsőfokú ügydöntő határozat ellen fellebbezéssel élő és aztán a kirendelés alól felmentését kérő védő helyébe „szükségességi” okból a Be. 48. §-ának (3) bekezdése alapján másik védő kirendelésével védőt kell állítani.

Ha viszont az első fokon közreműködő kirendelt védő nem kéri a felmentését, avagy első fokon meghatalmazott védő járt el, egyaránt problémás, hogy tárgyaláson idézéssel kötelezni lehet őket a megjelenésre, míg nyilvános ülésen értesítéssel nem lehet kikényszeríteni a jelenlétüket.

Mindezekre tekintettel egyértelműbb helyzetet teremtene, ha a bíróság elé állításos eljárás szabályai között a jelenlegi Be. 522. §-ának „Az első fokú bírósági tárgyalás” szövegrésze elé helyezve szerepelne, hogy „a tárgyaláson a védő részvétele kötelező”.

27.2. Az egyik ítélőtábla rögzítette, hogy az egyik ügyben a törvényszék csak a tárgyaláson kézbesítette a vádiratot a terhelt és a védő részére, de a tárgyalást a kérelmük ellenére nem halasztotta el.

A megnevezett esetben több szabályt hágott át a bíróság: eredendően azt, hogy a vádirat kézbesítésében is álló vádközlés [Be. 263. § (2) bekezdés] eredménytelennek bizonyult; az annak kézbesítését értelemszerűen feltételező idézést a vádirat kézbesítettségének hiányában bocsátotta ki [Be. 278. § (1) bekezdés] és ekként nem volt meg a megfelelő tárgyalási időköz [Be. 279. § (3) bekezdés] sem. Ez a védelem, így a védő jogának is a korlátozása.

28. A vizsgálat tömör összegzése

A büntetőeljárás törvény a védő jogait és kötelezettségeit alapvetően helyesen, az emberi jogok és szabadságok nemzetközi normáival, valamint a nemzetközi emberi jogi bíráskodással összhangban szabályozza, de szükség mutatkozik bizonyos törvényi és egyéb jogszabályi korrekcióra.

A bíróságok a védő jogait mindenképpen biztosítják, azok gyakorlását direkt módon, visszaélésszerűen (pl. szómegvonás védőbeszéd közben) nem korlátozzák, a kivételek esetiek, s jellemzően a törvény szabályainak (pl. kötelező védelmi ok) elvételére, vagy - adott esetben a részleges, illetőleg nem egyértelmű szabályozásból eredő – félreértelmezésére (pl. irattanulmányozási díj alapulhat-e iratmásolaton; kizárható-e potenciális érdekellentét esetén a belső helyettesítés; a védőt megilleti-e a váddal kapcsolatos álláspont kifejtése; a másodfokú tanácsülés szabályai miként vonatkoznak a nem ügydöntő határozatra), illetőleg hanyagságra (pl. a bizonyítási indítvány elutasításának indokát nem vagy nem kellően tartalmazza az ítélet) vezethetőek vissza.

A hatályon kívül helyezések körében általában nem, vagy kis számban fordult elő, hogy annak oka a védői jogok megsértése (korlátozása) volt, sőt több bíróság gyakorlatában még relatív eljárási szabálysértés miatt sem került sor kasszációra.

A bíróságok a védő meg nem felelőnek értékelt joggyakorlását rendszerint meggátolják (pl. az ismételten ugyanarra a tényre irányuló kérdés kapcsán a felelet megtiltásával).

A bíróságok ugyanakkor ki vannak téve a jelenlegi szabályozás és gyakorlat mellett a nevesített védői kötelezettség nem teljesítésének (pl. a másodfellebbezés írásbeli indokolásának elmaradása), avagy a lehetséges perelhúzásnak (pl. nem tilalmazott közvetlenül a tárgyalás előtt a védőcsere, illetőleg a védő részéről a megbízás elvállalása).

29. Javaslatok

29.1. Javaslat további vizsgálatra

- Védői jogok a vádemelést megelőző bírósági eljárásban

29.2. Javaslat kollégiumi vélemény kialakítására

- A terheltek közötti érdekellentét esetén a közös védő kizárása

Megoldandó kérdés. A több terhelte védelmét ellátó egyazon védő (közös védő) valamennyi érintett terhelte védelméből zárandó-e ki, vagy csak az érintett valamelyik terhelte védelméből.

29.3. Javaslat kollégiumvezetői értekezleten megvitatásra

- Az előzetes letartóztatáshoz kapcsolódó iratbetekintés, illetőleg az EU irányelv közvetlen vertikális hatálya

Megoldandó kérdés. Amennyiben az EU irányelv átültetése a hazai jogban nem megfelelő, a bíróság a meg nem felelés körében félreteheti-e a hazai jogot, és közvetlenül alkalmazhatja-e az irányelvben foglaltakat.

29.4. Javaslat a Be., az Üt., a végrehajtási rendeletek javítására

- A Be. mondja ki, hogy védőként kizárólag az ügyvédi kamara jegyzékében szereplő ügyvéd rendelhető ki.

- A Be. mondja ki, hogy a jövedelmi és a szükségességi alapú kirendelés esetén a védelem kötelezővé válik.

- A Be. adjon felhatalmazást a kirendelésre vonatkozó e törvényben nem szabályozott kérdések szabályozására, és/vagy utaljon a külön törvény alkalmazandóságára.

- A Be. maga, vagy legalábbis az Üt.-vel egyezően szabályozza a kirendelt védő felmentését.

- Az Üt. mondja ki, hogy a kamarai jegyzéknek tartalmaznia kell a védőként kirendelhető ügyvéd eljárásának esetleges akadályát.

- Az Üt. mondja ki: a kamarai jegyzéket a kamara honlapján kell közzétenni, és folyamatosan aktualizálni; a kamarai jegyzék on-line hozzáféréssel, automatikusan, az arányossághoz is igazodó sorrendben következő ügyvédet engedje kirendelni; a kirendelő ettől csak annak megjelölésével térhessen el, ha felmentési/kizárási okot észlel, ekkor a

sorrendben következő ügyvéd rendelhető ki azzal, hogy a kirendelőnek az eltérésről az ügyiratok között feljegyzést kell készítenie.

- A Be. mondja ki, hogy a kirendelt védői díjat megállapító határozat ellen külön jogorvoslatnak van helye.

- A Be. 282. § (3) bekezdése oly módon célszerű pontosítani, hogy abból kitűnjön a jelenlegi 2. mondatnak is a tárgyalási időközkhöz rendeltsége.

- Megfontolandó a megtérítés kiterjesztése a pótmagánvádas eljárásokra is azzal, hogy a pótmagánvádlónak akként kellene helytállnia vádjának eredménytelensége esetén, miként ügyészi vádképviselő mellett az államnak. Hasonló szabályra volna szükség a magánvádas eljárásokra.

- A Be.-ben és/vagy az Üt.-ben ki kellene mondani, hogy a meghatalmazott védő a kirendelt védőre vonatkozó szabályokkal egyezően köteles eljárni helyettesítés esetén (az eljárás akadályozása és a terhelt érdekének sérelme nélkül; a helyetteseként eljáró személyéről haladéktalanul tájékoztatja a terheltet, illetőleg az eljáró hatóságot).

- A Be. mondja ki, hogy a védő (és a terhelt) részére a nyomozás végén át kell adni a nyomozati iratok másolatát.

- A Be. mondja ki, hogy az iratbetekintés (iratmásolat) a védelmet megillető jog az előzetes letartóztatás meghosszabbításának esetében is.

- A Be.-ben meg kell teremteni a tételesen meghatározott (védői) eljárási kötelezettség (pl. értesítési kötelezettség a helyettes állításáról; a másodfellebbezés írásbeli indoklása), továbbá az egyéb eljárási kötelezettségek kifejezett - legalábbis ismételt vagy súlyos fokú - megsértésének szankcionálási lehetőségét.

- A Be. kötelezhetné a védőt az elsőfokú határozat elleni fellebbezés írásbeli indoklására.

- A Be.-ben a másodfokú tanácsülésen felülbíráhatóságot differenciálni kellene az ügydöntő és a nem ügydöntő (pl. az előzetes letartóztatás tárgyú) határozat tekintetében.

- A Be.-ben kevésbé merev (pl. visszatérés a határozathozatali tanácskozásról), részben pedig egyértelműbb (pl. pontosan mit ölel fel) szabályozást igényel a vádtól eltérő minősítés lehetőségének megállapítása.

- A Be. pontosíthatná, hogy készítője szakértőkénti bevonásának hiányában a magánszakvélemény okiratként felhasználhatósága nem jelentheti a bizonyítási eszközként történő ismertetésének és értékelésének elhagyhatóságát.

- A Be. a vádirat kézbesítését az ügyész kötelességévé tehetné.

- A Be.-nek a kötelező védelem esetén utalni kellene a tárgyalás elhalasztásának lehetőségére is; az új védő kirendelése helyett is megfontolható a helyettes kijelölése; a felkészülési idő biztosítását vissza kellene állítani; utalni kellene a tárgyalás elnapolhatóságára is.

- A Be. a tárgyalás megtarthatósága érdekében előírhatná, hogy a kirendelt védő ne kérhesse felmentését a tárgyalás kitűzött napját megelőző tizenöt napon belül, továbbá a terhelt ugyanezen időtartamon belül nem, vagy csak különösen indokolt esetben vonhassa meg a védőjétől a megbízást és bízhatson meg új védőt, valamint kérhesse védőjének a felmentését és új védő kirendelését.

- A Be.-ben pontosítható, hogy a váddal kapcsolatos álláspont kifejtése megilleti a védőt is.

- A Be.-ben a bíróság elé állítás esetében a kötelező védelmet a másodfokú eljárásra is ki lehetne terjeszteni.

- A 7/2002. (III. 30.) IM rendelet mondja ki: a kirendelt védő helyettesítése esetén a díjazást a kirendelt védő részére kell megállapítani; a kirendelt védőt az irattanulmányozá-

sért akkor is megilleti a díj, ha az iratmásolaton alapul; a kirendelt védőt a jelenléti díj a tárgyalási (nyilvános ülési) szünet idejére is megilleti; ha a kirendelt védő a megjelenéséhez saját gépjárművet használ, a közforgalmú közlekedési eszköz menetjegyének díján felül csak parkolási díj illeti meg; az úton eltöltött idő is legyen díjazott.

- A 26/2003. (VII. 1.) IM-BM-PM együttes rendelet akként rendezze a meghatalmazott védő anyagi sérelmét, mintha kirendelt védőként járt volna el.

29.5. Javaslat a Legfőbb Ügyész felé, hogy utasításban szabályozza

- a jelentős kihatású vádmódosítást egységes szerkezetbe kell foglalni a vádirattal.

Budapest, 2015. február 13.

Dr. Feleky István
kúriai bíró
a csoport vezetője